

RAISKATTU MIES

Tutkimus miehiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta

Pauliina Lampinen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2007

TIIVISTELMÄ

RAISKATTU MIES

Tutkimus miehiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta

Pauliina Lampinen
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Marjo Kuronen
Syksy 2007
120 sivua + liite 1 sivu

Tutkimuksen tehtävä on ollut tarkastella mieheyden ja maskuliinisuuden ja seksuaalisen väkivallan kytkeytymistä. Tutkimus tarkastelee miehiä uhreina. Kyseessä on vahvasti sukupuolisidonnainen ilmiö. Olen lähestynyt aihetta tarkastelemalla maskuliinisuuden ja mieheyden käsitteitä, joiden avulla olen pyrkinyt avaamaan miesuhriuden olemusta.

Tutkielmassani olen tehnyt yhtäältä teoreettista käsiteanalyysiä sekä katsausta aikaisempaan empiiriseen tutkimukseen. Seksuaalinen väkivalta on vaikea aihe tutkia ja se vaikuttaa erityisesti tutkimuksen metodisiin valintoihin. Teoreettisena tutkimustehtävänä on ollut hakea käsitteitä, joilla miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa voi ymmärtää. Olen tarkastellut seksuaalisen väkivallan ilmenemismuotoja ja päätyntyn siihen, että seksuaalinen väkivalta käsittää erilaisia asioita, joista yksi on lakiterminäkin käytetty raiskaus. Tutkielmani empiirinen tehtävä on ollut selvittää, mitä seksuaalisesta väkivallasta tiedetään aikaisemman tutkimuksen perusteella. Olen myös avannut seksuaalisen väkivallan uhrille aiheuttamia seurauksia muun muassa trauma-käsitteen avulla. Uhrin saamalla avulla on paljon vaikutusta seksuaalisen väkivallan aiheuttamista reaktioista toipumiseen. Olen tarkastellut myös, millaista apua ja palveluita seksuaalisen väkivallan uhrien on mahdollista Suomessa saada sekä vertaillut muutamien maiden järjestelmiä.

Suomalaista tutkimusta seksuaalisesta väkivallasta on vähän, mutta kansainvälisissä tutkimuksissa löytyy sekä ajankohtaista tietoa, että aihealueen pioneeritutkimuksia ilmiön jäsentämiseksi useasta eri näkökulmasta. Tutkimukset miehiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta keskittyvät Yhdysvaltoihin ja Iso-Britanniaan. Maskuliinisuuden tarkasteluun olen käyttänyt teoreettista tutkimusaineistoa, joka muodostuu pääosin miestutkimuksesta.

Julkisessa keskustelussa seksuaalisesta väkivallasta nainen mielletään uhriksi ja mies tekijäksi. Vaikka tilastollisesti näin enimmäkseen onkin, myös miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on ongelma. Miesten on erittäin vaikea ”ansaita” seksuaalisen hyväksikäytön uhrin asemaa, miestä uhrina ei ole tunnustettu.

Avainsanat: Seksuaalinen väkivalta, raiskaus, mieheys ja maskuliinisuus, trauma, palvelujärjestelmä

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	5
2.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	5
2.2 TUTKIMUKSELLINEN LÄHESTYMISTAPA	9
2.3 TUTKIMUSEETTISET KYSYMYKSET	13
3. MIEHEYS JA MASKULIINISUUS	16
3.1 MASKULIINISUUS NORMINA	16
3.2 KULTTUURINEN, HEGEMONINEN MASKULIINISUUS.....	18
3.3 POJISTA TEHDÄÄN MIEHIÄ.....	21
3.4 MASKULIINISUUS VASTAAN FEMINIINISYYS	25
3.5 SEKSUAALISESTI AKTIIVINEN MIES.....	27
3.6 HETERONORMATIIVISUUS.....	33
4. UHRIKSI SOPIMATON MIES.....	37
4.1 SUKUPUOLIERITYISYYS	37
4.2 SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN MIESMYYTIT	38
4.3 VANGITSEVA SUKUPUOLIROOLI.....	40
4.4 LEIMAUTUMINEN EPÄNORMAALIKSI.....	42
4.5 MIES JA VÄKIVALTA.....	44
5. SEKSUAALINEN VÄKIVALTA	48
5.1 KÄSITE-ERITTELYÄ	48
5.2 RAISKAUS JA SOSIAALISET NORMIT	50
5.3 RAISKAUS JA SOTA	54
5.4 NAISUHRIT, MIESTEKIJÄT JA MIESUHRIT.....	55
5.5 VANKILARAIKKAUKSET	64
5.6 SUOMEN SEKSUAALILAINSÄÄDÄNTÖ.....	66
5.7 TILASTOJA SUOMESTA	70
6. SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN SEURAUKSIA	73
6.1 YLEISTÄ	73
6.2 SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN TRAUMA.....	75
6.3 TRAUMAN HOITAMINEN	77
7. PROFESSIONAALINEN TUKI SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN MIESUHREILLE	81
7.1 APUA ANTAVIA TAHOJA	81
7.2 RUOTSIN JA MUIDEN MAIDEN MALLEJA	85
7.3 MIESTEN KRIISIKESKUKSEN ASIAKKAAT.....	87
7.4 SUKUPUOLEN HUOMIOIMINEN	89
7.5 ASIAKAS PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ	92
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	95
8.1 MITEN MASKULIINISUUS JA SEKSUAALINEN VÄKIVALTA KYTKEYTYVÄT TOISIINSA MIESUHRIUDEN NÄKÖKULMASTA?	96
8.2 PALVELUJÄRJESTELMÄN VASTAAMATTOMUUS TARPEESEEN	99
8.3 TUTKIMUSEETTINEN REFLEKTIO.....	102
8.4 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	106
8.5 LOPUKSI	108
LIITE 1.....	121

1. JOHDANTO

Miehen raiskaaminen on tabu. Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on aihe, josta ei juuri kirjoiteta lehdissä, käsitellä uutisissa tai elokuvissa tai edes puhuta julkisesti. Se herättää ihmetystä ja omituisia tunteita. Seksuaalinen väkivalta yleisemminkin kuuluu aiheisiin, joista on vaikea puhua. Naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on alkanut vapautua puhumattomuuden kahleista, myös tyttöihin että poikiin kohdistuvaa, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä käsitellään julkisuudessa jo jonkin verran. Tutkimustakin näistä on alkanut ilmestyä enenevässä määrin. Keskustelua aikuisen miehen raiskaamisesta ei sen sijaan käydä. Kun otin tutkimukseni aiheen puheeksi, se on keskustelukumppaneissa herättänyt erilaisia reaktioita. Jotkut ovat ihmetelleet ja hämmästelleneet ”onko raiskattuja miehiä?”, ”tapahtuuko sellaista Suomessa?”. Toiset ovat pohtineet erityisesti aiheen vaikeutta ja samalla korostaneet sen tärkeyttä tutkimuksellisessa mielessä. Aihe on myös harmittavan usein herättänyt vaivautunutta hiljaisuutta ja omituisia kommentteja, kuten ”aiotko raiskata jonkun?”. Varsinkin nämä viimeksi mainitsemani vaihtoehtoiset suhtautumistavat tulkitsen aiheen arkuudesta ja tabumaisesta olemuksestaan johtuviksi. Hiljaisuus on jollakin tapaa kiusaantumisen osoitus tai vaihtoehtoisesti aihetta pidetään liian omituisena, ”mistä sinä tuommoisen aiheen keksit?”, samoin heitto miespuoliselta kommentoijalta ”aiotko raiskata jonkun?” on miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa aliarvioiva ja kertoo ehkä kommentoijan omasta, määrittelemättömästä suhteesta vaikeaan, monenlaisia tunteita herättävään aiheeseen.

Kiinnostuin seksuaalisen väkivallan tematiikasta ollessani työharjoittelussa Raiskauskriisikeskus Tukinaisessa syksyllä 2006. Tukinaisen asiakaskunta muodostuu pääosin naisista, mutta minulle kerrottiin päivystävään kriisipuhelimeen ajoittain tulevan puheluita myös miehiltä. Miesten yhteydenotot koettiin tietyllä tavalla erityisen problemaattisiksi, mutta positiiviseksi siinä mielessä, että myös miehet ovat alkaneet löytää Tukiaisen palvelujen piiriin. Työntekijöiden kertomasta tulkitsin seksuaalisen väkivallan luonnetta miesuhriuden näkökulmasta piilossa pidettynä ja salattuna asiana, josta on erityisen vaikea puhua. Työntekijät toivat ilmi miehille suunnattujen palveluiden puutteellisuuden: paikkoja, joihin miehiä voitiin ohjata oli hyvin vähän jos laisinkaan.

Tukinaisessa oli syksyllä 2006 suunnitteilla ryhmä miehille yhteistyössä Miesten Keskuksen kanssa, mutta sen aloittaminen lykkääntyi. Ryhmä on edelleen suunnitteluasteella. Minulle muodostui havainnoistani ja yksittäisistä keskustelunpätivistä työntekijöiden kanssa mielikuva, että miesten kokema seksuaalinen väkivalta on vielä tunnistamatonta aluetta julkisessa palvelujärjestelmässä.

Uskon, että yleisesti mieheen kohdistuvan seksuaalisen väkivallan mielikuvat, kuten omanikin ennen aiheeseen perehtymistä, liittyvät esimerkiksi laitospäristöön kuten vankilamaailmaan, jota ei mielletä normaaliksi elinympäristöksi. Uskon myös, että raiskauksen miespuoliset uhrin määrittämällä tavalla tai toisella poikkeaviksi; arvoiltaan, elämäntavaltaan tai elinympäristöltään erilaisiksi. Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on niin vieras asia, että se sijoitetaan jonnekin hyvin kauas. Se ei sovi kuvaamme maailmasta, eikä kuvaamme miehistä.

Miehen raiskaaminen on ilmiö, josta vaietaan. Häpeä estää raiskauksen uhreja puhumasta asiasta eikä yhteiskunta ole valmis kuulemaan heitä. Sukupuolisuus on kietoutunut monimutkaisesti yhteen kulttuuristen stereotyyppien kanssa. Siltalan mukaan (1994,15) miehiä ei tunnusteta yleisesti uhreina. Naiset sen sijaan voivat ottaa jo etäisyyttä uhrifeminismiin, sillä uhrin asema on riittävän tunnistettu. Julkisessa keskustelussa seksuaalisesta väkivallasta nainen mielletään uhriksi ja mies tekijäksi. Sukupuolille asetetut oletukset johtavat keskustelun keskittämiseen väärin asioihin. Tämän vastakkainasettelun takaa on löydettävissä erilaisia myyttejä, jotka vaikuttavat vahvasti ihmisten uskomuksiin ja ilmapiiriin yhteiskunnassa (Laitinen 2004, 27). Kulttuurissa vallitsevat sukupuoliroolit määrittävät miehen ylivaltaiseksi fyysisen kokonsa, voimansa ja roolinsa seksuaalisesti naista aktiivisempänä osapuolena (King ym.2000, 1-2). Miehenä olemiseen liitetään vahvasti kyky ja halu yhdyntään (Virtanen 2004, 85). Uskomus miehen kyltymättömistä seksihaluista johtaa siihen, että hyväksikäytön uhrina mies on löytänyt etsimänsä. Miehen raiskaamiseen liittyy usein myös mielikuva homoseksuaalisuudesta, jolloin ajatellaan raiskauksen tulevan mahdolliseksi, jos tekijänä on mies. Seksuaalisesti hyväksikäytetty mies mielletään homoseksuaaliksi, koska hänet on ylipäättään voitu raiskata. Yleinen myytti lieneekin, että miehen raiskaus on mahdollista vain, jos uhri on siihen halukas. Miehen fysiikka kuitenkin mahdollistaa erektion, vaikka mies ei olisikaan seksuaalisesti kiihottuneessa tilassa. Jos seksuaalisen kanssakäymisen suostumuksen osoituksena pidetään erektiota ja ejakulaatiota, kuten lienee yleistä ajatella, mies ei

seksuaalisesti hyväksikäytettynä välttämättä täytä uhrin määrityksiä. (Addison 2004, 901; Mendel 1995 17–21.) Poikien ja miesten on erittäin vaikea ”ansaita” seksuaalisen hyväksikäytön uhrin asemaa (Laitinen 1999, 67).

Naista ei perinteisessä mielessä mielletä raiskaajaksi, ainakaan jos raiskaus käsitetään niin sanotuksi ”pusikkoraiskaukseksi”, johon usein liittyy myös väkivaltaa ja uhrin heikot mahdollisuudet puolustaa itseään usein pienemmän fyysisen kokonsa takia. Raiskauksia kuitenkin tapahtuu hyvin monenlaisissa tiloissa ja tilanteissa. Myös lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön uhri voi olla poika ja tekijä aikuinen nainen, joissakin tapauksissa jopa äiti. Äiti hyväksikäyttäjänä on kaikkien myyttien ja mielikuvien vastainen, harmonian rikkova ajatus, joka saa kuulijan sulkemaan silmänsä ja korvansa. Tuollaista hirveyttä on vaikea uskoa todeksi. Siinä piileekin suurin ongelma: niin kauan kun ei kuulla eikä kuunnella, ollaan sokeita eikä nähdä, niin kauan uhrin ovat myös silmissämme näkymättömiä - mitätöityjä.

Miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa on tutkittu varsin vähän. Vaikka seksuaaliseen väkivaltaan suuntautunut tutkimus viimeisten vuosikymmenten aikana yleistynyt, ovat tutkijat keskittyneet tutkimaan lähinnä naisuhreja. (Stermac et al. 2004, 901.) Suomessa raiskausten tutkiminen ylipäättään on jäänyt hyvin vähälle huomiolle. Honkatukia (2001, 11) arvelee yhteiskuntatieteilijöiden vierastavan aihetta sen tunteita herättävän ja sensaationomaisen luonteen takia. Seksuaalinen väkivalta on aihe, johon on vaikea ehkä mahdotonkin suhtautua viileän analyttisesti. Miehiin ja poikiin kohdistuva seksuaalinen väkivaltaan suhtaudutaan yhteiskunnassa samalla tavoin nyt kuin naisen raiskaamiseen 20 vuotta sitten. Naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan tutkimus on saanut paljon aikaiseksi ongelman ymmärtämisessä ja tunnistamisessa. Tiedetään, mitkä ovat seksuaalisen väkivallan vaikutukset uhrille, palvelujärjestelmissä on pyritty huomioimaan tämä ryhmä, tekijöiden motiiveiden uskotaan liittyvän valtaan, vihaan ja haluun nöyryyttää sekä tiedetään, että edelleen suuri osa uhreista pysyy vaii. Vaikka miesten raiskaukset on tunnistettu ongelmaksi vankiloissa ja muissa laitoksissa, yhteiskunnassa tapahtuvien raiskausten uskotaan yhä olevan hyvin harvinaisia. (Addison 2004, 901; Mendel 1995 17–21.)

Miehenkään raiskaaminen ei välttämättä ole uusi ilmiö, mutta sen tunnistaminen ja tunnustaminen tapahtuvaksi yhteiskunnassamme odottaa vielä hetkeään

tulevaisuudessa. Lain puitteissa tämä tunnustus Suomessa osoitettiin vuonna 1999, kun rikoslainsäädäntöä uudistettiin miesuhritkin huomioivaksi. Sitä ennen voimassa olleen rikoslain mukaan mies on raiskaustapauksissa voinut esiintyä ainoastaan tekijänä, seksuaalisen väkivallan uhrina miehiä ei ole tunnistettu lainkaan. (mm. Honkatukia 2001.) Useissa valtioissa rikoslaki tunnistaa seksuaalisen väkivallan tekijänä vain miehen ja joissakin tapauksissa uhrina vain naisen. Muun muassa Iso-Britannian rikoslaissa määritettiin raiskauksen kohteeksi nainen ja tekijäksi mies vuoteen 1994 saakka. Uudessa laissa raiskaus määritellään peniksen tunkeutumisen vaginan ohella myös anaaliin. Seksuaalisen väkivallan uhrina voi olla myös mies, mutta tekijäksi tunnistetaan edelleen vain mies. (King et al. 2000, 1-2.) Tunnistettiinpa mies juridisesti seksuaalisen väkivallan uhriksi tai ei, miesten raiskaukset päätyvät äärettömän harvoin poliisin tai edes terveydenhoitohenkilökunnan tietoon. Miehiin kohdistuvan seksuaalinen väkivalta, ainakin julkituotu, on vielä marginaalissa, mutta sitä tapahtuu. Eräiden kansainvälisten tutkimusten mukaan jopa joka kahdestoista raiskauksen uhri on mies. (Pelka 1995, 251.)

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni on teoreettinen tutkimus, jossa käsittelen miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ilmiönä, joka vielä odottaa tunnistamista suomalaisessa yhteiskunnassa. Seksuaalinen väkivalta ylipäättään on erittäin arka ja emotionaalisesti latautunut asia (Laitinen 1999, 37). Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on sensitiivinen, piilossa oleva ilmiö. Yhteiskunnassamme se on tabu. Myös empiirisessä tutkimuksessa seksuaalinen väkivalta on vaikea aihe ja sen arkaluontoisuudesta johtuen tutkimuksen metodit täytyy harkita tarkkaan. Uhrit eivät välttämättä halua kertoa kokemuksiaan tuntemattomalle haastattelijalle. (King et al. 2000, 7-8) Ilmiön tabumainen luonne on rajannut käytettävissäni olevia metodeja suuresti. Realiteetit ymmärrettyäni päädyin tekemään tutkimuksen, joka ei sisällä empiiristä aineistoa.

Teoreettinen tutkimustehtäväni on hakea käsitteitä, joilla miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa voi ymmärtää. Pyrin jäsentämään seksuaalista väkivaltaa niiden käsitteiden avulla, joita jo tehdyssä tutkimuksessa on käytetty ilmiön kuvaamiseksi. Teoria antaa suunnan josta käsin tutkija lähestyy kohdettaan, mutta tutkijan tulee välttää tiukkoja teoreettisia hypoteeseja, jotka sitovat tutkimuksen jo ennalta tietyille reitille. Pääluvuihin tarkastelen tutkimuksen tärkeimpiä käsitteitä maskuliinisuutta ja seksuaalista väkivaltaa ja haen teoreettisesta keskustelusta relevanttia käsitteistöä miehiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan ymmärtämiseen. Käsittelen seksuaalista väkivaltaa myös yleisesti, muun muassa sen seurauksia ja yleisyyttä.

Tutkimukseni keskiössä on mies seksuaalisen väkivallan uhrina kulttuurissamme, jossa stereotyyppiset sukupuoliroolit ovat hyvin vahvasti läsnä kaikessa olemisessa; ihmisenä, uhrina, auttamisen ammattilaisena ja myös tutkijana. Tarkastelen miehen uhriutta kulttuuristen sukupuoliroolien näkökulmasta, jossa maskuliinisuus ei ole eikä voi ollakaan sukupuolineutraalia. Kyseessä on vahvasti sukupuolisidonnainen ilmiö ja näin ollen sukupuoli ja sen erityisyys ovat tutkimuksessani näkökulmia, joita ei voi sivuuttaa. Haluan tutkimuksessani valottaa seksuaalisen väkivallan koskettavuutta ilman

asetelmaa, jossa tekijä on mies ja uhri nainen. Pysin toteuttamaan tutkimukseni unohtamatta niitä lähtökohtia, joista tämä tutkimus kumpuaa: miesten tunnistamattomuudesta seksuaalisen väkivallan uhreina, kuitenkin väheksymättä sitä seikkaa, että naiset ovat valtaosin uhreja eivätkä tekijöitä seksuaalisen väkivallan saralla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että miehet ja naiset olisivat sukupuolensa mukaan jaettavissa ainoastaan jompaankumpaan ryhmistä: sekä tekijöissä että kokijoissa ovat molemmat sukupuolet edustettuina, lisäksi seksuaalista väkivaltaa voidaan myös tehdä saman sukupuolta olevalle henkilölle. Yhtenä oletukseni on suomalaisen yhteiskunnan palvelutarjonnan vastaamattomuus seksuaalisen hyväksikäytön miesuhrille. Tutkimuksessani haluan myös tarkastella sitä, millaista apua seksuaalisen väkivallan miesuhrin on mahdollista Suomessa saada.

Tutkimusongelmani on eroteltavissa teoreettiseen ja empiriseen tutkimustehtävään.

Empiirisiä kysymyksiä ovat:

- Mitä seksuaalisesta väkivallasta tiedetään aikaisemman tutkimuksen perusteella? Tähän kysymykseen vastaan tarkastelemalla seksuaalisen väkivallan yleisyyttä, tekijöitä ja uhreja sekä uhrien kokemuksia.
- Mitä seurauksia seksuaalinen väkivalta aiheuttaa uhrille? Etsin vastauksia muun muassa trauma-käsitteen avulla.
- Millaista apua ja palveluita seksuaalisen väkivallan uhrien on mahdollista saada? Tarkastelen suomalaisen yhteiskunnan palveluita seksuaalisen väkivallan uhreille sekä otan vertailuun muutamien maiden järjestelmiä.

Teoreettisia kysymyksiä ovat:

- Mitä tarkoitetaan seksuaalisella väkivallalla? Vastaan kysymykseen tarkastelemalla seksuaalisen väkivallan ilmenemismuotoja. Pysin hahmottamaan käsitteellisiä eroja symbolisen käsitekartaston avulla. Pohdin muun muassa seksuaalisen väkivallan ja raiskauksen suhdetta toisiinsa.
- Miten maskuliinisuus ja seksuaalinen väkivalta kytkeytyvät toisiinsa miesuhrien kokemusten näkökulmasta?

Tarkastelen miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa tunnistamattomana ja tunnustamattomana ilmiönä, joka ei sovi oletuksiimme miehistä. Olen verrannut tutkimukseni lähtökohtia Granfeltin (1998) tutkimuksen lähtökohtiin. Granfelt on tutkinut kodittomuuden ilmiötä naisnäkökulmasta. Kodittomuus on tietyllä tavalla sukupuolittunut ilmiö, naisen kodittomuuteen liittyy mielikuvissa lähes aina poikkeavuutta: prostituutiota, alkoholismia tai psyykkistä sairautta. Kodittomat naiset ovat hyvin marginaalinen ryhmä, ja tarkasteltaessa ilmiötä perinteisen naiskuvan näkökulmasta, se näyttää vielä poikkeavampana ja moraalisesti tuomittavampana kuin miehen kodittomuus. Granfeltin mukaan ulkosalla elävät, kodittomat naiset rikkovat perinteisiä naiseuden normeja, he liikkuvat vailla päämäärää julkisella alueella, ovat naiseudessaan ”toisia”, muukalaisia ja näin kaksinkertaisia toisia. (Granfelt 1998, 71–72.) Tämä kaksinkertainen toiseus näkyy myös miehen uhriudessa. (vrt. Laitinen 2004) Miehen on vaikea tulla tunnistetuksi seksuaalisen väkivallan uhrina, mutta kun se tapahtuu, hän on sekä murskannut omassa miesidentiteetissään oletukset miehen ideaalimominaisuuksista. Mendelin (1995, 203) mukaan seksuaalisesti hyväksikäytetyt miehet tuntevat itsensä hyvin hämmentyneiksi maskuliinisuuden vaatimusten ja ristiriitaisten kokemustensa välissä. Avuttomuuden kokemukset eivät sovi skeemaan miehestä. Myös Laitinen (2004, 187–188) on tutkimuksessaan päätenyt samaan johtopäätökseen, jonka mukaan maskuliinisuuden normit edellyttävät miehiltä fyysisen ja emotionaalisuuden haavoittuvuuden salaamisen. Näiden päätelmien valossa viitaten kulttuurisiin sukupuolirooleihin, seksuaalinen väkivalta tekee miehestä naisen kaltaisen.

Tutkimusnäkökulman olen rajannut koskemaan aikuisia miehiä ja erityisesti aikuisiässä koettua seksuaalista väkivaltaa. Aikuiseksi olen tässä määritellyt yli 16-vuotiaat seksuaalirikoslain mukaisesti, vaikka ikäraja voi olla montaa mieltä. Käytän rinnakkain käsitteitä seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen väkivalta, joilla tarkoitan lähes samaa asiaa. Lienee mahdollista puhua myös seksuaalisesta väärinkäytöstä. Seksuaalinen hyväksikäyttö ja väkivalta tarkoittavat toisen pakottamista seksuaaliseen toimintaan. Toiminnan aiheuttamat tunteet ja seuraamukset ovat kohteelle kielteisiä. Käsitteillä on mielikuvien näkökulmasta jonkin verran eroa. Raiskauksella, joka on myös lakitermi ja viittaa seksuaaliseen väkivaltaan, tarkoitetaan toisen pakottamista sukupuoliyhdyntään. Seksuaalista hyväksikäyttöä on seksuaaliseen toimintaan houkutteleva tai painostaminen. Seksuaalinen hyväksikäyttö arkikielessä viittaa lapsiin kohdistuvaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön, jonka jätän lähes kokonaan tämän tutkimuksen

ulkopuolelle. Insesti ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö poika- ja myös aikuisen miehen näkökulmista ovat erittäin tärkeitä aiheita tutkimukselle, mutta silloin tutkimukselta vaaditaan syvempää keskittymistä lapsen hyväksikäyttöteemoihin ja vaikutuksiin, jotka osittain eroavat aikuisen kokemasta seksuaalisesta väkivallasta. Insesti lienee seksuaalisen väkivallan vakavin muoto, jonka vaikutukset voivat olla lapselle hyvin kohtalokkaat. Seksuaalinen väkivalta myös aikuisena koettuna on hyökkäys ihmisen herkimmälle alueelle. Vaikka aikuinen on vahvempi identiteetissään ja pystyy lasta paremmin erottamaan oikean ja väärän, voi seksuaalisella väkivallalla olla kohtalokkaita vaikutuksia myös aikuisen ihmisen elämälle. Nämä kaksi teemaa ovat niin laajoja, että näen parhaaksi keskittyä vain toiseen niistä. Vaikka en tutkimuksessa menekään inestikeskusteluun syvällisesti, on mielestäni perusteltua käsitellä lapsuudessa koetun seksuaalisen väkivallan vaikutuksia nimenomaan sukupuolisidonnaisesti aikuisen miehen näkökulmasta tarkoin rajatuissa teemoissa.

Seksuaalinen väkivalta on tutkimuksessani yläkäsite, jonka alakäsitteitä ovat fyysinen sekä henkinen seksuaalinen väkivalta. Fyysisen alle sijoittuvat raiskaus ja sen yritys, jotka tarkoittavat tässä kaikenlaista fyysisen koskemattomuuden loukkaamista seksuaaliseksi tulkittavalla tavalla. Seksuaalisen väkivallan tematiikasta on löydettävissä yhtymäkohtia parisuhdeväkivaltaan. Muun muassa Leo Nyqvist (2001) on tutkinut väkivaltaista parisuhdetta. Väkivaltaisessa parisuhteessa seksi on usein myös sovinnon väline ja siihen liittyy usein monenasteista pakottamista. Uhrien kuvauksissa ”sovintoseksiin” suostuminen näyttöytyi erityisen nöyryyttävänä ja vastamielisenä. Nyqvist kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että hänen haastattelemansa väkivaltaisessa parisuhteessa eläneet naiset eivät käyttäneet missään vaiheessa ilmausta ’raiskaus’. Pääteltävissä oli kuitenkin, että tässä yhteydessä kyse ei ollut vapaaehtoisuudesta. Seksiin pakottaminen on voimakas *fyysisen ja henkisen väkivallan muoto*, joka voi joissakin tapauksissa olla osa prosessia, joka on alkanut fyysisellä väkivallalla ja päättyy sovinnonteko-vaiheeseen seksiin pakottamiseen. (mt. 107–109.) Tässä tapauksessa seksiin pakottaminen, seksuaalinen väkivalta voidaan luokitella myös henkiseksi väkivallaksi.

Henkinen väkivalta liittyy mielestäni aina seksuaalisen väkivallan tekoihin. Seksuaalinen väkivalta voi ilmetä myös pelkästään henkisesti. Nyqvist (2001) on esittänyt parisuhdeväkivaltaan liittyvän emotionaalisen puolen, joka on verrattavissa seksuaaliseen henkiseen väkivaltaan. Tutkimustuloksissaan Nyqvist osoitti parisuhdeväkivallan liittyvän

usein emotionaaliseen välinpitämättömyyteen toista kohtaan, joka ilmeni kumppanin jatkuvana vähättelevänä suhtautumisena, mitätöimisenä, ulkonäön arvosteluna ja kylmyytenä toisen tunteille. Seksuaalisen muodon edellisistä voivat saada mikä hyvänsä, erityisesti toisen vartaloon kohdistuva arvostelu, joka Nyqvistin tutkimuksessa ilmeni usein juuri seksuaalisissa merkityksissä tavoitteena toisen (seksuaalisen) itsetunnon nujertaminen. Myös pettämisen voidaan tulkita olevan seksuaalista väkivaltaa emotionaalisella tasolla, varsinkin jos se tehdään tietoisesti toista loukaten ja poikkeuksellisen räikeällä tavalla, kuten tuomalla seksikumppani kotiin. Nyqvistin tutkimuksessa huomio kiinnittyi erityisen satuttavaan seksuaalisen väkivallan muotoon, jossa seksuaalinen väkivalta yhdistyy henkiseen väkivaltaan, kuten toisen vartaloa koskeviin huomautuksiin ja seksuaalisesti nöyryyttäviin puheisiin. (mt. 80, 105–107.) Parisuhteessa tapahtuva ja tuntemattoman tekemä seksuaalinen väkivalta on erotettava toisistaan, sillä parisuhteessa on oma dynamiikkansa. Henkinen seksuaalinen väkivalta myös parisuhteen ulkopuolella voi olla myös seksististä nimittelyä: naisilla huorittelua ja miehillä esimerkiksi homottelua. Myös seksistiset huomautukset, jota voidaan kutsua seksuaaliseksi häirinnäksi, ovat henkistä seksuaalista väkivaltaa.

2.2 Tutkimuksellinen lähestymistapa

Seksuaalisen väkivallan tutkimus on Suomessa vähäistä ja varsinkin miesuhrin kohdalla relevanttia aineistoa ei ole tarpeeksi saatavilla. Olen löytänyt muutamia kotimaisia empiirisiä tutkimuksia, joissa valtaosa tutkimusaineistosta tarkastelee naisia seksuaalisen väkivallan uhreina, mutta mukana on myös miesuhreja. Muun muassa Laitisen tutkimuksissa insestistä (1999 ja 2004) tarkastellaan myös miesten kokemuksia. Kansainvälisissä tutkimuksissa löytyy sekä ajankohtaista tietoa, että aihealueen pioneeritutkimuksia ilmiön jäsentämiseksi useasta eri näkökulmasta. Tutkimuksia miehiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta on saatavilla jonkin verran eritoten Yhdysvalloista ja Iso-Britanniasta. Aineistona käyttämäni kansainväliset tutkimukset ovat englantilaiselta kielialueelta ja ajoittuvat aikavälille 1980–2006. Olen valikoinut aineistooni tutkimuksia, joihin on aktiivisesti viitattu alan kirjallisuudessa. Olen viittausten määristä päätellyt tutkimusten saavuttaneet aseman, johon kuuluu luotettavuus. Lisäksi olen etsinyt tutkimuksia kansainvälisistä tietokannoista ja valikoinut sekä ajankohtaisuuden että toisistaan poikkeavien painotuksien perusteella tutkielmani teoreettisen viitekehyksen

kannalta relevanteimmat. Tutkijoiden sukupuolijakauma lienee melko tasainen, kenties miehiä on hieman enemmän. Nämä empiiriset tutkimukset (muun muassa Mezey & King, Strucman-Johnson & Strucman-Johnson, Anderson, Groth & Burgees) ovat luokiteltavissa tieteenalaltaan psykologian tutkimuksiksi.

Useissa edellä viittaamissani psykologian tutkimuksissa on tietoa haettu kvantitatiivisin menetelmin pyrkimyksenä ilmiön näkyväksi tekeminen. Kiinnostuksen kohteena ilmiön yleisyyden ohella ovat tavallisimmin olleet seksuaalisen väkivallan ilmenemismuodot, jotka ohjaavat keskittymisen mies- tai naistekijään ja lapsi- tai aikuisuhreihin. Eroteltavissa ovat myös tapahtumakontekstit, joista esimerkkeinä mainittakoon vankila – ja laitospäristöt, opiskelijoiden campus-alue ja treffikulttuuri, parisuhde, päihteiden vaikutuksen alaisena tapahtuneet seksuaalisen väkivallan teot tai julkisissa ulkotiloissa tapahtunut seksuaalinen väkivalta. Näiden ohella tutkimuksissa tarkastellaan seksuaalisen väkivallan seurauksia uhreille, johon vaikuttavat edellä mainitut ilmenemismuodot. Väkivallan seurauksia tutkittaessa tutkimus keskittyy usein trauma-käsitteen ympärille, joka on kliinistä psykologian tutkimusta. Traumatutkimus näyttäisi olevan tällä hetkellä suosituin ja yleisin muoto seksuaalisen väkivallan jäsentämisessä myös auttamistyössä. Lähdekirjallisuutta seksuaalisen väkivallan vaikutuksista traumateorian näkökulmasta on saatavilla runsaasti, tosin lähinnä naisiin kohdistuen. Trauma on sukupuolineutraali, subjektiivinen, yksilön identiteetille ja elämänsisälliselle alisteinen kokemus. Kliiniset traumavaikutukset pätevät seksuaalisen väkivallan kokemuksen kautta sekä miehiin että naisiin, yksilölliset kokemukset vaikuttavat sukupuolisuuden yli. Traumateoreettista keskustelua voidaan siis käydä sekä mies- että naisuhrien näkökulmasta.

Maskuliinisuuden tarkasteluun olen käyttänyt teoreettista tutkimusaineistoa, joka muodostuu erityisesti miestutkimuksesta. Miestutkimuksen tutkijat ovat valtaosin miehiä, joista oman tutkielmani viittausten osalta poikkeuksena mainittakoon Elisabeth Badinter, jonka kirjoittama teos ”Mikä on mies?” on miestutkimuksellisesti merkittävä. Tutkielmani miestutkimuksellinen keskustelu on suurimmalta osaltaan kotimaista, kuitenkin kansainvälisiin perusteisiin pohjautuvaa. Miestutkimus tarkastelee maskuliinisuutta sosiaalisesti ja historiallisesti tuotettuna problemaattisena sosiaalisen sukupuolen rakenteena (gender) ja toimintana, joka on erotettava essentiaalisesta ja biologisesta sukupuolesta (Jokinen 1999, 22). Miestutkimuksen yhtenä strategisena ja

metodisena tavoitteena on osoittaa, että maskuliinisuus ei ole universaalista ja annettua, vaan historiallisesti ja kulttuurisesti tuotettua (Herkman ym. 1995, 21). Muun muassa 1970-luvulla Miesten vapautusliike (Men's Liberation movement) Yhdysvalloissa piti päämääränään ahdistavan miesrooliin hylkäämistä tai muuttamista (Connell 1995, 24).

Tutkielmassani teen yhtäältä teoreettista käsiteanalyysiä sekä katsausta aikaisempaan empiiriseen tutkimukseen. Uusitalo (1997) kirjoittaa teoreettisessa tutkimuksessa käytetyistä analyysi- ja synteesimenetelmistä. Analyytisessä tutkimuksessa pyrkimyksenä on saada teoreettinen ongelma hallituksi hajottamalla se osiin. Synteesi on analyysin vastakohta ja tarkoittaa kokonaiskuvan muodostamista erillisiä teorioita tai empiirisiä havaintoja yhdistelemällä. (mt. 23, 60–61.) Tällöin käyttämäni tutkimusmenetelmä mukaillee synteesin periaatteita. Käsite-erittelyn ja empiiristen yhteenvedojen keskinäissuhdetta työssäni on selvennettävissä niin, että ne ovat toisiaan seuraavassa kehässä, jossa aikaisempi tutkimus luo käsitteet, joiden avulla tulkitsen empiiristä tutkimusta. Teoreettisten tutkimusten kohteena ovat tieteenalan käsitteisiin, näkökulmiin ja teorioihin liittyvät ongelmat, joihin kohdistuneesta aikaisemmasta tutkimuksesta muodostuu tutkimusaineisto (mt.60). Käsitteet, jotka asettavat tutkimukselleni rajat, ovat peräisin miestutkimuksesta sekä seksuaalisen väkivallan tutkimuksesta. Niitä yhdistelemällä olen luonut käsitteistöä, jonka avulla rakennan teemoittelen ja tulkitsen empiiristä tutkimusta. Näiden käsitteiden avulla rakennan miesuhriutta kuvailevaa, ymmärtämään pyrkivää ja tavoitettavaa teoreettista viitekehystä.

Aivan tutkielmani ensiaskeleilla kuvittelin, että olen tekemässä sukupuolineutraalia tutkimusta. Hyvin pian ymmärsin olevani väärässä: sukupuolella on tässä tutkimuksessa erittäin suuri merkitys. Olen pyrkinyt objektiivisuuteen kirjoittaessani tutkielmaa. Objektiivisuus tarkoittaa minulle sukupuolen merkityksien näkemistä ja aukikirjoittamista: kirjoittamista *naisena miehestä* uhrinpositiossa - unohtamatta sitä tosi asiaa, että naiset ovat edelleen seksuaalisen väkivallan uhreissa ylliedustettuja. Tutkijan tulee Liisa Tainion (2002, 52) mukaan tutkimusprosessin alkuvaiheessa kysyä itseltään, vaikuttaako tutkijan sukupuoli tutkimusasetelmaan. Edelleenkin en osaa tutkijan positiossa vastata kysymykseen oman sukupuoleni merkittävydestä tutkielman tekemisessä. Tainiota siteeraten, olen pyrkinyt pysymään kriittisenä, jotta yhteisössä vallitsevat sukupuolen stereotyyppiset tulkinnat eivät vaikuta arvostelukykyyneeni.

Sukupuolen näkyväksi tekemiseen tieteellisessä tekstissä voi Tainion (2002, 61) mielestä suhtautua kahdella tavalla: sukupuolen merkityksen voi peittää tai sen voi kirjoittaa näkyviin. Vuori (2002) tarkastelee sukupuolen kirjoittamista, jolla ainakin naistutkimuksessa on väliä. Sukupuolen näkyväksi tekeminen on ollut yksi naistutkimuksen perusoivalluksia. Vuori pohtii toisaalta myös mahdollisuuksia sukupuolen suhteen neutraaliin kielenkäyttöön, jossa on huomioitava neutraalin ansat. Naistutkimuksen kannalta neutraalin puheen ansa piilee siinä, että se kätkee sukupuolimerkityksiä ja saattaa estää kontekstiin sidotun, reflektiivisen puheen. Vuori yhdistää tutkimuksen tekemisessä reflektisyyden ja herkkyuden, jotka unohtaessaan tutkijasta tulee huono tutkija. (mt. 100) Sukupuolen näkyväksi tekeminen on eräs tutkielmani tärkeitä lähtökohtia ja olen pyrkinyt aktiiviseen reflektioon kirjoittamani tekstin kanssa. Omalle tekstilleen tulee helposti sokeaksi ja reflektion mahdollistamiseksi olen pyytänyt tutkimukselleni neutraaleja henkilöitä lukemaan ja kommentoimaan kirjoitustani. Näin olen pysynyt paremmin tietoisena siitä, olenko huomionnut lukijan, lähtenyt harhailemaan johonkin tai toistanko huomaamattani samoja asioita ottamatta niihin kantaa. Vuorin mukaan herkkyys sukupuolierolle ja sukupuolimerkitysten häilyvyydelle on paras tapa esittää sukupuoli. Kuitenkin on tärkeä pitää sukupuolesta ajattelemisen tavat avoimina, niin että tutkimus ei esitä mitään tiettyä suuntaa, jollaiseksi sukupuoli on ajateltava, millaista tietoa siitä on tuotettava ja miten tuo tieto esitettävä.

Maskuliinisuus on vahva käsite ja vaatii monipuolista tarkastelua. Kulttuurin hahmottaminen maskuliinisen ja feminiinisen käsitteiden avulla on avannut sukupuolia koskevaa ymmärrystä, mutta samalla johtanut toisenlaiseen tiukkaan kategorisointiin. Nainen – ja miesjako on sidottu seksuaalisuuden ymmärtämiseen heteroseksuaalisuutena. Vuorin mukaan herkkä sukupuolieron esittäminen vaatii erityistä herkistymistä heteroseksuaalisuuden normin määrittämiselle ja pyrkimystä horjuttaa sitä siitä kirjoittamalla. Olen tutkielmassani pohtinut maskuliinisuutta myös heteroseksistisen kasvatuksen kautta. Vuori pohtii, miten kirjoittaa sukupuolesta, sukupuolista ja seksuaalisuudesta tavalla, joka ei lyö lukkoon merkityksiä, jotka koskevat miehiä ja naisia, seksuaalisuuksia. Yksi tieteellisen kirjoittamisen kriittisen keskustelun aihe on tutkijan position tarkastelu: tutkimus ei ole syntynyt ilman kirjoittajaa ja tämän tekemiä valintoja. Kirjoittajan asema on erityisen tärkeä sukupuolen näkyväksi tekemisessä. Kirjoittajan on pohdittava, kuinka paljon hän antaa lukijalle tietoa itsestään ja omista sitoumuksistaan. Vuori kehottaa käyttämään rohkeasti minämuotoa silloin, kun tutkija puhuu omalla

suullaan. Näkökulman rakentamisella tutkija hakee tekstin maailmankuvaa ja arvostuksia. Kertojan ääni viittaa siihen, kuka kertoo miten asiat ovat ja myös arvioi niiden tilaa. (Vuori 2002, 100–102, 105.)

Tutkimuksen lähdekirjallisuus, eritoten seksuaalisen väkivallan osalta, painottuu aihepiiriä käsittelevän tutkimuksen saatavuuden valossa vieraskielisiin lähteisiin, tutkimuksiin ja artikkeleihin erilaisissa aihepiiriä tarkastelevissa teoksissa ja asiantuntijalehdissä. Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on varsin tutkimaton ilmiö, joten sitä on tarkasteltava eri suunnista, jotta aihe käsiteltäisiin mahdollisimman aukottomasti. Näkökulman rakentuminen on minulle tarkoittanut aikaisemman tutkimuksen haravoimista ja olennaisten asioiden poimimista. Ilmiö on ajankohtainen, koska sukupuoliroolit ovat muutoksessa ja myös julkisuudessa on alettu keskustella muun muassa naisen mieheen kohdistamasta väkivaltaisuudesta, joka vaikuttaa olevan paljon yleisempää mitä on uskottu. (Vrt. Ensi- ja turvakodin Vaiettu naiseus-projekti, mm. Törrönen 2007) Tuon keskustelun jälkeen voi olla luonnollisempaa siirtyä tarkastelemaan myös miehiin kohdistunutta seksuaalista väkivaltaa, sekä parisuhteessa että sen ulkopuolella tapahtuvaa, uhrin näkökulmasta. Hyvin vähän on olemassa tutkimusta, jossa keskeinen näkökulma on uhrin henkilökohtainen kokemus seksuaalisesta väkivallasta ja sen tarkasteleminen suhteessa kokemukseen omasta miehisyydestään. Tämän voin nostaa selkeästi puutteeksi aikaisemman empiirisen tutkimuksen muodostamassa aineistossa.

2.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Kuten on jo aiemmin käynyt ilmi, seksuaalinen väkivalta on vaikea aihe ja se vaikuttaa erityisesti tutkimuksen metodisiin valintoihin (King et al.2000). Muun muassa Eskola ja suoranta (1998, 56) ovat pohtineet empiirisen aineiston keräämisen oikeutusta, jos kyse on erityisen arkaluontoisesta asiasta. Tutkijan tulee pohtia, onko empiirisen tiedon tuoma lisä niin arvokasta, että se oikeuttaa puuttumisen ihmisen yksityisyyteen. Tutkimusotteeni on sensitiivinen ja Leen (1993,1) mukaan sensitiivisyyden tulee vaikuttaa jokaisessa tutkimusvaiheessa. Ongelmat, joita nousee esille tutkimusvaiheittain voivat olla metodologisia, teknisiä, eettisiä tai poliittisia. Ensimmäiseksi ongelmaksi nouseekin empiirisen tutkimusaineiston hankinta, sillä kyse on hyvin henkilökohtaisesta aiheesta. Seksuaalisesti hyväksikäytettyä uhria, miestä, on vaikea tavoittaa. Tämä on yksi syy siihen,

että olen päätenyt jättämään tutkimuksestani pois empiirisen osuuden. Koen, että emperiasta luopuminen on tapa toteuttaa sensitiivisyyttä tutkimuksessani.

Sensitiivisyyteen viitaten, Juvonen (2002) puhuu ilmiöstä nimeltä puhumattomuuden kulttuuri, johon hänen homoseksuaalisuuden sosiaalhistoriaa käsittelevä tutkimus törmäsi. Puhumattomuus liittyy arkaan aiheeseen, joka on joskus mielletty sekä sairaudeksi että rikolliseksi. Vaikka homoseksuaalisuus ei enää olekaan kumpaakaan edellä mainituista, se määritetään edelleen arkaluontoiseksi yksityisasiaksi, jota täytyy erityisesti suojella. Juvonen kertoo vaikeuksistaan saada käsiinsä arkistomateriaalia sekä haasteistaan lähestyä haastattelupyynnöineen homoseksuaaleiksi otaksuttuja henkilöitä. Vaikka kyse ei missään tapauksessa olekaan seksuaaliseen väkivaltaan verrattavissa olevasta ilmiöstä, salailu ja arkaluontoisuus kuitenkin liittyvät kumpaakin aihealueeseen. Juvonen uskoo puhumattomuuden osaltaan selittyvän myös sillä, että kulttuurissamme seksuaalisuus sijaitsee yksityisellä ja intiimillä alueella, joka ei kuulu muille kuin joita se koskee. (mt. 57.) Seksuaalinen väkivalta koskettaa ja loukkaa henkilön hyvin intiimiä aluetta, seksuaalisuutta. Tälle alueelle kohdistetut loukkaukset voivat olla niin syviä ja haavoittavia, että niistä ei puhuta kenellekään. (esim. Raijas 2000, Näre 2000). Miten siis tutkijalla on mahdollista päästä tuolle alueelle, vaikka kyseessä onkin ilmiön ymmärrystä lisäävä tavoite yleishyvä intressi?

Laitinen (2004, 52) tuo esille tutkimuksen tekemiseen liittyvän riistosuhteen tutkijan ja tutkittavan välillä. Hän pohtii onko oikein kerätä tutkimusta varten vain itselle tarpeelliset tiedot ja jättää ihminen oman onnensa nojaan, vaikka juuri tutkija on herättänyt halun puhua ja jakaa kokemusta. Mihin asti tutkijan vastuu ulottuu? Myös Granfelt (1998) on tutkimuksessaan naisten asunnottomuudesta käynyt keskustelua tutkijan ristiriitaisesta etiikasta. Granfelt vastaa keskusteluun tutkittavien kärsimysten hyväksikäytöstä, että tutkijalla ei ole oikeutta tunkeutua tutkimuksineen toisten ihmisten elämään. Granfelt painottaa termiä `tunkeutua´; ihmisiä ei saa painostaa kertomaan, tutkijan ei tule urkkia tai udella, vaan on edettävä kertojien ehdoilla pyrkien tavoittamaan heidän tapansa kertoa ja ne aiheet, joista he haluavat puhua. Tutkijan on yhdistettävä omat intressinsä niihin aiheisiin. Granfeltin (1998, 40–41) mukaan eettisesti perusteltua on tehdä tutkimus, joka edellyttää ihmisten luo menemistä ja henkilökohtaista vuorovaikutusta tutkittavien kanssa. Pieniin marginaaliryhmiin kuuluvien ihmisten kokemukset rikastuttavat yhteiskuntatieteellistä laadullista tutkimusta. Näiden keskustelujen valossa lienee selvää,

että seksuaalisen väkivallan uhrin haastattelemine on eettisesti suuri ja monitasoinen kysymys, joka vaatii pohdintaa erityisesti tutkimuksen metodisiin valintoihin liittyen.

Tutkimusaineistona alkuperäisen suunnitelmani mukaan tarkoitukseni oli käyttää Miesten kriisikeskuksen, nykyisen Miesten Keskuksen asiakastilastoja seksuaalisen väkivallan uhreista vuosien 2003 - 2006 välisenä aikana. Olen saanut käyttöni tietojärjestelmästä poimitut tiedot kustakin asiakkaasta, joka on hakenut apua Miesten Keskuksesta seksuaalisen väkivallan vaikutuksiin. Aineisto sisältää yhteensä 30 miehen haastattelutiedot, joka on erittäin arvokasta ja arkaluontoista tietoa. Tutkimusaineiston käsittelyssä näin arkaluontoisten ja sensitiivisten asioiden analysoinnissa täytyy noudattaa erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta intimitteettisuojan varjelemiseksi. En ole missään vaiheessa saanut asiakkaiden henkilötietoja, nimiä tai muita tunnistetietoja. Aineistosta ei myöskään selviä tarkempia ajankohtia, kun uhria on tavattu.

Olen käyttänyt Miesten Keskuksen asiakastietojärjestelmästä kerättyä materiaalia ikään kuin ”toisen käden tietona”, koska en voi haastatella suoraan uhria, jolla on subjektiivinen kokemus tapahtuneesta. Näin ollen tällaisen aineiston tarkasteleminen empiirisenä aineistona sisältää riskin siitä, että tulokset saattavat jäädä melko pinnallisiksi: niitä voi verrata aikaisempaan tutkimukseen ja niistä voi tehdä päätelmiä, mutta ne eivät tavoita uhrin subjektiivista kokemusta eikä tutkimusaineiston koko mahdollista yleistysten tekemistä. Pohjola (1994, 191–121) kritisoi suomalaista köyhyys- ja huono-osaisuustutkimusta, jonka avulla ”näemme köyhyyden, mutta emme köyhiä”. En halua tutkimuksessani sivuuttaa uhrien kokemuksia tekemällä niistä suurien linjojen yhteenvetoja, jota aineiston käsittely empiirisestä näkökulmasta kenties vaatisi. Mahdollinen väylä haastatteluaineiston keräämiseen olisi voinut olla yhteystietojeni ja haastattelupyynnön välittäminen Miesten Kriisikeskuksen kautta uhreille. Miesten Keskuksen (tai Ensi- ja turvakodin liiton) kantaa en asiaan tiedä, mutta oletan, että he eivät välttämättä olisi ryhtyneet intimitteettisuojaan ja ammattieettisiin kysymyksiin vedoten välittämään yhteydenottopyyntöäni. Eikä toisaalta ole sanomatta selvää, että uhrin olisivat suostuneet haastatteluun, koska on kyse hyvin yksityisestä, jopa varjellusta salaisuudesta. Aihealueen arkaluontoisuuden ja sensitiivisyyden valossa voin pitää perusteltuna oman empiirisen aineiston puuttumista.

3. MIEHEYS JA MASKULIINISUUS

3.1 Maskuliinisuus normina

Tässä kohdassa lienee syytä täsmentää käsitteet mies, mieheys, miehisyys ja maskuliinisuus, joita yleisesti käytetään sukupuolentutkimuksessa. Säävälää (1999, 52) siteeraten mies viittaa yksiselitteisesti yksilön biologisiin ominaisuuksiin ja biologiseen viitekehukseen, siinä missä maskuliinisuus ja mieheys ovat monitahoisempia. Useimmiten termit mieheys ja maskuliinisuus ovat synonyymejä toisilleen, kuten myös itse niitä tapaan niin käyttää. Saatan myös joissakin tapauksissa käyttää termiä miehuus edellisten tapaan. Nämä termit kuvaavat kulttuurisia tekijöitä korostavassa tutkimuksessa sitä tapaa, jolla mies esitetään. Miehen voidaan ymmärtää oppivan tietyt kulttuurin tarjoamat maskuliiniset määreet tai roolit. Maskuliinisuus voidaan Säävälän mukaan ymmärtää myös postfeministisen teorioiden mukaan performanssiksi, sukupuolen esittämisen tyyliksi, joka on avoin yhtäläillä sekä miehille kuin naisillekin.

Miehen olemusta pohdittaessa voi tehdä havainnon, että jo puhekielen tasolla miehuus tarkoittaa jonkinlaista tavoitetta tai velvollisuutta. Kehotus ”ole mies” on tavanomainen kehoitus niin pojalle kuin miehellekin, tyttöä harvemmin kehoitetaan olemaan nainen. Tämä viittaa siihen, että mieheys on jotakin, joka täytyy saavuttaa. Se edellyttää työtä ja ehkä jopa ponnistelua. Miehenä oleminen täytyy todistaa, ”näytä että olet mies”. Mies ei siis voi levätä identiteetissään, vaan on siitä tietoinen koko ajan. Naisuus tuntuisi olevan jokseenkin väistämätön ja luonnollinen olotila. Tytöistä tulee biologisesti ja lopullisesti naisia kuukautiset saatuaan, pojilla ei ole tähän verrattavissa olevaa mieheksi tulemisen etappia. (Badinter 1993, 16.) Vääsälän (1999,63) mukaan mieheyteen ei riitä se, että asuu miehen ruumiissa. Miehenä oleminen on erityinen tehtävä, joka osoitetaan erilaisin suorituksin (Badinter 1993, 113–114). Useat kulttuurit pitävät sisällään tapoja ja tekoja, joilla mieheyttä todistetaan ja osoitetaan. Mieheksi ei synnytä, vaan miehuus on ansaittava. Miehuuden kerta-ansaitseminen ei kuitenkaan riitä, vaan se tulee ansaita yhä uudelleen ja uudelleen. (Jokinen ym. 2003, 10, Jokinen 2000, 211.) Maskuliinisuutta ei ole olemassa jonakin yhtenä eheänä kokonaisuutena, vaan se tulee näkyväksi erilaisissa instituutioissa, miesten käyttäytymisessä ja valta-suhteissa (Herkman ym.1995, 24). Kun

maskuliinisuus ymmärretään ideaaliksi, johon tietoisesti pyritään, miestenvälinen kilpailu, tietoinen riskinotto ja jopa väkivaltaisuus tulevat ikään kuin ymmärretyksi (Jokinen 2000, 68).

Maskuliinisuus rakentuu tavallaan miehen sisältä ja ulkoa. Ulkoa rakentuminen viittaa yksilöön kohdistuviin kulttuurisiin ja sosiaalisiin odotuksiin: miehen oletetaan esittävän ajassa ja paikassa hyväksytyä maskuliinisuutta. Maskuliinisuus ei silti muodostu pelkästään reagoimista ympäristöön, vaan rakentuu myös suhteessa miehen omaan ruumiiseen ja psyykeeseen. Maskuliinisuuden kannalta määräävin ruumiinosa miehelle näyttäisi olevan penis, joka on kulttuurissa saanut erityisen merkityksen, jolla viitataan falloksen symboloimaa valtaa, hallintaa ja ylivertaisuutta. Kulttuurinen maskuliinisuus ei siis ole synnynnäinen ominaisuus. Se on kulttuurin ja ajan tuottama ideaalirooli, joka on ansaittava ja jota on todistettava. (Jokinen 2000, 68, 228–229.) Sukupuolentutkimuksen valtavirrassa sukupuoli nähdään kulttuurisesti määräytyvänä ja sosiaalisesti opittuna, monimutkaisena ilmiönä.

Miehet arvioivat ja tuomitsevat toisiaan kaikkialla. Maskuliinisuuden määrittäminen homososiaalisten suhteiden kautta sisältää veljellistä yhteenkuuluvuutta, jätkäporukoita ja herrakerhoja, joissa miehistä toveruutta juhlistaan ja vahvistetaan. Maskuliinisuutta hankitaan osoittamalla miehisyttä kulttuurin maskuliiniseksi määrittäneillä tavoilla. Miehet esittävät miestä toisille miehille: isille, työtovereille, esimiehille ja kavereille, joilta he myös kaipaavat hyväksyntää ja kunnioitusta. Myös naisille todistellaan maskuliinisuutta, mutta ensisijaisesti naisten suosio on yksi tapa osoittaa miehuutta toisille miehille. (Jokinen ym. 2003, 10–15.) Badinter (1993, 118, 122–124.) käyttää käsitettä pedagoginen homososiaalisuus, joka viittaa miehuuden luonteeseen, jota opetellaan, luodaan ja ylläpidetään miesyhteisössä. Miehuuden näyttämöiden muoto ja koko vaihtelevat epävirallisista kaljaporukoista erilaisiin seuroihin ja klubeihin. Myös yhtiöiden viralliset hallintoelimet ja lukuisat eri instituutiot ilmentävät miesten keskinäistä veljeyttä, jossa vastustajiksi nähdään yleensä naiset. (Herkman ym. 1995, 18.)

Miehet muodostavat kuvaa miehisydestä omaksumalla miehuuteen kohdistuvia kulttuurisia odotuksia ja vertaamalla itseään toisiin miehiin. Muun muassa miesten ja naisten ystävyys-suhteita vertaileva tutkimus on osoittanut miesten näyttävätyvän useammin ryhmissä siinä missä naiset vaalivat luottamuksellisia keskinäissuhteita.

(Badinter 1993, 169.) Miehillä yksinselviäminen on mieskunnia-asia. Nykymaailmassa ihmiset ovat entistä riippuvaisempia toisistaan, mutta miehille riippuvaisuuden havaitseminen on kohtalokasta. (Siltala 1994, 10–15.) Siltalan mukaan tarvitsevuus on heikkojen olemuksellinen tunnusmerkki. Synnynnäistä olemustaan ei voi muuttaa, mutta sen laadusta mies on silti vastuussa sosiaalisen kadotuksen uhalla. Lindqvist (1985, 15) on kiteyttänyt liikuttavalla tavalla miehen tarpeen pärjätä omillaan, valittamatta. Tarina kertoo miehestä, joka oli vajonnut hyiseen veteen. Henkensä hädässä hän karjui apua, johon rannalla kävellyt toinen mies ei lainkaan reagoinut. Kun avunhuudot eivät lakanneet, mies rannalta karjaisi: ”Mitä sinä siellä oikein huudat. Ole hiljaa ja huku kuin mies!” Lindqvistin mukaan miehet ovat tottuneet hukkumaan hiljaa. Kipu herkistää myös miehiä, mutta miehen kipu ei usein löydä muuta tapaa päästä ulos kuin itsesäälin muodossa. Tästä itsesäälistä kertovat surulliset iskelmät, jossa reissussa ryvettynyt mies on omalla käyttäytymisellään tuhonnut elämänsä rakkauden ja ymmärtänyt sen liian myöhään, tai kun viikonloppu -isä pyytää anteeksi olemassaoloaan ja itkee lastensa perään. Monien miesten hukkumishalu näkyy itsetuhokäyttäytymisenä tai purkautuu vääristyneessä muodossa väkivaltana tai itsesäälinä. Moralisoiminen tai sille nauraminen ulkoapäin lisäävät miehen epätoivoa ja tuottavat lisää yksilöitä, jotka ovat valmiita hukkumaan kuin mies.

3.2 Kulttuurinen, hegemoninen maskuliinisuus

Arkiajattelussa maskuliinisuus yhdistyy sellaisiin ominaisuuksiin, jotka yleisesti mielletään ”miehisiksi” (Herkman ym.1995, 17). Maskuliinisuutta voi tarkastella käsitteen kulttuurinen maskuliinisuus kautta, joka viittaa tiettyssä kulttuurissa yhteisesti jaettuun käsitykseen maskuliinisista ominaisuuksista (Jokinen 2000, 68). Tällöin viitataan sosiaaliseen sukupuoliin (gender), joka on kulttuurisesti tuotettu, toisin kuin seksuaalinen sukupuoli, ja tarkoittaa niitä odotuksia, joita asetetaan yksilöihin miehinä ja naisina. (Grönfors 1994, 66.) Maskuliinisina ominaisuuksiin länsimaisessa kulttuurissa yleisesti pidetään toiminnallisuutta, hallitsevuutta, suoriutumista, rationaalisuutta, kilpailullisuutta, fyysistä voimaa ja väkivaltaa. Muita arvostettuja miehisä ominaisuuksia ovat muun muassa seksuaalinen kyvykkyys ja taloudellinen menestys. Tavoiteltu hegemoninen maskuliinisuus pitää sisällään näkemyksen itsevarmoista, dominoivista ja heteroseksuaaleista, seksuaalisesti viriileistä miehistä. (Honkatukia 2003, 11, 13.)

Länsimainen miesideaali voidaan jakaa viiteen odotukseen, joista ensimmäisessä korostuu miehen fyysinen voimakkuus ja naista suurempi koko. Yhteiskunnallinen menestys kuvaa toista odotusta, johon kuuluu poliittinen ja sosiaalinen valta sekä taloudellinen menestys, mikä viittaa perheen elättämisestä suoriutumiseen. Ideaalin mukaisesti miehellä on vakaa ja järkkymätön luonne, joka näkyy kriisitilanteiden hallinatana ja rationaalisuutena sekä päättäväisyytenä. Neljänneksi mies on kykenevä puolustamaan itseään, naistaan ja lapsiaan, sekä omaisuuttaan ja yhteisöään tarpeen niin vaatiessa sekä fyysisiltä että henkisiltä hyökkäyksiltä. Viimeisenä odotuksena miehen oletetaan olevan heteroseksuaalisesti suuntautunut ja seksuaalisilta ominaisuuksiltaan aktiivinen ja kestävä. (Jokinen 2000, 210.)

Rationaalisuus ja itsehillintä ovat maskuliinisen hallinnan ydintä. Niiden turvin miehet voivat suhtautua elämäänsä niin kuin se olisi hallittavissa ja muodostaisi selkeän kokonaisuuden, jonka kautta miehet voisivat alistaa sen tahtonsa alaisuuteen. Maskuliinisuuden ideaalissa mies on tasapainoinen ja riippumaton, vapaa tunteistaan ja ”feminiinisistä” ailahteluista. Ideaalissa korostuvat rationaalinen ajattelu ja järjestynyt toiminta. (Lehtonen, 1995 34.) Nämä ideaalit ovat normatiivisia kehotuksia, joita miesten tulisi noudattaa saadakseen suotuisan aseman yhteisöissä.

David & Brannon (1976) on tiivistänyt miesideaalin, joka on kautta vuosisatojen pysynyt lähes muuttumattomana. Miehen on kestettävä erilaiset emotionaaliset taakat kuin mies. Stereotyyppinen miesrooli pakottaa luopumaan osasta inhimillisyydestään ja erottautumaan akkamaisuudesta: ”no sissy stuff”. Tosimiehen on oltava muita ylempi ja parempi, ”the big wheel”, iso äijä. Mieheyttä mitataan menestyksellä, vallalla ja näihin ominaisuuksiin kohdistuvalla ihailulla. Kolmas vaatimus tuo esiin välttämättömyyden olla itsenäinen ja luottaa vain itseensä. Vertaiskuvallisesti mies on ”the sturdy oak”, vahva kuin tammi. Lisäksi miehen on oltava voimakkaampi kuin muut ja valmis tarvittaessa jopa väkivaltaiseen voimannäyttöön: ”Give’em Hell”, näytä niille. Hänen on oltava kova, hyökkäävä ja riskejä kaihtava – vaikka järki sanoisi muuta. Länsimaisen miesideaalin viisi odotusta tai aspektia ovat fyysinen voima; taloudellinen, poliittinen, sosiaalinen valta; rationaalisuus, joka tarkoittaa tunteiden ja kriisitilanteiden hallintaa; kyky puolustautua ja heteroseksuaalisuus. (Jokinen 2000, 210). Badinterin (1993, 87) mukaan viriili, miehinen mies on toiminnallisuuden ruumiillistuma. Miehisyyden normien sisäistäminen tarkoittaa passiivisten halujen aktiivista ja päättäväistä

tukahduttamista. Lapsuusiässä maskuliinisuus muodostuu tiedostamatta vahvistuen iän myötä ja viimeistään murrosiän myötä naiseuden ja passiivisuuden pelko kasvattavat miehisyyden muureja. Badinterin mukaan miessukupuoli on heikompi sukupuoli, koska miehisuus ei ole geneettisesti eikä psyykkisestikään alkuperäistä vaan hankittua. Äiti-symbioosin tukahduttaminen jatkuu erottautumiseen naisesta ja homoseksuaalisuudesta. Miehinen sukupuoli-identiteetti perustuu tähän jatkuvaan taisteluun. Tätä biologista heikkoutta mies kompensoi patriarkaattilla. (Badinter 1993, 57–60, 259.)

Jokisen (2000, 215) mukaan hegemoninen maskuliinisuus tarkoittaa miehiä yhteenliittävää käytäntöä, maskuliinisuuden ideaalien johtavaa asemaa kulttuurissa ja tietyn miesluokan johtavaa ja hallitsemaa asemaa suhteessa miesten enemmistöön ja kaikkiin naisiin. Pohjimmiltaan kyse on vallasta: miten se saavutetaan ja legitimoidaan ja miten se on tuettavissa sosiaalisilla suhteilla (Herkman ym. 1995, 19). Connellin (1995, 37) mukaan hegemonia ei kuitenkaan tarkoita totaalista kontrollia, jolla olisi automaattinen valta-asema. Toimiakseen hegemonian on saatava kannatusta. Miehiä suostutellaan, houkutellaan ja pakotetaan omaksumaan hegemonisen maskuliinisuuden ideaalit. Suurin osa miehistä ei kuitenkaan saavuta ideaaliominaisuuksia kuin osittain. Vaikka mies ei itse pystyisi täyttämään maskuliinisuuden ideaalia, hänen tulee ainakin kannattaa hegemoniaa ja toteuttaa sen ihanteita. Miehet tukevat hegemoniaa siitä syystä, että se takaa jossain määrin kaikille miehille valtaa, jonka perustana on sukupuoli. Suurin osa naisistakin tukee maskuliinisuuden hegemoniaa. He odottavat poikiensa, miespuolisoidensa, miespuolisten sukulaisten ja ystävien täyttävän hegemonisen maskuliinisuuden piirteitä. (Jokinen 2000, 215, 220.)

Hegemoninen maskuliinisuus viittaa siis yleisesti hyväksytyyn ja tuettuun patriarkaaliseen käsitykseen miehen sukupuolesta ja seksuaalisuudesta (Jokinen 2000, 215). Pohjimmiltaan kyse on miesten historiallisesta valta-asemasta, joka määrittelee itsensä hegemoniseen asemaan ja nimeää vallitsevat arvot neutraaleiksi. Valistuksesta lähtien maskuliinisuus on identifioitunut järkeen, koska miehet ovat pyrkineet vaimentamaan toisten äänet omimalla järjen äänen itselleen. Naisten ja lasten kokemusten on nähty olevan lähempänä luontoa, koska heidät on mielletty epärationaalisiksi olennoiksi, joissa järjen sijaan korostuu aistillisuus. Rationaalisella diskurssilla miehet pyrkivät hallitsemaan luontoa ja tunteita samanaikaisesti erottamalla niistä. Protestanttinen traditio on tukenut maskuliinista, universaaliksi ideaaliksi tunnustettua ihmisyyttä tehden

selväksi, että vaistot, vietit ja tunteet on epäluotettavina ominaisuuksina pyyhittävä järjen tieltä. (Herkman 1995, 22- 23.) Badinter (1993, 87) tulkitseekin hegemonisen maskuliinisuuden kulttuurisena taakkana, joka miehen on kannettava.

3.3 Pojista tehdään miehiä

Miehiseen käsitykseen itseluottamuksesta kasvetaan varhain: pojat oppivat pienestä pitäen miehisen ihannemallin ja siihen kuuluvat määritykset. Jokinen (2000) puhuu ikäsidonnoisista siirtymäriitteistä, joiden kautta maskuliinisuus ansaitaan ainakin osittain. Siirtymäriittejä ovat esimerkiksi rippikoulu, autokoulu ja asepalvelus. Todellinen miehuus, jota Jokinen nimittää kulttuuriseksi maskuliinisuudeksi, ansaitaan kuitenkin erilaisten jatkuvien suoritusten eli miehuuskokeiden kautta. Miehuuskokeita voivat olla vaaralliset ja fyysisesti rasittavat harrastukset, hengenvaaralliset tempaukset tai väkivallan teot. Tehtävät vaihtelevat miehen mukaan, mutta keskeistä niissä on fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin tietoinen vaarantaminen sekä fyysisen ja henkisen kivun sietäminen. (Jokinen 2000, 68–69.) Miehen on käytävä jatkuvaa kamppailua todistaakseen, että on syntynyt oikeaksi mieheksi eikä epämieheksi (Siltala 1994, 10).

Miehen sosiaalistumista määrittelevät voimakkuus, aktiivisuus, kilpailuhenkisyys siinä missä passiivisuutta ja avuttomuutta pidetään eräinä ja yksinomaan naisten sosiaalistumista määrittävistä piirteistä. Ihailtu mies hallitsee ja on mielellään mestari. Miehiä kasvatetaan pyrkimykseen välttää avuttomuuden ja heikkouden tunnistamista itsessään. (Mendel 1995, 17, 93.) Haavoittumisen julkituominen olisi kirjoittamattomien sosiaalisten sääntöjen vastaista, se tuhoaisi miehisyyden sekä itsensä että muiden silmissä. Seurauksena voisi olla marginaalinen asema maskuliinisuuksien hierarkiassa. (Jokinen 2000, 211.) Tämä johtanee siihen, että miehen on vaikea tunnistaa itsessään herkkyyttä - tai ainakaan näyttää sitä avoimesti muille. Miehinen tunteiden suojaaminen on ehkä vähä vähältä murtumassa sukupolvien myötä, mutta vielä oman isäni ikäiset kantavat tätä opittua miehen mallia jossa ei turhaan herkistellä. Lindqvist kuvaa tunteistaan puhumatonta isäänsä, joka osasi osoittaa fyysistä hellyyttä ainoastaan tarttumalla poikaansa tiukalla otteella niskasta: ”onpa sinulla vahva niska”. Isä ei koskaan kertonut miltä sodan etulinjassa taisteleminen tuntui, mutta poika tulkitsee isänsä herkäksi mieheksi sisältäpäin. (Lindqvist 1985, 118.) Edellinen esimerkki kuvaa hyvin sitä, miten

sukupuolirooleihin sosiaalistaminen toimii. Tässä yhteydessä kategoriana on mies, jota tuotetaan ja siirretään seuraavalle sukupolvelle. Miesten elämänkerroista Hyvärinen (1994) on poiminut erään virkkeen, josta kuvastuu miehen kategoriaa:

”Isä ei sanallakaan maininnut, mutta teoilla näytti, ettei meillä miehet itke.”

Mieheksi kasvava poika sosiaalistuu malliin, jossa itkevä mies on ”ei-mies”, koska miehet eivät itke. Se miten mies kerrotaan ja kootaan, on osa mieheksi kasvavan pojan arkista kokemusta. (Hyvärinen 1994, 37.) Samaistuminen sukupuoleen on ihmisen elämää ja persoonallisuutta kenties eniten muovaava tekijä. Sosialisaatioprosessin aikana lapsi oppii olemaan tyttö tai poika, joka tarkoittaa koko sukupuoleen liitettävän merkityssisällön omaksumista. (Ronkainen 1994, 124.) Lehtosen (1999, 124) mukaan mieheyden rakentamisessa keskeistä on suhde toisiin poikiin, kun taas tyttöjen kohdalla naiseuden rakentumisessa keskeistä on suhde sekä tyttöihin että poikiin.

Kasvatusinstituutiot tukevat lasten ja nuorten sosiaalistamista heteroseksuaalisuuteen ja näin perinteisiin mies- ja naisrooleihin opitaan myös osittain muun muassa koulussa, jossa heteroseksuaalisia identiteettejä tuetaan, ensisijaistetaan ja ihanteellistetaan. Heteroseksistisillä kasvatusihanteilla homoseksuaalisuus marginaalistetaan ja toissijaistetaan, ehkä jopa kielletään. (Heikkinen 1994, 85–86.) Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajattelutapaa, joka olettaa yksilön automaattisesti heteroseksuaaliksi ja pitää heteroseksuaalisuutta itsestään selvänä tai ainakin parempana vaihtoehtona kuin esimerkiksi homo- tai biseksuaalisuutta. Heteroseksuaalinen maskuliinisuus voi olla monenlaista, eikä se sinänsä ole asia jota pitäisi pyrkiä välttämään. Ongelmaksi muodostuu se, että tietynlainen heteromaskuliinisuus koetaan miehille ainoaksi oikeaksi ja hyväksytyksi tavaksi elää. (Lehtonen 1999, 122).

Lehtonen (2003, 82–83) on tutkinut sukupuolen rakentumista koulumaailmassa. Käytännöt, joilla maskuliinisuutta rakennetaan, asettaa useat pojat ja tytöt hankalaan asemaan. Naisuus ja miehuus eivät sosiaalisessa elämässä merkitse pelkästään biologista eroa, vaan erottelu saa pysyvyytensä ja voimansa sitä määrittävästä ideologisesta sisällöstä. (Ronkainen 1994, 124.) Koulu on vahva sukupuolirooleihin sosiaalistava instituutti ja perinteisiä miehen ja naisen malleja uusinnetaan myös opettajien taholta. (Lehtonen 2003, 84.) Oppiaineissa, kuten käsitöissä sukupuolijako oli jyrkkä, ja epätyypillisen valinnan tehneisiin oppilaisiin suhtauduttiin vaihtelevasti. Tytöille kaiken kaikkiaan sallitaan enemmän poikkeavuutta kuin pojille. Tutkimuksessa eräs henkilö

kertoo, että tekstiilityön valintaa poika-opiskelijan kohdalla oli ihmetelty, mutta ei kuitenkaan homoteltu. Homo-sanaa käytetäänkin usein haukkumasanana, joka kaikki sanan käyttäjät eivät edes liitä seksuaaliseen suuntautumiseen (Lehtonen 1999, 124). Pojan valinta tyttövaltaisiin tekstiilitöihin nähtiin siis jotenkin hassuna, pääosin niiden poikien mielestä jotka valitsevat teknisen työn, mutta myös tytöt saattoivat vitsailla asiasta. Tekniset työt koettiin miehiseksi, siinä missä tekstiilityöt jäivät arvoasteikolla alemmalle tasolle. Eräs haastateltu henkilö kuvasi kaverinsa valinnee ”tämän käsityöpuolen ja jääden kutomaan tumppuja ja ompelamaan kasseja”. Poikien ”alentuminen” naispositioon tuntui herättäneen ihmetystä ja huvitusta. Taustalla on naiseuden ja siihen liitettyjen ominaisuuksien vähäisempi yhteiskunnallinen arvostus suhteessa miehekkyyteen. (Lehtonen 2003, 84.)

Myös liikuntatunnit koettiin miehisyden osoittamisen areenoiksi. Aggressiivisessa joukkueurheilussa kulminoituvat miehen ihanneominaisuudet. Jacksonin (1995, 19) mukaan miehen aggressiivisuus on osa aktiivisuutta. Siltalan (1994, 264) mukaan miehiset urheilulajit ovat omiaan korostamaan äärialueiden lihaksia ruumiin kokonaiseksi kokemisen kustannuksella: kipu on ollut ainut sallittu aistimus olemassaolosta. Poikien ruumiillisuudesta on tehty suorituskyvyn mitta, kulttuurinen koodi määrää poikia ja miehiä suhtautumaan ruumiiseen pelkkänä kivulle turtuneena taisteluvälineenä ja alistettavan kohteena. Lehtonen (2003, 94) uskoo sukupuolirajojen rikkomisen ja ”väärien” tai feminiiniseksi miellettyjen liikuntalajien harrastamisen saattavan johtaa huonoon maineeseen tai kiusaamiseen ja ilkkumiseen. Pojat, jotka eivät sovi maskuliinisuuden ideologiaan ja pärjää fyysisissä mitteloissa, ovat marginalisoituvia tai kiusattuja. Tämä tulee myös ilmi Hyvärisen (1994, 44) tulkitsemisissa mieselämänkerroissa. Esko kertoo joutuneensa kiusatuksi kansakoulussa, koska oli hiljainen, ujo ja voimiltaan heikko, eikä uskaltanut panna kiusaajille vastaan. Esko oli sairauden takia heikko ja sairaus tulkitaan heikkoudeksi, siinä missä voima on avain poikien ja miesten maailmaan.

Siltalan (1994, 232) tutkimuksessa Jorma kertoo kokemastaan koulukiusaamisesta, jonka arvelee johtuvan omasta arkuudestaan. Jorman edessä olevalla pulpetilla istuva poika löi häntä turpiin ja vieressä istuva tyttö potki häntä. Toisten intoa oli lisännyt Jorman mukaan hänen isokokoisuutensa suhteessa siihen, että hän ei pystynyt fyysisesti puolustamaan itseään. Aikuiset eivät uskoneet ison pojan olevan niin

puolustuskyvytön. Ongelmasta muodostui niin hävettävä, että Jorma pyrki salaamaan sen kaikin mahdollisin keinoin. Malisen (2005, 112–113) mukaan miesten ja naisten häpeässä on eroavaisuuksia, joista vakavin tuntuisi olevan häpeän tuhoavampi vaikutus, kun kyseessä on mies. Miehet kätkevät häpeän sisälleen naisia useammin, lisäksi häpeä saattaa liittyä myös miehisen kyvyn tai identiteetin uhkaan. Miehillä suoritukset ja saavutukset ovat usein miehisyiden mittoja ja häpeää koetaan epäonnistumisessa tässä tehtävässä. Pienille pojille opetetaan, että omaa pelkoa ja alemmuutta ei ole hyvä näyttää, vaan on oltava heikkoinakin hetkinä ”iso poika”(vrt. Jorman kokemus). Heikkouden ilmaisemista ei poikien keskuudessa arvosteta, vaan vihan osoittamista ja kilpailuhenkisyttä pidetään pojille kuuluvina ominaisuuksina.

Laitisen (2004) inestistä käsittelevän tutkimuksen vanhin tutkijahenkilö, Ville kertoo kokemuksestaan lapsuuden aikaisesta hyväksikäytöstä, jossa miehelle asetetut odotukset tunteiden ilmaisemisen tavoissa näkyvät selvästi. Ville kertoo, että hän ei itkenyt, sillä miehet eivät itke. Laitinen tulkitsee Villen kertomusta hyväksikäytöstä ikään kuin suorituksista selviämisenä, josta hän kertoo tunteita peitellen ja vähätellen. Villen kertomuksessa korostuu tunteiden peittäminen itkua pidättämällä, jonka Laitinen on tulkinnut Villen ainoaksi kommentiksi, jossa hän tuo itsensä esiin tuntevana ja kokevana, muuten Villen kerrontaa leimaa hyväksikäyttökokemusten mitätöinti. Laitinen liittyy tämän kerrontatavan myyttisiin käsityksiin miehestä, jonka pitää olla muita ylempi ja parempi. Tavoiteltavia määreitä ovat itsenäisyys ja itseluottamus, ja nämä kulttuurissa rakentuneet odotukset ohjaavat miesten käsityksiä itsestään ja toisistaan. (mt.185.) (vrt. Badinter 1993, 185–188.)

3.4 Maskuliinisuus vastaan feminiinisyys

Maskuliinisuus ja feminiinisyys määrittyvät suhteessa toisiinsa (Jokinen 1999, 19). Maskuliinisuutta voi tarkastella eräänlaisena miehisten ominaisuuksien ideaalina, jota kohden miehen tulee elämässään pyrkiä. Mitä enemmän miehellä on maskuliinisia piirteitä, sitä enemmän hän nauttii (mies-)yhteisön arvostusta. Vaikka feminiinisyys mielletään niin ikään vastakohtaksi maskuliinisuudelle, miehet muodostavat miehisyttään vertaamalla itseään toisiin miehiin. (Herkman ym.1995, 17.) Maskuliinisuus määrittyy erona feminiinisyudesta, mutta myös arvottamisena suhteessa toisiin maskuliinisuuksiin: miesten on erottava naisista, mutta paikka hierarkiassa on lunastettavissa kamppailemalla toisten miesten kanssa. (Jokinen ym. 2003, 15.) Kilpailussa kehittyy hierarkia, jossa toiset ovat maskuliinisempia ja ”oikeammalla” tavalla miehisiä kuin toiset. Tästä kamppailusta muovautuu luonnolliseksi mielletty, hegemoniseen asemaan sijoittunut maskuliinisuus. (Herkman ym. 1995, 16.)

Biologisella jaolla perusteltuna nainen ja mies erotetaan kahdeksi toisilleen vastakkaisiksi sukupuoliksi. Maskuliinisuus ja feminiinisyys ymmärretään jopa toistensa vastakohtina. (Jokinen ym. 2003, 15.) Näiden erilaisten ruumiiden on uskottu tuottavan kaksi erilaista ihmisyyden kategoriaa, joiden uskotaan johtavan kahteen erilaiseen mentaliteettiin. (Jokinen 2000, 204.) Sukupuolten välistä eroa tarkastellessa kannattaa biologisten erojen sijasta painottaa sukupuoli-identiteettejä sekä seksualisoivia merkkejä ja käytäntöjä. Sukupuolten väliset erot muodostuvat erityisesti kulttuurisista tekijöistä. Sukupuolierottelua ja sukupuolistamista korostavassa kulttuurissamme sukupuoli on vaikuttavasti läsnä kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Miehiseksi tai naiselliseksi mielletään eri genitaalien, pukeutumisen ja luonteenpiirteiden lisäksi valtava määrä sukupuolesta kertovia yksityiskohtia, kuten kävelytyyli, hiusten pituus, värit, pelit, urheilulajit, eläimet, sanat, jopa kasvit ja huonekalut. (Jokinen 2000, 203–207.) Luonteenpiirteisiin liittyvät erot lienevät helpoimmin määriteltävissä mies- ja naiskategoriaan. Feminiiniseksi määritellyt piirteet kuten emotionaalisuus ja empaattisuus ja yhteisöllisyys eivät kuulu maskuliinisiin määreisiin. (Jokinen ym. 2003, 15.) Miehiä pidetään järki-ihmisinä siinä missä naisia tunneihmisinä, mistä seuraa, että miehen tunteet ymmärretään miehen naiselliseksi puoleksi. Jokinen (2000) painottaa inhimillisen toiminnan miehiseksi tai naiselliseksi mieltämisen sijaan maskuliinisen tai feminiinisen

ymmärtämistä kulttuurisia stereotyyppioita laajemmin, jolloin esimerkiksi miehen herkkyys ei ole hänen feminiininen puolensa, vaan kyse on maskuliinisesta herkkyydestä. (Jokinen 2000, 207.)

Jokisen (2003, 8) mukaan vastakohtaisesti puhdas maskuliinisuus ja puhdas feminiinisyys muodostavat jatkumon, joita yhdistää heteroseksuaalinen halu. Keskeinen länsimaisen kulttuurissa vallitsevan miesihanteen, hegemonisen maskuliinisuuden piirre on heteroseksuaalisuus. Kulttuuriset seksuaaliset käsikirjoitukset ovat yhteisössä vallitsevia normatiivisia ohjeita ja sääntöjärjestelmiä, jotka määrittävät seksuaalista käyttäytymistä. Käsikirjoitusten avulla ihmiset tulkitsevat tunteitaan ja aistimuksiaan ja määrittävät ne seksuaalisiksi. Nämä käsikirjoitukset kertovat kuinka miesten ja naisten tulisi toimia seksuaalisissa suhteissa ja millainen käytös on normaalia ja millainen epänormaalia. Nämä ovat siis abstrakteja malleja, jotka muokkaantuvat vuorovaikutuksessa, jota kautta muodostuu uusia, toistuvia ja oppimisen kautta muodostuvia käsikirjoituksia. Seksuaaliset käsikirjoitukset säätelevät myös seksuaalisen halun ja nautinnon kokemuksia toimien yksilöllisen seksuaalisen identiteetin rakennusvälineenä.

Gagnon ja Simon (1973) ovat määritelleet seksuaalisen käsikirjoitusten käsitteen, jolla tarkoitetaan seksuaalisen käyttäytymisen malleja. Näitä malleja voi tarkastella kolmella tasolla: kulttuurissa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yksilökohtaisesti. Seksuaaliset käsikirjoitukset sisältävät seksuaalisuuden sukupuolittuneita merkityksiä, joka voi olla esimerkiksi oletus aktiivisesta miehisestä seksuaalisuudesta ja passiivisesta naisen seksuaalisuudesta. Seksuaalisissa käsikirjoituksissa seksuaalisuus voi olla miehille maskuliinisuuden osoittamisen väline. Gagnon ja Simon (1973, 62) osoittivat tutkimuksessaan miesten, erityisesti nuorten miesten yhdistävän erektioon ja orgasmiin mielikuvia vallasta ja menestymisestä. Miehen aggressio purkautuu miehelle luontaisen aktiivisuuden kautta, jolloin seksuaalinen dominointi ei ole pelkästään oletus vaan miehen ylivoimainen rooli naiseen nähden velvoittaa toimintaa maskuliinisuuden menettämisen nojalla. (Jackson 1995, 19.) Seksuaalisen käsikirjoituksen mukaan miehen seksuaalisuuteen kuuluu myös kontrolloimaton ulottuvuus. Sukupuolista häirintää ja ahdistelua on perusteltu muun muassa psykologisten ja sosiologisten selitysmallien kautta, joista tosin yhdenkään ei ole osoitettu olevan ongelman yksinomaisen syy. Tässäkin törmätään perinteisiin sukupuolirooleihin, joissa nainen on kohde siinä missä mies on aktiivinen, naista metsästävä maskuliini. (Virtanen 2002, 316.)

3.5 Seksuaalisesti aktiivinen mies

Jokaisessa yhteiskunnassa on arvoja, jotka liittyvät sukupuolten välisiin eroihin ja sukupuolten toivottuihin ominaisuuksiin ja käyttäytymiseen. Seksuaalisuus ja siihen liittyvät arvot osa mieheyden ja naiseuden määrittelyä. (Grönfors 1999, 223.) Naisen ja miehen erilainen sukupuolikäyttäytyminen johtuu erilaisista odotuksista, joita heihin sukupuolensa mukaan suunnataan. Tähän viittasin jo edellisessä luvussa, muun muassa seksuaalisen käsikirjoituksen käsitteellä. Seksuaalisuuden merkitys on erilainen eri sukupuolille, samoin siihen liittyvät käyttäytymismallit ja käsikirjoitukset ovat toisistaan poikkeavia. Naisten ja miesten seksuaalinen toiminta ja kokemus eivät ole biologisesti determinoitua, vaan kulttuurisesti tuotettua nais- ja mies-erityisyyksiksi. Sukupuoli vaikuttaa seksuaalisuuden toteuttamiseen normien, roolien ja asenteiden kautta: eri asioiden ja toimintatapojen sopivuutta ja normaaliutta arvioidaan suhteessa sukupuoleen. Sukupuolisesti ”normaali” nainen on oletetusti erilainen kuin ”normaali” mies. Oletus naisen ja miehen seksuaalisuuden erilaisuudesta on pystyttävä kyseenalaistamaan, sillä nainen ja mies ovat keskinäistensä valtasuhteiden vankeja. Kulttuurisen sosialisoinnin salliessa vain tietyn osan naisen seksuaalisuudesta, on ilmeistä samojen voimien ohjaavan miestä kohti suorituskeskeisempää seksuaalisuutta. (Ronkainen 1994, 130–140.) Ronkainen ei huomii tässä erilaisten seksuaalisuuksien merkitystä. Marginaalissa olevat seksuaalisten vähemmistöjen ryhmät muodostavat omat kulttuuriset oletuksensa, joiden ympärille rakentuvat kyseisen ryhmän normaalit ja hyväksytyt käyttäytymismallit ja käsikirjoitukset. ”Normaali” heteroseksuaali mies on seksuaalisesti suuntautunut eri lailla kuin ”normaali” homoseksuaali mies, näin myös hyväksytyt käyttäytymismallit voivat olla toisistaan poikkeavat. Yhden ja tietyn normaaliuden määrittely eri seksuaalisuuksien alueella lienee mahdotonta. Biologinen determinoimattomuus toteutuu seksuaalisuuksien rakentumisessa, mutta ihmisen seksuaalinen suuntautumisen erityispiirteet vaihtelevat niin subjektiivisestikin miellettyinä kuin sekä suuremmissa linjoissa; ajassa, paikassa ja kulttuurissa.

Keskeisiä mieheyden määreitä ovat (mies-)sukupuolisuusmerkitys, normatiivisuus sekä yhdyntäkeskeinen ja aktiivinen seksuaalinen toiminta. Suomalainen sananlasku ”*Mies on se joka mulkut kantaa*” kiteyttää miehuuden ja miehisen sukupuoli-identiteetin kietoutuvan seksuaalisen toiminnan ympärille: selkein miehuuden merkki on

fallos ja kykenevyys sukupuoliyhteyteen. Miehen identiteetin rakentuminen seksuaalisuuteen mahdollistaa miehen sukupuoli-identiteetistä aktiivisen autonomisen seksuaalisuuden, joka oikeuttaa miehen seksuaaliset tarpeet ja niiden välttämättömän toteuttamisen. Mies ja miehen seksuaalisuus on myös vapautettu reproduktatiivisesta vastuusta, siinä missä nainen on sidottu äitiyteen ja vastuuseen syntyvästä lapsesta. Miehen vapautus heteroseksismin vahvistamasta sukupuolijärjestelmästä merkitsee sitä, että miehen seksuaalisuus on hyväksytty sellaisenaan, samoin kuin kaikki nautinnon hankkimisen muodot, jotka eivät johda hedelmöittämiseen. Itsetyydytys, pornografia ja homoseksuaalisuus käsitetään itseoikeutettuina miehen seksuaalisten tarpeiden osaksi. Lisäksi yhdyntää voidaan miehen näkökulmasta pitää vain seksuaalisena tekona, joka irrottaa hänet vastuusta syntyvästä lapsesta. (Ronkainen 1994, 129–130.) Grönfors tekee vertailua naiselle ja miehelle osoitettujen patriarkaalisten hahmojen välillä. Siinä missä nainen on ”äiti” ja huora”, on mies ”isä” tai ”raiskaaja”. Nämä hahmot liittyvät omistamiseen. Isä edustaa tietyn naisen riippuvuutta tietyistä miehestä ja raiskaaja omistaa naiset yhtenä luokkana, koska raiskaajan mielestä kaikki naiset ovat miehien omaisuutta. (Grönfors 1999, 228–229.)

Kulttuurimme perinne ja jossakin määrin uskonnot ovat laskeneet miehen harteille myytin aina pystyvistä ja seksiin valmiista uroksesta. Katolisen kirkon piirissä on käytetty ilmaisua ”avioliiton täyttymys”, joka tarkoittaa aviopuolisoiden välistä yhdyntää. Vastakohtana edellä mainitulle ”avioliiton täyttymättömyys” käy perusteesta avioerolle. Miehenä olemiseen liitetään erektio, kyky yhdyntään ja hedelmöittämiseen. (Virtanen 2004, 82–83.) Aktiivisen ja autonomisen seksuaalisuuden korostuminen tuo mukanaan toisen puolen, joka määrää miehen rooliksi aloitteellisuuden ja sukupuoliaktin ohjaajan ja johtajan. Mies, joka on passiivinen seksin saralla, on tämän määritelmän mukaan vähintäänkin outo. (Ronkainen 1994, 133–134.) Mielikuvaa aina halukkaasta, valmiista ja kykenevästä miehestä pidetään yllä mediassa ja markkinoinnissa: kirjallisuus, elokuvat, lehdet, televisio-ohjelmat ja mainokset esittävät ja ylläpitävät viriliä mieskuvaa.

Sukupuolielämään liittyvät pelot ja häiriöt, erityisesti erektio-ongelmat uhkaavat miehen sukupuoli-identiteettiä – ja sen kautta koko identiteettiä (Ronkainen 1994, 134). Seksuaalinen kykenemättömyys tai edes epäily siitä, on koettu merkittävänä uhkana miehelle, olipa syy mikä tahansa. Mies voi menettää kykynsä erektioon osittain tai kokonaan, pysyvästi tai tilapäisesti, ongelmia voi myös esiintyä orgasmin tai

siemensyöksyn saamisessa. Ongelmana voi myös olla seksuaalinen haluttomuus. Jos jokin osa miehen seksuaalisesta funktiosta ei toimikaan, se vaikuttaa miehiseen itsetuntoon ja tekee suuren särön maskuliinisuuden sädekehään. Mies ei ole enää ”niin paljon mies” kuin voisi olla. (Virtanen 2004, 82–83.) Tästä nousee suuria paineita, sillä seksuaaliseen epäonnistumiseen on mahdoton liittää sankaruutta. Myös miesten omaelämäkertoissa on korostunut seksuaalinen subjektiivisuus: miehen oma aloitteellisuus ja aktiivisuus seksuaalisuuden alueella. Myös sukupuoliakti näyttäisi olevan miehille suoritus, jonka onnistumisesta hän kokee olevansa viime kädessä vastuussa. (Hänninen 1994, 116, 121.) Siltalan (1994, 264) mukaan penis ei edes ole nautinnon väline, vaan suorituskyvyn mitta. Vastuu toiminnasta ja toiminnan onnistumisen pakko ja paine kasautuu miehelle subjektina. Hänellä on oikeus sekä velvollisuus olla seksuaalinen – ja hänen on pakko olla seksuaalinen. (Ronkainen 1994, 134.) Koska onnistumisen pakko sanelee suoritusta, ovat useat miehet ilmaisseet kokevansa seksin toisinaan taakaksi. Mies, joka olettaa pystyvänsä seksiin milloin tahansa tuottaa itselleen pettymyksen jossakin vaiheessa, mutta kertaluontoinen kokemus impotenssista voi johtaa jatkuviin ongelmiin, koska paine onnistumiseen on niin suuri että kokemus alkaa toistaa itseään kierteen tavoin. (Muehlenhard 1988, 70.)

Mies, varsinkaan suomalainen, ei juuri puhu seksuaaliasioistaan. Jos hän niin tekee, se tapahtuu varomattomuutta humalassa (Kokko 1994, 109.) Hännisen (1994, 116–117) mukaan seksuaalivaikeudesta kärsivän miehen on vaikea saada myötätuntoa tai lohdutusta, sillä miehen seksuaalivaikeudet ovat hyvin intiimejä. Kuitenkin arkituntumalla seksuaalisista vaikeuksista puhuminen on tullut miehille aikaisempaa luvallisemmaksi myös miesporukoissa. Potenssivaikeuksissa tiivistyy miehen tunne-elämän ja seksuaalisuuden miehinen ongelmallisuus. Miehellä taipumus etäännyttää tärkeitä asioita pois tietoisuudesta, joka johtuu vaikeudesta käsitellä arkoja tunteita. Kokko tulkitsee niin, että potenssi-asia otetaan liian kipeästi esille, mutta toisaalta sen ei anneta tuntua kipeästi silloin kun se tuntuu. Miehinen pyrkimys seksuaalialueella on toive siitä, että mikään ei muuttuisi; että saisi pitää omat narsistiset mielikuvat itsestä ”kunnan miehenä”, joka suoriutuu tehtävistään sängyssä. (Kokko 1985, 110.)

Haavio-Mannilan ja Kontulan tutkimuksen (2001) mukaan seksuaalinen haluttomuus on lisääntynyt 1990-luvulla. Miehen seksuaalista haluttomuutta on tutkittu suhteellisen vähän, mikä voi johtua siitä, että miestä on yleisesti pidetty seksuaalisesti

naista aktiivisempänä. Mies on siis ollut se, joka on pyytänyt seksiä ja nainen on joko suostunut pyyntöön tai sitten ei. Miehen haluttomuutta ei siis ole varsinaisesti rekisteröity ongelmana. Myytti miehen valmiudesta ja halukkuudesta seksiin ajasta ja paikasta riippumatta on alkanut murentua ja miehen seksuaalinen haluttomuus on hahmottumassa ongelmaksi. (Heusala 2003, 166.) Lindqvistin (1985, 116) mukaan miehen kosketuspinta omaan ruumiiseensa on ohut ja kapea. Miehelle ajattelu ja tietäminen ovat maailman kohtaamisen välineitä, joissa minus tiivistyy. Ruumis on ikään kuin välinearvo, jonka arvo määräytyy suorittamisessa. Seksuaalisuus ei näin jäsenny persoonallisuudenluonnolliseksi osaksi, vaan se on irrallinen ruumissa oleva ominaisuus. Lindqvist näkee miehen ruumiillisuuden jakautuvan eräänlaisiksi vastakohtiksi, joka voi näkyä joko itsensä unohtamisena tai räähkäämisinä, esimerkiksi rajuna seksuaalisuutena tai seksuaalisuuden sulkemisena pois omasta kokemusmaailmastaan.

Miehen on uskottu olevan seksuaalisesti aktiivinen siinä missä nainen on vähemmän seksuaalisesta kontaktista kiinnostunut (Anderson et al. 1998, 1-3). 1970 - 1980-luvulla kirjallisuudessa naisen kuva olikin seksuaalisesti passiivinen miehen ”vongatessa” aina tilaisuuden tullen. Poikkeuksiakin löytyy, kuten Anja Kauarsen Sonja O. sekä Märta Tikkasen *Miestä ei voi raiskata* – teokset. Sonja O. on kertomus seksuaalisesti aktiivisesta nuoresta naisesta 1970–80 –lukujen taitteessa Helsingin Kallion taiteilijapiireissä. Tikkasen teos käsittelee raiskauksen kokeneen naisen kosta. Kumpikin kirja ottaa kantaa naisen rooliin myös seksuaalisuuden näkökulmasta. Jackson (1995, 19) väittää, että sosialisaatioprosessi, jonka myötä pojat kasvavat aktiiviseksi ja itsenäisiksi ja tyttöjä rohkaistaan olemaan riippuvaisia toisista ihmisistä ja tulemaan hyväksytyiksi muita miellyttämällä. Myös seksuaalisuus kanavoituun näihin oletuksiin ja asemiin, joissa mies on viettelijä- tai saalistaja ja nainen vieteltävä, tai vastaavasti saalis. Kuitenkin todellisuuden dramaattinen kontrasti on, että useat naiset ovat hyvin aktiivisia seksuaalisella saralla ja valmiita käyttämään myös voimakeinoja saadakseen haluamansa. Stereotyyppisestä roolista poiketen miehet eivät ole seksuaalisesti yhtä aktiivisia kuin on oletettu: mies ei siis halua seksiä kaikkien kanssa, milloin tahansa. Myytti vahingoittamiseen kykenemättömästä naisesta elää ajatusmaailmassa: ”naiset eivät tee sellaista”, tai ”jos tekisivät, miehet olisivat onnekkaita”. (mt. 10.)

Miesten keskuudessa varsin yleinen syy suostua vastentahtoiseen seksuaaliseen kontaktiin, on sosiaalinen paine johon miesstereotyyppinen ihanne

velvoittaa. (Muehlenhard ym. 1988, 70–71.) Myös Struckman-Johnson & Struckman-Johnson (1998, 135) esittävät vastaavanlaisia johtopäätöksiä. Jotkut miehet kertoivat vastentahtoisesti suostuneensa täyttämään velvollisuutensa kumppanien niin vaatiessa. Eräs kertoo joutuneensa luopumaan neitsyydestään tyttöystävän vaativan painostuksen uhalla, vaikka periaatteensa mukaisesti olisi halunnut odottaa avioliittoa. Kokemuksia vastentahtoisesta seksistä tuntemattomien kanssa sosiaaliseen paineen alla oli joillakin vastanneilla. Eräs mies kertoo lukio-aikaisesta kokemuksestaan, kun hän tapasi illanvietossa tytön, joka ehdotti seksiä, johon suostumisen poika tulkitsi ainoaksi vaihtoehdoksi luuseriksi leimautumisen pelossa. Toinen mies kertoo suostuneensa epämiellyttäväksi kokeneensa naisen kanssa yhdyntään, koska ei halunnut olla ”nynny” (wimp). Nämä seksuaalista intymiteettiä loukkaavat kokemukset tapahtuivat lähes tuntemattomien naisten kanssa, mutta huomioitavaa on, että kyseisessä tutkimuksessa ihmissuhteiden puitteissa tapahtunut seksiin painostaminen tulkittiin mielihien osalta enimmäkseen positiivisesti. Painostus koettiin eräänlaisena pelinä tai mies saattoi tulkita sen myös omaksi viehätysvoimaksi, joka saa naisen käyttäytymään aggressiivisesti seksuaalisten halujen vallassa. Tämä tulkittiin myös osaltaan niin, että mies kokee olevansa fyysisesti vahvemmillä, joten hän voi keskeyttää tapahtuman, jos niin haluaa. (Struckman-Johnson & Struckman-Johnson 1998, 137–139.) Heteroseksuaalisuus kuuluu vahvasti miesideaaliiin, jota ehkä edellä mainitut seksiin suostumiset vaalivat. Tutkittaessa asenteita homoseksuaalisuutta kohtaan näyttää vaikeimmin hyväksyttävien asia olevan miehen passiivisuus. Wimp, ”nynny”, joka toinen miehistä pelkäsi olevansa, jos ei suostu yhdyntään, voidaan tulkita naismaiseksi ja ei halutuksi määritelmäksi itsestä. Ronkaisen (1994) mukaan miehisyden rakentuminen seksuaaliselle aktiivisuudelle rakentuu toisaalta poikkeavuudelle naisesta. Olipa mies mitä tahansa, hän on erilainen kuin nainen: ”akkamaisuus” on mieheen kohdistettuna pahimpia solvauksia. Maskuliiniset piirteet naisessa eivät herätä samanlaista reaktiota, nainen saattaa jopa korostaa miesmäisiä piireitään tuntematta naiseuttaan uhatuksi. Mieheyden sisältö on naiseudesta erottuminen. (mt.134–135.) (vrt. Badinter 1993.)

Badinterin(1993) mukaan patriarkaalinen kulttuuri on lähtökohtaisesti rakentunut naisesta erottautumiseen. Hegemoninen maskuliinisuus, joka viittaa miesten hallitsevaan asemaan suhteessa naisiin, (Lehtonen 1995, 32) voidaan nähdä patriarkaatin kulttuurisena tuotteena. Seksuaalisessa näkökulmassa tarkasteltuna hegemoninen maskuliinisuus määrittelee miehen viriiliksi, ylivertaiseksi ja vallankäyttöön oikeutetuksi

suhteessa naiseen. Aggressiivinen ja aktiivinen naisen lähestyminen, ja toiminnan jatkaminen kielloista huolimatta, on miehelle oman vallan osoitus; kyseessä on vallankäyttö ja väkivalta ahdisteltua kohtaan. (Virtanen 2002, 316.) Biologisesti miehen seksuaalisuus ymmärretään jonkinlaisena luonnonvoimana, jonka edessä mies on voimaton. Tässä kohtaamme ristiriidan: mies on rationaalisesti ajatteleva ja toimiva olento, joka on samanaikaisesti täysin ruumiinsa armoilla. (Lehtonen 1009, 38.) Miesten väkivallan perusteleminen johtuvaksi biologiasta, evoluutiosta tai muusta vastaavasta ovat maskulinismin, maskuliinisen myytin ja maskuliinisuuden hegemonian ilmentymiä. Tavoitteena on oikeuttaa biologian avulla miesten väkivalta ja vallan käyttö. Väkivalta ei ole ideaali, mutta se on hyväksytty keino saavuttaa ideaali. (Jokinen 2000, 216- 217.)

Maskuliinisesta hegemoniasta voimansa saavat, kulttuuriset seksuaaliset käsikirjoitukset sisältävät sukupuolittuneita merkityksiä ja oletuksia, joissa seksuaalisuus voi näyttäytyä miehille maskuliinisuuden osoittamisen välineenä. (Honkatukia 2003, 14.) Seksuaalisen kyvykkyyden voidaan siis ajatella olevan keskeinen maskuliinisuutta määrittävä tekijä, se tekee ”miehestä miehen”. Valta-aseman on saavuttanut miehen seksuaalisuuden tuottaminen ja esittäminen itsenäisenä ja vaarallisena alkuvoimana, jota pyyhkii tieltään kaiken. Myytillä maskuliinisesta seksuaalisuudesta voi olla vaarallisia seurauksia: siitä voi tulla instrumentaalinen, vallankäytön lähde. (Lehtonen 1995, 39.) Äärimmilleen vietyinä seksuaaliset käsikirjoitukset sekä maskuliininen seksuaalisuusmyytti toimivat raiskausten neutralisoijina: mies voi kiistää vastuunsa vetoamalla kontrolloimattomaan, miehiseen sukupuoliviettiin. Hän voi myös väittää naisen provosoineen häntä ja halunneen seksiä. Seksuaaliset käsikirjoitukset toimivat myös toisin päin: miesuhria voi syyllistää hänen omalla halukkuudellaan. Raiskausmyytti määrittelee seksuaalisen väkivallan vaietuksi ja salaiseksi. Raiskausmyyteiksi nimetyt käsitykset siirtävät vastuun uhrille ja pitävät yllä kulttuuria, jossa seksuaalisesta väkivallasta ei puhuta ilman uhrin häpäisyä. (Honkatukia 2003, 14; Jackson 1995, 19–20.)

3.6 Heteronormatiivisuus

Heteronormatiivisuuden käsitettä voidaan tarkastella synonyymina heteroseksismin käsitteelle. Heteronormatiivisuus on eräänlainen yhteiskunnan arvojärjestelmä, joka asettaa heteroseksuaalisuuden homoseksuaalisuuden ja kaikkien muiden seksuaalisuuksien edelle ainoaksi oikeaksi seksuaalisuuden muodoksi. Heteroseksismin käsitteellä tarkoitetaan Lehtosen (1997, 29) mukaan oppia heteroseksuaalisuuden itsestään selvästä paremmuudesta. Jokinen (2000, 225) uskoo heteroseksismin tarkoittavan heteroseksuaalisuuden määrittelemistä ainoaksi oikeaksi ja normaaliksi seksuaalisuuden muodoksi. Heteroseksuaalisuus on yksi mieheyden tärkeimmistä tunnusmerkeistä. Normatiivisen heteroseksuaalisuuden mukaan järjestäytyneessä yhteiskunnassa homoseksuaalisuutta käytetään joko erottautumalla siitä tai identifioitumalla siihen (Juvonen 2002, 31). Todellinen mieheys länsimaisessa kulttuurissa edellyttää mieltymystä naisiin. Miehin identiteetti liitetään omistamiseen, ottamiseen, tunkeutumiseen, hallitsemiseen ja oman tahdon toteuttamiseen. Homouden kieltämistä, pelkoa ja sen torjumista voidaan pitää maskuliinisuuden kulmakivinä. Miesidentiteetti määräytyy vastakohtaisuuksien nojalla: äidistä erkaantumisen (en ole vauva) ja radikaalin naissukupuolesta erottautumisen (en ole tyttö) jälkeen pojan on osoitettava itselleen, että ei ole myöskään homoseksuaali: ei halua muita miehiä eikä toivo heidän haluavan häntä. Miehet pelkäävät omaavansa jotain ei-miehistä, siis naisellista, jos heitä epäiltäisiin homoksi. Olla mies on yhtä kuin ei olla nainen tai homoseksuaali, ei olla ulkonäöltään tai käyttäytymiseltään naisen kaltainen, ei myöskään olla seksuaalisissa tai liian läheisissä suhteissa muihin miehiin. (Badinter 1993, 140–141, 165–166.) Sedgwickin (1990) mukaan homo- ja heteroseksuaalisuudet ovat jatkuvassa suhteessa toisiinsa, koska ne antavat toisilleen merkityksen. Ne eivät siis ole pelkästään hierarkkisessa parempi-huonompi suhteessa, vaan niitä voi tarkastella monitasoisesti toisiaan määrittävinä käsitteinä. (mt. 9-10.)

Kuten edellä esitin, hegemoniseen maskuliinisuuteen tiivistyy länsimaisen ideaalin mukaan viisi odotusta. Vallan lisäksi niitä ovat voima, menestys, tunteiden hallinta ja heteroseksuaalisuus. Maskuliinisuuteen kuuluu korostetusti ja olennaisena osana julkituotu, normatiiviseksi mielletty heteroseksuaalisuus. (Jokinen 2000, 217, 221.) Maskuliinisuuden ideaali ei kuitenkaan vastaa miesten enemmistön ominaisuuksia

(Herkman ym 1995, 19). Hegemonia on hierarkkinen järjestelmä, jossa paikka ansaitaan. Patriarkaattissa marginalisoituneet miehet, jotka eivät saavuta asemaa hegemoniassa, jäävät armotta sosiaalisessa järjestyksessä yhteisön laitamille. Marginaaliin jäävät miehet voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia, erilaisissa asemissa olevia ja hegemoniaa vastustavia tai varauksetta miesideaalia jakavia. Alisteisin ryhmä ovat maskuliinisuuden puutteen takia marginalisoituneet homoseksuaalit. Patriarkaalisessa kulttuurissa homous mielletään pelkästään maskuliinisuuden puutteena, joka perustuu uskomukseen vastakohtista viehättymisestä. Tunteakseen vetoa toiseen mieheen täytyy edustaa tämän vastakohtaa, feminiiniä. (Connel 1995, 115 -119, 143–148.) Tämän ajatusmallin mukaan myös viehättäkseen toista miestä, täytyy olla jollakin tavalla feminiinen. Homoksi leimautumisen pelko on miehen seksuaalisen väkivallanteon kohteeksi joutuneelle pojalle tai miehelle erityisen vangitseva, vaikka seksuaalinen hyväksikäyttö stigmatisoi sukupuolesta riippumatta. Homofobia näyttäytyy miehillä yhtenä ruumiillisen häpeän ulottuvuutena. Miehen hyväksikäyttämänä, homoseksuaalisen kokemuksen kautta heidän ruumiinsa näyttäytyy heille likaisena ja kuvottavan. (Laitinen 2004, 224.) Tässä yhdistyvät sekä miehisyuden odotusten täyttymättömyys (*olen uhri*), pelko homoseksuaalisuudesta (*koska mies raiskasi minut*) sekä homoseksuaalisuuden leimasta johtuva aseman menettäminen, jonka kautta maskuliinisuuden teorioiden mukaan voi olettaa miehen menettävän myös itsekunnioituksensa.

Hegemonisten tai sitä tavoittelevien miesten maskuliinisuuksia leimaa yhdistävänä piirteenä miesten välinen ystävyys, jonka toinen puoli on pelko leimautumisesta homoseksuaaliksi. Homoseksuaaliksi leimaaminen voi tarkoittaa aseman menettämistä miesyhteisössä. (Jokinen 2000, 221–222.) Eve Kosofsky Sedgwick (1985, 1-2.) tulkitsee miehiä yhdistävän homososiaalisen halun olevan perustavasti erotettavissa homoseksuaalisuudesta. Jokapäiväinen heterokielenkäyttö osoittaa, että homo ei ole pelkästään mies, joka on sukupuolisessa kanssakäymisessä toisen miehen kanssa. Homo mielletään tässä yhteydessä penetroitavaksi, reseptiivikseski ja passiiviseksi naiseksi. (Grönfors 1999, 232.) Mies-sidos on mahdollinen vain, kun siitä on kytketty pois kaikki viittaukset homoeroottisuuteen. Miesten väliset kaveruussuhteet näyttäytyvät näin tarkasteltuina osana sitä järjestelmää, jossa maskuliinisuus rakentuu eron kautta kieltämällä feminiinisyys itsessään. Miesten homouden luokittelu feminiiniseksi on osa sukupuolieron ideologiaa, jossa feminiinisyys nähdään maskuliinista huonompana ja sille alisteisena. Homofobiassa mies siirtää pelon ja sen aiheuttaman epävarmuuden ja häpeän

omista mahdollisista naisellisista piirteistään toiseen mieheen, joka näkyy ennakkoluuloissa, syrjimisellä ja vainoamisen homoseksuaaleja kohtaan. (Herkman ym. 1995, 17.)

Miehen raiskaajan oletetaan useimmiten olevan mies ja miehiin kohdistuva seksuaalinen ahdistelu yhdistetään yleensä homoseksuaaliseen käyttäytymiseen. Tämä juontaa juurensa myytistä, jonka mukaan seksuaalinen kanssakäyminen ei ole mahdollinen ilman miehen halukkuutta (Jones 2000, 113–117, 123). Poikia hyväksikäyttävän tai miehiä raiskaavan henkilön uskotaan olevan homoseksuaali ja myytin mukaan myös hyväksikäytetty poika tai mies on homo - tai vähintään käyttäytyy kuin homo. Hyväksikäytön seurauksena uhrista uskotaan myös tulevan homoseksuaali. (Addison 2004, 901; Mendel 1995, 17–21.) Miehiin kohdistunutta seksuaalista väkivaltaa on esiintynyt kautta vuosisatojen, vaihdellen kulttuurista ja ajasta riippuen. Vaikeus lieneekin seksuaalisen väkivallan määrittelyssä, joka lähtee oletuksesta, että raiskaus on vastakohta seksuaaliselle halukkuudelle (sexual co-operation), jota uskomusten mukaan ilmentää miehen erektio. Homostigma murtaa heteronormatiivisen mies-ideaalin. Homoseksuaalisuus ei kuitenkaan aina ole ollut marginaalista eikä myöskään peiteltyä. Antiikin Kreikka ja Rooma ovat olleet varsin vapaamielisiä homoseksuaalisilta asenteiltaan: miesten välistä seksuaalista aktiivisuutta pidettiin hyvin normaalina ja usein jopa nautittavampana kuin heteroseksuaalista kontaktia. (Jones 2000, 113–117, 123.) Antiikin Kreikassa homoseksuaalinen käyttäytyminen oli tavallista jopa mytologian sankareille. Myös Rooman imperiumin aikana homoseksuaalisuus on yleistä, myös avioliitot kahden miehen välillä olivat hyväksytyjä. Ainoa asia, mitä ei suvaittu, oli seksuaalinen passiivisuus, joka nähtiin viriliteetin puutteena. Passiiviset homoseksuaalit määrättiin välittömästi armeijaan. Homoseksuaalisuudesta tuli paheksuttavaa vasta kristinuskon leviämisen myötä, joka julisti homoseksuaalisuuden synniksi.

Katolinen kirkko julisti synniksi seksuaalisen kontaktin, johon ei liity siittämistarkoitusta. Homoseksuaalisuudesta tuli useissa länsimaissa rikos vuonna 1533. Suomessa homoseksuaalisuus on luokiteltu rikolliseksi vuoteen 1971 saakka. (Heusala 2003, 231–233.) Homoseksuaaleja on länsimaissa pidetty perversseinä, sairaina tai epänormaaleina lähes 2000 vuotta. Vainot kärjistyivät natsi-Saksassa, jossa kymmeniätuhansia homoseksuaaleja kastrotiin ja vietiin keskitysleireille. Yhdysvalloissa homoseksuaalit joutuivat vainotuksi Ku Klux Klanin taholta 1950-luvulla. Sitä

seuranneiden vuosikymmenien aika homoseksuaalit alkoivat järjestäytyä ja vaatia oikeuksiaan näkyvämmiin. 1970-luvulla tapahtui useita muutoksia, homoseksuaalisuus ei ollut enää vuoden 1971 jälkeen Suomessa rangaistava teko. (Heusala 2003, 232.) Homoseksuaalisuus terminä otettiin käyttöön myöhään 1800-luvulla, jolloin se sai muun muassa psykiatrisen tautiluokituksen. (Jones 2000, 113–117, 123.) Homoseksuaalisuus vapautui tuosta kansainvälisestä DSM -luokituksesta vuonna 1981. Suomalaisesta tautiluokituksesta homoseksuaalisuus poistettiin vuonna 1986. (Heusala 2003, 232.)

Homoseksuaalisiin miehiin kohdistuu paljon väkivaltaa mukaan lukien seksuaalisen väkivallan teot heteromiesten taholta. Tähän ilmiöön kuuluu olennaisena osana homoseksuaalisuuden halveksiminen. Homofobiaksi kutsutaan homoseksuaalisuutta kohtaan osoitettua paheksuntaa, jonka ilmenemismuotoja ovat verbaaliset ja fyysiset hyökkäykset. Homofobiasta tuskin voi puhua, jos pitää homoseksuaalisuutta hieman epäsiiveellisenä tai epäsovivana, homofobinen reaktio tarkoittaa suhteetonta ja hallitsematonta vihaa kohdatessa homoseksuaalin ihmisen. Fobia on psyykkisen konfliktin esiin nostama hyvin kiihkomielinen, järkiperaistämätön reaktio. Homoseksuaalisuuden ohella myös homofobia on diagnosoitu tautiluokituksessa psykiatrisena häiriönä 1950-luvulla, josta se on sittemmin poistettu. Joidenkin teorioiden homofobia on vastaisku epäilylle omista homoseksuaalisista piireistä. (West 2000, 17.) Badinter määrittää homofobian oleelliseksi osaksi heteroseksuaalista mieheyttä, jolla vahvistetaan monien miesten muutoin niin haurasta heteroseksuaalisuutta. Se on psyykkinen puolustusmekanismi, strategia jolla vältytään tunnustamasta tiettyä oman itsen sietämättömäksi koettua osaa. (Badinter, 1993, 165). Kimmelin (1996, 8) mukaan homofobia on syvempää homoseksuaalisuuden pelkoa, kuin pelko siitä että tulee luokitelluksi homoksi. Kimmel väittää homofobian liittyvän toisen miehen pelkoon; siihen että toinen mies riisuu toisen maskuliinisuudesta ja paljastaa hänen ei-mieheydensä. Lehtosen (1997, 29) mukaan homofobian perustana on yhteiskunnan heteroseksuaalisuutta ja siihen liittyviä elämäntapoja arvottava järjestys, jossa uhkaksi nähdään homo- ja biseksuaalisuus. Homofobisia reaktiota voidaan pitää yhtenä heteronormatiivisuutta ylläpitävinä muotoina.

4. UHRIKSI SOPIMATON MIES

4.1 Sukupuolieritys

Seksuaalisen väkivallan tutkimus uhrin näkökulmasta vaatii sukupuolikohtaista tarkastelua. Sukupuoliroolit ovat kulttuurissa rakentuneita oletuksia ja odotuksia ja miesnäkökulma, kuten naisnäkökulmakin, pitää sisällään kulttuurisia erityispiirteitä. Miehenä olemiseen liittyy rooleja, malleja ja ideaaleja, joihin raiskauksen uhriksi joutuminen ei sovi. Raiskatun rooli ei sovi yhtään sen paremmin naisenkaan kulttuuriin odotuksiin, mutta esimerkiksi Laitisen (2004, 261) mukaan uhriuden julkituomisen mahdollisuudet ovat hallitsevista sukupuolirooleista johtuen miehille vielä rajatumpia kuin naisille. Miesten sosialisatioprosessia luonnehtivat voimakkuus, aktiivisuus ja kyvykyys enemmän kuin passiivisuus, avuttomuus tai uhrin rooli (Mendel 1995, 15–16). Tästäkin syystä uhriksi joutumisen kokemus on erittäin järkyttävä ja uhkaava kokemus pojalle, joka vielä etsii omaa miehen identiteettiään. Yhtä lailla se on järkytys miehelle, joka kokemuksen myötä joutuu rakentamaan identiteettiään uudelleen, koska ei ole onnistunut suojelemaan itseään, ”olemaan mies”.

Miehiseen käsitykseen itseluottamuksesta kasvaa pienestä pitäen. Miesten sosialisatioon liittyy jo varhaislapsuudesta saakka fyysisen sekä emotionaalisen haavoittuvuuden salaaminen. Mies haluaa välttää heikkouden havaitsemisen itsessään ja varsinkin sen näyttämisen muille. Jos mies loukkaantuu, hänen on vaikea pyytää tai hakea apua. Tutkimusten mukaan suurin osa seksuaalista väkivaltaa kokeneista miehistä ei ole koskaan aikaisemmin kertonut kokemuksestaan kenellekään. (Mendel 1995, 15–17.) Myöskään pojat eivät kerro inestikokemuksistaan yhtä helposti kuin tytöt. Inestinhuhri Matti kertoo aikuisena Laitisen Pro gradu-tutkielmassa puhelinhaastatteluna ensimmäisen kerran lapsuuden kokemuksistaan, 51 vuoden pituisesta salaisuudesta. (Laitinen 1999, 99.) Seksuaalisuuteen liittyvistä asioista miehen voi olla vaikea puhua kenellekään. Kokon (1985, 109) mukaan seksuaaliasioista puhutaan lähinnä vain varomattomasti humalassa. Maskuliinisuuden normit edellyttävät miehiltä fyysisen ja emotionaalisuuden haavoittuvuuden salaamisen. Tämä tulee ilmi Laitisen (2004, 187–188) tutkimuksessa, jossa seksuaalista hyväksikäyttöä kokenut mies vertaa kokemustaan tabuun, jota hän on

salaillut ja peiteltyt koko elämänsä ajan. Seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutumisen myöntäminen, julkituominen ja tästä seurauksena avun hakeminen on ollut heille mahdotonta. Poikien kokemasta hyväksikäytöstä ei puhuta julkisuudessa ja siksi useat miesuhrit kokevat olevansa ainoita, joita on seksuaalisesti hyväksikäytetty.

Sukupuolisuus punoutuu monimutkaisesti yhteen kulttuuristen stereotyyppien kanssa. Vaikka seksuaalinen väkivalta tulisi julki, miehen on vaikea ansaita uhrin asemaa. Uhriksi joutuminen uhkaa pojan ja miehen käsitystä omasta maskuliinisuudesta ja seuraa usein mukana koko elämän. Se merkitsee uhrille kokemusta epä-mieheydestä, koska ei ole pystynyt puolustautumaan, suojelemaan itseään. Mies voi joutua kamppailemaan koko elämänsä mies-rooliodotuksissa epäonnistumisen sekä autonomisen seksuaalisuuden ja oman heteroseksuaalisuuden todistamisen kanssa. Myyttiset käsitykset uusitavat tätä uhriuden noidankehää. Laitinen tulkitsee haastattelemiensa miesten tuoneen vahvasti esille mies-uhriuden kaksinkertaisuutta. (Laitinen 2004.) Falkin (1985) mukaan miehelle on suotu kyseenalainen kunnia esiintyä uhrina, joka omien etujensa vastaisesti kantaa miehisen kulttuurin arvoja ja normeja. (mt. 24.) Hegemonisen maskuliinisuuden kulttuuriset käsitykset rajoittavat miesten mahdollisuuksia kertoa kokemuksistaan ja tuoda julki itseään uhrina. Myytit eivät kuitenkaan sulje pois tunteita, vaan tunteet voivat ottaa miehenkin valtaansa ja hallita heidän olemistaan. Ruumiillistunut tunne-elämys on aina läsnä ja voi vaikuttaa kaikkiin elämän osa-alueisiin, kuten ihmissuhteisiin, työhön, opiskeluun. Ruumiin reaktiot tuovat aikuisessa miehessä esille avuttoman lapsen, joka yrittää hakea lohtua ja turvaa, jota vaille on jäänyt. (Laitinen 2004, 228.)

4.2 Seksuaalisen väkivallan miesmyytit

On olemassa erilaisia myyttejä, jotka kohdistuvat seksuaalisesti hyväksikäytettyihin miehiin ja poikiin. Myyteistä yleisin on oletus siitä, että miehet eivät voi olla seksuaalisen väkivallan uhreja. Poikien hyväksikäytön oletetaan olevan erittäin harvinaista ja tyttöjen uskotaan kohtaavan seksuaalista väkivaltaa huomattavasti poikia useammin. Seksuaaliseen hyväksikäytön uskotaan vaikuttavan haitallisemmin tyttöihin ja poikien oletetaan traumatisoituvan tyttöjä vähemmän. Tutkimukset osoittavat kuitenkin seksuaalisen väkivallan pitkäaikaisten vaikutusten olevan erityisen vaikeita ja molempien

sukupuolten olevan yhtä suuressa riskiryhmässä altistua näille oireille. Miehet voivat jopa olla suuremmissa riskiryhmässä, sillä yhteiskunnan asenneilmapiiri estää miehiä hakeutumasta ammattiavun piiriin. Miehet voivat myös kokea sukupuoliroolinsa oletuksen mukaisesti, että heidän on vain kestävä kaikessa hiljaisuudessa, mitä elämä tuo tullessaan. (Watkins et al. 2000, 35.)

Myytti maskuliinisen sukupuolesta, johon pojat kasvavat kulttuurissamme, antaa oletuksen jonka mukaan miehen ja poikien ei kuulu osoittaa heikkouden merkkejä. Hyvin varhain opitaan, että miesten tulee pitää itsestään huolta ja puolustaa itseään – ja myös läheisiään. Kuitenkin hyväksikäytetyt pojat ovat lapsia ja hyväksikäyttäjät aikuisia, joita vastaan heikomman ja haavoittuvamman osapuolen tulisi taistella. Kokonsa ja voimansa lisäksi aikuisella on auktoriteetti asemansa tukena sekä joissakin tapauksissa etuja tarjolla, kuten rahaa tai muita houkuttimia. Poikien neitsyys ei ole arvo yhteiskunnassamme ja poikien osallisuutta seksuaalisiin kontakteihin pidetään pikemminkin aloitteellisina kuin hyväksikäyttönä. Kulttuuriset maskuliinisuuden normit ja yhteiskunnalliset asenteet vaikuttavat miespuolisten uhrien olemassa olon tunnistamattomuuteen ja johtavat siihen, että poikiin kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä ei pidetä hyväksikäyttönä. (Mendel 1995, 14.) Tästä voi johtaa oletuksen, jonka mukaan myöskään aikuiseen mieheen kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä ei pidetä hyväksikäyttönä, koska miesuhrin asema on tunnistamaton.

Vahvasti elää myytti, joka liittyy miehen seksuaaliseen kiihottumistilaan, joka on hyväksikäyttötilanteessa hyvin yleistä. Usein oletetaan, että seksuaalinen kiihottuminen on tahdonalainen reaktio eikä miestä siis voi raiskata, jos tämä ei itse halua. Kuitenkin mies voi reagoida erektiolla traumaattisissa ja jopa kivuliaissa seksuaalisissa tilanteissa, joka voi myös johtaa ejakulaatioon. Miehen seksuaalista halua tai kykyä voi stimuloida kosketuskontaktin lisäksi voimakas emotionaalinen reaktio, kuten pelko. Reaktioon ei välttämättä liity miehen subjektiivinen halu. (Sarrel ja Masters 1982.) Seksuaalisen väkivallan uhreille oman fyysinen reaktio on hyväksikäyttäjän helppo kääntää uhrin vastaan ja saada hänet uskomaan, että hän itse halusi seksuaalista kontaktia ja piti siitä. Uhrit tuntevat usein syyllisyyttä ja häpeää juuri fyysisten reaktioidensa takia, jotka ikään kuin osoittavat uhrin jollakin tavalla suostuneen hyväksikäyttöön tai vieläpä jopa saaneen siitä nautintoa. Jos hyväksikäyttäjä on mies, usein uhri tuntee pelkoa piilevästä homoseksuaalisuudesta tai muuttumisesta homoseksuaaliksi. (mm. Mendel 1995,

17; Watkins et al. 2004, 42, 51.) Lisäksi usein erheellisesti oletetaan poikien hyväksikäyttäjien olevan miehiä ja usein homoseksuaaleja. ”Miehellekin voidaan tehdä sukupuolista väkivaltaa, mutta sen kai yleensä tekee toinen mies, homoseksuaali.” (Niklander 1985, 59.) Kuitenkaan homoseksuaalit eivät ole tyttö- tai poikalapsia hyväksikäyttävien pedofiilien keskuudessa edustetumpia kuin heteroseksuaalitkaan. Vaikka useilla pedofiileillä on ikä ja sukupuolimieltymyksensä, poikia hyväksikäyttäjät ovat ole useimmin heteroseksuaaleja. (<http://www.malesurvivor.org/myths.html>) Seksuaalinen hyväksikäyttö on erittäin haitallista, olipa tekijä mies tai nainen.

4.3 Vangitseva sukupuolirooli

Miehen rooli seksuaalisesti aktiivisena osapuolena tulee esille muun muassa Siltalan (1994, 403) tutkimuksessa, jossa tutkimushenkilö kertoo halustaan tulla naisen raiskaamaksi, joka kohottaisi hänen työttömyyden kolhimaa miehistä ylpeyttään. On täysin totuudenvastaista uskoa myyttiin, jonka mukaan aikuisen naisen ja nuoren pojan välinen seksi olisi pojalle johdatus ylivoimaiseen seksuaaliseen kyvykkyyteen ja miehuuteen. Tämä myytin mukaan seksuaaliseen kanssakäymiseen vanhemman naisen kanssa lahjottu tai pakotettu poika on onnekas. Vaikka uhri ei kokisikaan tulleeensa pakotetuksi eikä näin ollen koe itseään uhriksi, tapahtuneella voi olla useita hyvinkin kielteisiä seurauksia henkilön elämälle. (Mezey & King et al. 2000, 4-5, 12.) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön mahdollistaa hyväksikäyttäjän ja lapsen eriarvoinen valtasuhde, joka on pääosin näkymätön. Läheissuhteissa tapahtuvissa hyväksikäyttötapauksissa tämä valtasuhde on erityinen, koska hoivasuhteessa vallankäytön oikeutus nojaa ajatukselle vanhempien luontaisesta ja korvaamattomasta rakkaudesta lapseen. (Laitinen 2004, 107.)

Nainen, erityisesti äiti hyväksikäyttäjänä, on hyvin vaikea aihe tutkia. Nainen hyväksikäyttäjänä on pitkään epäonnistuttu tunnistamaan. Banning (1989) väittää, että Läntisessä kulttuurissa naiselle on suotu etuoikeus varsin vapaaseen kontaktiin lasten kanssa. Naiset kylvettävät ja pukevat lapset ja usein ottavat lapset myös nukkumaan viereensä. Seksuaalinen hyväksikäyttö voi tietyissä tapauksissa äidin ollessa hyväksikäyttäjänä olla vaikeampi tunnistaa, koska äiti on usein luonnollisesti lapsen kanssa kontaktissa. Isä, joka ei osallistu lapsen hoitamiseen, omaa vähemmän mahdollisuuksia luontevaan kontaktiin lapsen kanssa. (Watkins et al. 2004, 44.) Voi olettaa tutkimuksen

valossa, että seksuaalinen hyväksikäyttö naisen tekemänä voi olla epäsuoraa ja vaikeampi havaita. Muun muassa naisen väkivaltaisuutta lasta kohtaan tutkittaessa on havaittu naisten käyttävän moninaisia väkivallan muotoja, jotka voivat liittyä hoivaan tai ilmetä verbaalisella tasolla, mitätöintinä ja solvaamisena. (Törrönen 2007.)

Laitisen (1999) Pro gradu-tutkielmassa Matti joutui naisen, äitinsä hyväksikäyttämäksi. Hyväksikäyttö on vaikuttanut voimakkaasti hänen miesidentiteettiinsä. Vahvuus, joka on yksi maskuliinisuuden perusnormeista, jäi Matin kohdalla täyttymättä ja tämä on vaikuttanut aikuisen miehen käsitykseen omasta maskuliinisuudestaan. Matti ei ole aikuisenakaan pystynyt täyttämään toista maskuliinisuuden vahvaa normia, aktiivista ja autonomista seksuaalisuutta, vaan hän kokee seksuaalisen kanssakäymisen naisen kanssa erittäin vaikeaksi. (Laitinen 1999, 61.) Tiukoista maskuliinisuuden normeista poikkeaminen ei liene pelkästään huono asia, mutta niiden täyttymättömyys voi olla itsetunnolle kova pala ja aiheuttaa tunteen riittämättömyydestä miehenä. Poikien kokemus inestien uhriksi joutumisesta kääntää ylösalaisin kaikki myytit, uskomukset ja stereotyyppit. Seksuaalisesti hyväksikäytetyt miehet tuntevat itsensä hyvin hämmentyneiksi maskuliinisuuden vaatimusten ja ristiriitaisten hyväksikäyttö-kokemusten välissä. Lapsena inestiä kokenut Leo kertoo, että hän ei hyväksikäytön takia ole mies. Avuttomuuden kokemukset eivät sovi skeemaan miehestä. (Mendel 1995, 203.)

Koska sukupuoliroolien mukaisen oletuksen mukaan mies on seksuaalisesti naista aktiivisempi, hyväksikäyttötilanteessa jossa hyväksikäyttäjänä on nainen ja uhrina poika, voi poika kokea itsensä aktiiviseksi osapuoleksi. Nämä roolit eivät kuitenkaan ole lainkaan todellisuuspohjaisia ja vastuu tilanteesta on aina aikuisella, joka syyllistyy hyväksikäyttöön sukupuoliroolistaan ja sen oletuksista huolimatta. (Watkins et al. 2000, 44.) Myös Suomen rikoslaisissa on huomioitu se, että lapsen suostuminen tai myötävaikuttaminen johonkin seksuaaliseen tekoon, ei vähennä aikuisen vastuuta: kyseessä on silti seksuaalinen hyväksikäyttö. (Seksuaalirikokset 1994, 16.) Hyväksikäytön uhri voi myös uskoa omaavansa jotakin erityistä vetovoimaa, joka vetoaa hyväksikäyttäjään ja on vaikuttanut tapahtuneeseen. Seksuaalisen trauman uhrit, samoin kuten kidutuksen ja muiden väkivaltaisten hyökkäysten uhrit, usein uskovat olleensa tavalla tai toisella itse syyllisiä omaan kipuunsa. (Turner 2004, 104.) On hyvin tyypillistä, että uhri etsii syytä tapahtuneeseen omasta itsestään ja kokee viehättäneensä tekijää jollakin

tavalla. Näitä syitä uhri voi löytää fyysisestä olemuksestaan, puheestaan, käyttäytymisestään tai vaikka vaatevalinnastaan, mutta todellisuudessa vain tekijä on syyllinen. (Watkins et al. 2000, 50.)

4.4 Leimautuminen epänormaaliksi

Eräs vaarallinen uskomus on, että hyväksikäytetystä pojasta tulee hyväksikäyttäjä. Ikään kuin Dracula levittää ikuisen elämän verta, levittäisi hyväksikäyttäjäkin omaa mieltymystään uhreihinsa. Tämän uskomuksen vaara liittyy siihen, että uhri leimataan poikkeavaksi. Vaikka on totta, että joillakin hyväksikäyttäjillä on itsellään kokemuksia hyväksikäytöstä, ei voi tehdä johtopäätöksiä että uhrista tulisi väistämättä hyväksikäyttäjä. Uskomus seksuaalisen väkivallan kierteestä on erityisen vaarallinen, sillä se lisää uhrin häpeää ja haluttomuutta hakea apua. On olemassa hyvin vähän tutkimusta lapsuuden hyväksikäyttökokemusten korreloimisesta seksuaalisen hyväksikäytön harjoittamiseen aikuisiässä (Allgeier Rice et al. 1998, 70). Sen sijaan tutkimuksissa on löydetty joitakin yhteyksiä lapsuusiän ja aikuis-iän seksuaalisen hyväksikäytön kokemuksilla. Eräässä tutkimuksessa todettiin riskin tulla aikuis-iällä hyväksikäytetyksi olevan neljä kertaa suurempi alle 16-vuotiailla uhreilla, kuin niiden joilla ei ole kokemusta hyväksikäytöstä. (Watkins et al. 2004, 54.) Uhrien saamalla avulla voidaan vaikuttaa myös tämän mahdollisen kierteen syntymistä.

Laitinen (1999, 69) pohtii kuinka sukupuolirooleihin vaikuttavat (maskuliinisuus- ja madonna)myytit estävät varsinkin miesuhreja hakemasta apua. Äitinsä hyväksikäyttämäksi joutunut tutkimushenkilö pelkäsi ympäristön pitävän häntä syyllisenä äitinsä taipumukseen. Aikuisena ihmisenä hän ei usko ihmisten arvostelevan ääneen, mutta alitajuisesti ajattelevan kuitenkin samoin kuin muutamia vuosikymmeniä sitten oli tapana. Seksuaalinen hyväksikäyttö on suuri salaisuus, johon liittyy vahvasti uhrin häpeä. Ruumiillinen häpeä muodostuu suhteessa hyväksikäyttötilanteeseen, lapsi on ollut fyysisesti osallisena väärässä ja salatussa toiminnassa. Häpeä merkitsee voimattomuutta ja avuttomuutta, se on kokonaisvaltainen, akuutti ja tuskallinen tunne, joka täyttää mielen ja ruumiin. Häpeästä tulee osa identiteettiä. Häpeä ja syyllisyys eivät välttämättä väisty aikuisenakaan, vaikka lapsuuden kokemukset ymmärrettäisiinkin itsestä riippumattomiksi ja vääriksi. (Laitinen 2004, 119–120.)

Edellä mainittu ”Dracula-myytti” näkyy siinä, että hyväksikäytetty uskoo itse olevansa syyllinen tapahtumiin, ikään kuin kokemus olisi ollut hänen oman tahdonvoimansa vallassa. Laitisen (1999, 102) tutkimuksessa tutkimushenkilö uskoi saastuneensa äitinsä sairaudesta, olevansa saastainen ja erottuvansa muista tämä piirteen perusteella. Häpeä kokemuksestaan saa uhrin tuntemaan itsensä likaiseksi, osalliseksi, erilaiseksi. Myytteihin uskomisen ja niiden vaikuttaminen yhteiskunnassa on hyvin vahingollista uhreille. Niin kauan kuin nämä myytit leviävät kasvatuksen mukana seuraavalle sukupolvelle, yhteiskunnassa pidetään kiinni stereotyyppisistä mies- ja naisrooleista, jotka estävät seksuaalisesti hyväksikäytettyjä miehiä hakemasta apua. Tämä voi uhrin traumatisoitumisen, sairastumisen, työkyvyttömyyden ja muiden mahdollisten seurausten ohella pahimmillaan johtaa kierteen leviämiseen, jolloin hyväksikäytetystä tulee hyväksikäyttäjä. (mt. 110.)

Seksuaalista väkivaltaa kohdanneet miehet jotka itse uskovat näihin myytteihin, häpeävät tapahtunutta ja ehkä uskovat olevansa itse syyllisiä tapahtuneeseen. Tämä voi johtaa yhteiskunnasta syrjäytymiseen, erakoitumiseen, yksinäisyyteen vetäytymiseen. (Laitinen 1999, 110.) Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneet uskovat usein olevansa yksin ongelmansa kanssa. He tuntevat olevansa poikkeavia ja kantavansa epänormaalin leimaa, joka erottaa heidät yhteisöstä. Seksuaalinen hyväksikäyttö rikkoo keskeisen osa ihmisen identiteetistä, uhri joutuu kohtaamaan sukupuolisuutensa ja seksuaalisuutensa haavoittamisen ja nöyryyttämisen. Tästä muodostuu vahva paljastumisen, nähdynsi tuleminen pelko. Salaisuus on suojattava ja se vaatii erakoitumisen: kehenkään ei voi luottaa. Hyväksikäytetty kokee olevansa yksin, ulkopuolinen ja erilainen. (Laitinen 2004, 120.) Seksuaalinen väkivalta jättää jälkensä, tapahtuipa se lapsuudessa tai aikuisiällä. Seksuaalinen väkivalta rakentaa tukevan pohjan syyllisyydelle ja häpeälle, jotka uhri ottaa kantaakseen tekijän puolesta. Tämä taakka passivoi uhrin niin yksityiselämässä kuin muillakin elämänalueilla. Hyökkäys, joka kohdistuu niin yksityiselle alueelle kuin ihmisen seksuaalisuus, nöyryyttää ja eristää uhrin aiheuttaen monenlaisia vakavia ja pitkäaikaisia seurauksia. (Turner 2004, 104.)

4.5 Mies ja väkivalta

Seksuaalikulttuuri ja väkivaltakulttuuri osana miesten yleistä kulttuuria, osana miehisyyttä, ovat varsin päällekkäisiä. Siitä syystä niiden pohtimista rinnakkain ei voida sivuuttaa tarkastellessa väkivallan yhteyttä miehiseen kulttuuriin ka käsityksiin maskuliinisuudesta. (Grönfors 1994, 69.) Suurin osa kaikesta väkivaltaisesta käyttäytymisestä, joka johtaa loukkaantumiseen tai kuolemaan (joidenkin tutkimusten mukaan noin 90 %) on miesten – erityisesti nuorten miesten väkivaltaa. Väkivallan uhrit ovat sekä miehiä, naisia että lapsia, mutta jokaisen väkivallan teon konteksti on erilainen kohteesta riippuen. Miesten keskeistä väkivaltaa on tutkittu vähemmän kuin naisiin ja lapsiin kohdistuvaa. Miesten väliset väkivallan teot ovat usein toisilleen tuntemattomien miesten välisiä ja tapahtuvat usein julkisilla paikoilla, kaduilla, baareissa ja muissa paikoissa joissa on alkoholia tarjolla. Eniten väkivaltaisia yhteenottoja on nuorten, yhteiskunnan marginaalissa elävien nuorten miesten välillä. Väkivalta, joka kohdistuu naisiin ja lapsiin on systemaattisempaa ja toistetumpaa, tekijä on uhrille tuttu, teot kohdistuvat samoihin ihmisiin ja tapahtuvat samassa paikassa. Näin ollen tällaiseen väkivaltaa on helpompi puuttua. Naisiin kohdistuva väkivalta on saanut paljon huomiota feministisen tutkimuksen kautta ja lapsiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn tarkoitus on lasten suojeleminen. (Archer 1994a, 4-6; Archer 1994b, 137–138.)

Väkivalta liittyy vahvasti valtaan. Grönforsin (1994, 65) väkivalta on keino pönkittää miesten ylivaltaa – tai se aktivoidaan kun miesten ylivalta on uhattuna. Väkivalta on olennainen osa miehistä toimintaa siinä missä naisten rooliin kuuluu väkivallan seurausten hoitaminen. Jos miesten sosiaaliseen sukupuoli-identiteettiin (tarkoitetaan käsitettä gender) kuuluu aktiivisuus, toiminnallisuus ja naisten passiivinen toimenpiteiden kohteena oleminen, miesten identiteettiin sosiaalisen vuorovaikutuksen muotona näyttäisi silloin liittyvän myös väkivalta. Sosiaalisen identiteetin on sanottu olevan kaikista tärkein, jolle muut identiteetit ovat alisteisia. Näin tarkasteltuna voidaan yhdistää seksuaalisuus ja väkivalta, jotka kytkettynä mieheen liittyvät osoittamiseen itselle ja muille ovat jatkuvasti mukana kun identiteettiä luodaan ja ylläpidetään. Seksuaalisuus voidaan yhdistää keskusteluun väkivallasta, koska miehisuus sukupuolielämän alueella merkitsee sukupuolisen aktiivisuuden osoittamista. Grönforsin (1994) mukaan väkivalta, muodossa tai toisessa siinä missä seksuaalisuuskin, on normaali osa miehistä identiteettiä.

Miehinen identiteetti voidaan nähdä näin eräänlaisena väkivallan potentiaalina, joka on normaali osa miehenä olemista. Miesten on opittava väkivallasta pois tai opittava kanavoimaan väkivaltaiset impulssit oikeisiin tilanteisiin tai normatiivisiin kohteisiin – tai kohdentamaan ne muihin yhteiskunnallisesti hyväksytyihin koitoksiin, kuten urheiluun tai politiikkaan. (mt. 68–69)

Miesten valtaan ja vallan pönkittämiseen voidaan yhdistää Liukkosen (1994) on tutkimat ”intohimorikokset”. Intohimorikos on populaarikulttuurinen myytti, joka elää elokuvissa, lehdissä ja kirjallisuudessa. Tämän myytin mukaan ”suuri rakkaus” voi johtaa murhaan: rikoksen tekijällä ja uhrilla on ollut suhde, tai ainakin tekijä on uskonut niin. Intohimorikoksia yhdistävänä tekijänä voi pitää tekijän ja uhrin suhteen lisäksi sitä, että uhri on lähes poikkeuksetta nainen. Kun intohimorikos etenee oikeuteen, miehen puolustus esittää naisen ominaisuuksia lieventävinä seikkoina tappoon. Liukkosen mukaan intohimorikokset ovat poliittista toimintaa, jotka toimivat rangaistuksen uhreille ja uhrin omaisille. Niillä on myös informatiivinen merkitys: varoittaa muita naisia: itsevarma käytös, nalkuttaminen tai miehen jättäminen voi maksaa henkesi. Liukkosen mukaan kyse on rakenteellisesta väkivallasta, jolla vallassa oleva sukupuoli yrittää kieltää heikommalta sukupuolelta fyysisen koskemattomuuden, liikkumisvapauden ja seksuaalisuuden. Intohimomurhat tulisi nähdä samassa naisvihan kontekstissa kuin muutkin naistapon (tai seksuaalisen väkivallan) muodot: mies ei tapa naista koska rakastaa tätä, vaan koska halveksii naista. (Liukkonen 1994, 46.)

Nyqvist (2002) tutkimuksessaan parisuhdeväkivallasta on tuonut esille mielenkiintoisen seikan, joka kohdistuu väkivallan oikeuttamiseen miehuuden ollessa uhattuna. Nöyryys ja alistaminen liittyvät erään tutkimushenkilön mieheyteen kohdistuvaan uhkaan. Tässä tapauksessa väkivallan yhteys vallankäyttöön on varsin suora, kun nainen on vastaan väittämällä ahdistanut miehen tilanteeseen, jossa väkivalta on ainut selviytymiskeino. Kyseisen kertojan käyttämissä esimerkeissä seksuaalisuus esiintyy erottuvina konteksteina, kuten seksistä kieltäytyminen, jota on perinteisestikin pidetty naisen ”vaarallisena aseena”. Tämä voidaan tulkita niin, että naisen tulee olla aina käytettävissä. Jos nainen kieltäytyy seksistä, mies voi kokea sen uhkaksi miehuudelleen kokemalla esimerkiksi olevansa riittämätön kumppani. Myös erotilanteita oli tulkittu miehisiyyttä uhkaaviksi. (mt. 132–135.)

Cambell & Muncer (1994) ovat tutkineet miesten ja naisten eroja väkivaltaisuudessa. He tulkitsevat miesten väkivallan instrumentaaliseksi väkivallaksi, johon erotuksena naisten väkivallasta, turvaututaan tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä tavoitteet voivat olla konkreettisia asioita, kuten taloudellisen hyödyn tavoittelua tai abstrakteja asioita, kuten hyväksynnän saaminen, statuksen korottaminen tai muun ei-konkreettisen päämäärän tavoittaminen. Naisten väkivalta, joka tilastollisesti on marginaalista miesten väkivaltaan verrattuna, on pääasiallisesti ekspressiivistä: sillä ilmaistaan jotakin tärkeätä, kuten epätoivoa tai turhautumista. Nämä erot kertovat tutkijoiden mukaan siitä, että aggression sosiaaliset representaatiot ovat sukupuolisidonnaisia. (mt. 332, 337, 344–346.) Kun naisten väkivallasta keskustellaan, puhutaan hyvin usein siitä, ettei väkivaltaisuus ole naisille sopivaa käytöstä. Sen korostetaan olevan tabujen vastaista. Tällainen puhe ole omiaan vahvistamaan väkivaltaisen naisen kokemaa outoutta ja häpeää. (Törrönen 2007.) Samalla tavoin (naisen) väkivallan kohteeksi joutunut mies tuntee häpeää, koska uhrius ei kuulu miesidentiteettiin. Törrösen mukaan väkivaltaan, kuin seksuaaliseenkin väkivaltaan liittyvä vaikeneminen vahingoittaa aina. Se lamauttaa ja eristää asianosaiset avun ulottumattomiin. Tästä syystä naistenkin väkivalta on nähtävä ja nimettävä, ja samalla asetelma muuttuu niin, että miesuhri tunnustetaan.

Nyqvist (2002) on tarkastellut naisten ja miesten parisuhdeväkivaltaa koskevaa puhetta ja konstruointeja, jotka tutkimuksen mukaan poikkeavat toisistaan monessa suhteessa. Nyqvistin mukaan voidaan väittää, että erilaiset puhetavat lähtevät siitä, että miehillä ja naisella on erilaiset positiot suhteessa väkivaltaan. Kyseisessä tutkimuksessa naisen kertomukset rakentuivat uhriutumisen kautta ja miehen kertomukset väkivallantekijän näkökulmasta. Tunnekokemukset olivat sekä naisilla että miehillä olennainen osa parisuhdeväkivaltaa. Eroina Nyqvist esittää naisten käsittelevän puheessaan tunteita paljon ja monipuolisesti. Myös omista vihantunteista puhuminen oli naisille tavallista. Osa miehistä kantoi sisällään melkoista vihaa ja katkeruutta, joka tuli esiin sekä puheessa että haastattelutilanteissa tunneafekteina, jotka kohdistettiin usein joko kumppaniin että auttamistahoihin. Väkivaltakokemus näyttäytyi tuskallisena, häpeää ja syyllisyyttä sisältävänä sekä miehille että naisille. Naiset puhuivat silti vaikeista kokemuksistaan paljon, miehet hyvin vähän. (mt. 125, 150–151.)

Viimeaikoina keskustelu naisten käyttämästä väkivallasta on lisääntynyt. Väkivaltainen nainen mielletään monesti jotenkin koomisena tai harmittoman hysterisenä hahmona. Fiskarsin tv-mainoksessa nainen paiskoo miestä kattiloilla. Miten ihmiset reagoisivat, jos asetelma olisi toisin päin? Ensi- ja turvakotienliitto aloitti vuonna 2004 ”Vaiettu naiseus” – projektin, jonka tarkoituksena on tehdä naisten väkivaltaisuuksista asia, josta on lupa puhua. Kehittämishankkeen päämääränä on oppia tunnistamaan, nimeämään ja hoitamaan naisten väkivaltaa. Kun naisille tarjotaan apua vain uhreina ja miehille tekijöinä, asetelma vääristyy. Naisten väkivaltaisuus on lisääntynyt alkoholin ja muiden päihteiden käytön kasvaessa. Myös naisilla tulisi olla lupa puhua väkivaltaisuuksistaan ilman mielenpohjalla kytevää pelkoa lasten välittömästä huostaanotosta. Naisten on todettu pahoinpitelevän lapsiaan lähes yhtä useasti kuin miesten. Aina ei ole kyse lyömisestä, naisen väkivaltaisuus ilmenee monella tavalla. Ensi- ja turvakotityön kuin avopalveluidenkin piirissä on äitejä, jotka ovat lapsilleen eri tavoin väkivaltaisia niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Lapsen raju retuuttaminen, paiskominen, nimittely ja kohtuuton tai mielivaltainen kuri on tosiasia. Hyvin vähän on systemaattisesti kartoitettu, ovatko, ja missä määrin, Ensi- ja turvakodin toimintojen piirissä olevat naiset väkivaltaisia myös kumppaneitaan kohtaan. Usein on tutkimuksin osoitettu, että väkivallan eri muodot ilmenevät perheessä limittäin ja lomittain. Perheen jäsenet voivat olla sekä uhreja että tekijöitä. Nyqvistin tutkimuksessa (2002, 146) parisuhdeväkivallasta ainoastaan mies-tutkimushenkilö kuvailee kumppaninsa käyttämää väkivaltaa sadistiseksi, jonka erityinen muoto alistamisesta oli kotoa pois ajaminen. Kyseisessä väitöskirjassa tutkimusasetelma oli kuitenkin pääpiirteittäin jakautunut nais-uhreihin ja miestekijöihin, mies oli ainut uhripositiosta kertova henkilö. Miestyön kokemukset sekä Jussi-toiminnasta että Miesten kriisikeskuksesta kertovat yksiselitteisesti, että myös miehet ovat naisten rajunkin fyysisen väkivallan kohteena. Vaikka työ miesten kanssa on ensisijaisesti työtä miesten auttamiseksi, se on samalla työtä naisten hyväksi, jos sen avulla voidaan nostaa päivänvaloon naisten elämän vahingollisia salaisuuksia. Ensi- ja turvakotien liittoon on aika ajoin tullut yhteydenottoja väkivaltaisilta naisilta, jotka ovat jääneet vaille nykyisen palvelujärjestelmän apua. Naisten aggressio ei ole meille siis mikään tuntematon asia, mutta väkivallan nimeäminen väkivallaksi ja tietoinen työskentely naisten väkivallan kanssa on ollut puutteellista. (Törrönen 2007.)

5. SEKSUAALINEN VÄKIVALTA

5.1 Käsite-erittelyä

Seksuaalisen väkivallan tutkimuksen keskittyminen naisuhreihin ja miestekijöihin voidaan selittää tarkastelemalla raiskausta historiallisessa kontekstissa. Sana raiskaus tulee latinalaisesta sanasta *rapere*, joka tarkoittaa varastamista, poisviemistä tai tilanteeseen tarttumista. Esihistoriallisina aikoina naisen sieppaaminen ja raiskaaminen oli miehelle varsin yleinen tapa hankkia vaimo. Mies saattoi raiskata toiseen heimoon kuuluvan naisen ja viedä tämän sitten omaan heimoonsa. Raiskaus oli osoitus siitä, että nainen oli miehen omaisuutta. Tämän jälkeen miehen velvollisuuksiin kuului suojella naista muiden raiskauksilta. Raiskaus on siis alkuperäisesti nähty rikoksena miehen omaisuutta tai kunniaa kohtaan, ei naisen ruumista kohtaan. (Brownmiller 1975, 17.) Raiskauksia on mitä ilmeisimmin pyritty rajoittamaan lähes aina erilaisin säädöksin. Ennen 1200-lukua raiskausta koskeva lainsäädännöllä suojeltiin joko miehen omaisuutta tai naisen neitsyyttä. 1200-luvulla lakia muutettiin niin, että neitsyen tai naimisissa olevan naisen raiskauksen välille ei tehty eroa, vaan niistä sai saman tuomion. (Heusala 2003, 246.)

Raiskauksen funktio ei ole samanlainen kaikkina aikoina ja kaikissa yhteisöissä. Siihen vaikuttavat niin historialliset kuin kulttuurisetkin yhteydet ja se on pohdittava kussakin tapauksessa erikseen. (Seiferth 1993, 8.) Rodullisten tekijöiden lisäksi raiskauksen tuomittavuuteen ovat aina vaikuttaneet myös uhrin ominaisuudet. Humalassa oleminen tai prostituoituna toimiminen on nähty usein lieventävinä asianhaaroina. Avioliitossa tapahtuva väkisinmakaaminen oli lain puitteissa sallittua vielä 1990-luvun Suomessa, mutta nyt se on väkivaltarikos, vaikka toisaalta lainsäädäntö katsoo lieventäväksi asianhaaraksi uhrin ja tekijän välisen suhteen. (Heusala 2003, 247.) Seksuaalinen väkivalta on monitahoista ja viimekädessä kulttuuri ja kunkin valtion perustuslaki sekä rikoslaki määrittävät, millainen toiminta loukkaa ihmisen psyykkistä ja fyysistä koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta sekä milloin on kyse seksuaalirikoksesta. Seksuaalirikosten säätely eri yhteiskunnissa heijastaa vallitsevia käsityksiä seksuaalisuudesta. Se kertoo seksuaalisuuden sosiaalisesta merkityksestä sekä

määrittää sen, mitä tarkoittaa itsemääräämisoikeus ja ihmisen suhde omaan kehoonsa. Lisäksi seksuaalirikosten säätely heijastelee yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolten väliset suhteita ja asemia. (Niemi-Kiesiläinen 1998, 4-5; Niemi-Kiesiläinen 2000, 137–138.)

Syitä raiskauksiin on selitetty erilaisin myytein. Suosituin myytti lienee jo edellä käsittelemäni miehinen seksuaalivietti, jonka uskotaan olevan pidättelemätön. Seksuaalisen väkivallan motiivina virheellisesti pidetään seksuaalisia haluja, eikä niinkään tarkastella sitä vihan ja aggression tuotteena. Usein seksuaalisen väkivallan perimmäinen syy on nimenomaan aggressio, valta ja alistaminen, eikä tekijän tarve tyydyttää seksuaalisia halujaan. (King et al.2000, 1-2.) Tästäkin on erinäisiä tulkintoja, feministisessä tutkimuksessa seksuaalisen väkivallan takana nähdään nimenomaan patriarkaalinen valta ja pyrkimys alistaa (esim.Brownmiller 1975), mutta myös muita tulkintoja on esitetty. Näistä esimerkkinä mainittakoon biososiaalinen teoria, jonka mukaan valta ja kontrolli yhdistyvät seksuaalisiin suhteisiin. Muun muassa Ellis (1998, 106) on tutkinut biososiaalisen teorian kautta raiskauksien motiiveja, joista nousee yhtenä motiivina vahvasti esille seksuaalinen halu. Valta näyttäisi kuitenkin olevan suosituin seksuaalisen väkivallan motivaattori. Groth, Burgees ja Holmström (1977) ovat esittäneet luokittelun raiskauksen motiiveista. Heidän mukaansa 70 % raiskauksista perustuu valtaan. Tällöin raiskaaminen on oman voiman ja seksuaalisen kyvykkyyden pönkittämistä. 25 % raiskauksista perustuu vihaan, jolloin raiskaajan tarkoituksena on loukata ja halventaa naista seksuaalisesti ja väkivallan avulla. Viimeiset 5 % raiskauksista on tämän luokittelun mukaan sadistisia. Näissä tapauksissa vallankäyttö on eroottisesti latautunutta. (Groth, Burgees & Holmström 1977, Honkatukian 2001, 32 mukaan.) Myös Andersonin (1998, 91) mukaan raiskaaminen liittyy valtaan, joka on sosiaalisesti rakentunutta ja opittua. Anderson esittää vallan oleva yksi primääreistä seksuaalista väkivaltaa luokittelevista tekijöistä. Seiferth (1993, 6) uskoo raiskauksen tarkoituksen olevan (naisen) halventamisen, nöyryyttämisen ja alistamisen. (vrt. Brownmiller 1975.) Raiskaus ei ole aggressiivinen seksuaalisuuden ilmaisu, vaan seksuaalinen aggression ilmaisu. Väkivaltaisen tunkeutumisen ruumiiseen on vakavin kuviteltavissa oleva hyökkäys kaikkein sisintä minuutta ja henkilön omanarvontuntoa kohtaan. Siviiliolosuhteissa tapahtuneiden raiskausten tutkiminen on osoittanut, että fyysistä väkivaltaa, kuten lyömistä, kuristamista ja muuta pahoinpitelyn muotoja käytetään raiskauksen yhteydessä enemmän kuin tilanne toteutuakseen vaatisi. Suurimmassa osassa tapauksia uhri ei koe

joutuneensa seksuaalisen aktin, vaan äärimmäisen ja nöyryyttävän väkivallankohteeksi, joka on kohdistettu häntä itseään ja hänen kehoaan vastaan.

Joukkoraiskauksen tutkiminen on paljastanut lisää motiiveja, joissa maskuliinisuuden todistaminen muille ryhmän jäsenille näyttäisi olevan suurin tekoon yllyttävä tekijä. Joukkoraiskaukset seuraavat usein ritualisoitunutta mallia, jossa raiskauksen järjestys määräytyy miehen asemasta ryhmässä. (Seiferth 1993, 6.) Edellä mainituissa tutkimuksissa oli näkökulmana miestekijä ja naisuhri, mukaan lukematta Andersonin määritelmää, joka huomioi myös miesuhrin, joskin valtamotiivi liittyi vahvemmin miestekijään. Andersonin (1998) mukaan naisten seksuaalinen aggressio on hyvin länsimainen ilmiö. Koska valta liittyy hyvin läheisesti seksuaaliseen väkivaltaan, kulttuureissa joissa naisella ei ole lainkaan valtaa, seksuaalinen väkivalta naisen tekemänä kuulostaa lähinnä naurettavalta (Anderson 1986). Naiset ovat saavuttaneet (lähes) tasa-arvoisen aseman länsimaissa ja saaneet enemmän valtaa, jonka myötä ilmiö tulee yleistymään tulevaisuudessa. (Anderson 1998, 91.)

5.2 Raiskaus ja sosiaaliset normit

Seksuaalikulttuuriksi voidaan kutsua niitä seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyviä uskomuksia, tapoja ja arvoja, jotka ovat syntyneet ihmisen välisen vuorovaikutuksen seurauksena aikojen saatossa. Kulttuuri asettaa rajat sekä rajat että ihanteet seksuaalisuuden ilmaisemiselle. Kulttuuri vaihtelee maantieteellisesti sekä aika-perspektiivillä, näin myös hyväksytyksi, paheksutuksi ja kielletyksi mielletyt asiat vaihtelevat. Seksuaalikulttuuri siirtää arvoja, tietoja ja tapoja sukupolvelta toiselle. (Kontula 2006, 28.) Seksuaalisia arvoja ovat käsitykset hyvästä ja oikeasta sukupuolikäyttäytymisestä, joiden pohjalta yhteiskunnassa rakennetaan seksuaalisia normeja. Normi on yhteiskunnan tai yhteisön luoma käyttäytymissääntö, jolla on yhteys sosiaaliseen kontrolliin. Normin noudattamista valvotaan ja kontrolloidaan erilaisin sanktioin. Normi ei välttämättä ole kirjoitettu säädös tai laki. Oleellisempia normeja ovat niin sanotut epäviralliset normit, joiden noudattaminen on normaalia käyttäytymistä ja noudattamattomuus vastaavasti yhteisössä koodatuista normeista poikkeavaa käyttäytymistä. (Virtanen 2002, 59–60, 307.)

Länsimainen seksuaalinen arvojärjestelmä perustuu antiikin Kreikan ja kristinuskon perinteeseen ja rakentuu käsityksiin ihmisen käyttäytymisen järkevyydestä ja vastuullisuudesta. Varmuudeksi arvojärjestelmän toteutumisesta yhteiskunnassa on luotu lainsäädäntö, joka vetoaa ihmisen lainkuuliaisuuteen. Yksilön toimintaan vaikuttaa moraalit, jotka rakentuu yhteisön arvojen ja normien perustalle. Sukupuolimoraalissa vaikuttavat kunkin aikakauden, uskonnon, kulttuurin ja alakulttuurin ominaiskäsitteet sukupuolisuuden oikeasta ja väärästä. Terveeseen seksuaalisuuteen kuuluu kyky kokea seksuaalisuutensa miellyttävänä ja turvallisena sekä kyky toteuttaa seksuaalisuuttaan ilman syyllisyyden, pelon ja ahdistuksen tunteita. Ihmisen seksuaalinen käyttäytyminen voi kuitenkin saada ilmenemismuotoja, jotka ovat ristiriidassa yleisten käsitysten, yhteisön normien, hyväksyttävyyden, sallivuuden ja lainsäädännön kanssa. Tällöin liikutaan kriminalisoidun seksuaalisuuden ja seksuaalisen väkivallan alueilla. (Virtanen 2002, 59–60, 307.) Tärkeäksi seksuaalisuuden standardiksi on länsimaissa muodostunut yksilön seksuaalinen itsemääräämisoikeus sillä ehdolla, että se ei ole ristiriidassa toisten vastaavan oikeuden kanssa. Julkinen keskustelu vetää osaltaan rajoja hyväksyttävälle seksuaalisuudelle ja esittää paheksuntaa ansaitsevia asioita sekä rikoksiksi määriteltäviä tekoja. (Kontula 2006, 29.)

Raiskauksia on teoreettisissa jäsennyksissä eroteltu sosiaalisten normien vastaisilla ja sosiaalisten normien tukemilla perusteilla. Sosiaalisia normeja vastaisia raiskauksia ovat yhteisön tunnistamat ja yleisesti paheksuttavat raiskaukset. Sosiaalisten normien vastaisuudesta kertoo myös niiden kriminalisointi. Esimerkkinä tällaisesta raiskauksesta on tuntemattoman miehen naiselle tekemä, mahdollisesti väkivaltaa sisältävä raiskaus öisessä puistossa. (Virtanen 2002, 320.) Tällaisesta seksuaalisen väkivallasta voidaan käyttää nimitystä ”pusikkoraiskaus”, jossa tekijä on uhrille tuntematon ”puskaraiskaaja” raiskaa uhrinsa hyvin usein väkivaltaa käyttäen. Tällaisia raiskauksia on Honkatukian (2001, 37) mukaan helpoin ilmoittaa poliisille, koska tekijää vihataan ja halveksitaan yleisesti.

Sosiaalisten normien tukema raiskaus voi tapahtua intiimeissä suhteissa, kuten seurustelusuhteessa tai avioliitossa. Joka viides poliisin tietoon vuonna 1998 tullut seksuaalisen väkivallan uhri oli joutunut tuttavansa tekemän raiskauksen kohteeksi. Tuttujen tekemiä raiskauksia voidaan pitää sosiaalisten normien tukemina raiskauksina, koska ne sisältävät uhria syyllistäviä uskomuksia. Läheissuhteissa tapahtuneiden

raiskausten on arvioitu olevan yleisin naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan muoto. (Honkatukia 2001, 43.) Esimerkiksi väkivaltainen yhdyntä voi jossain määrin olla jopa perinteen ja normien tukema, jolloin katsotaan tekijän suhteeseen liittyväksi oikeudeksi tyydyttää sukupuolisia tarpeitaan ja uhrin velvollisuudeksi antautua tyydytyksen välikappaleeksi. (Virtanen 2002, 320.) Kynnys ilmoittaa intiimisuhteissa tapahtuneista raiskauksista on korkea, sillä kuten kuin tuttavien tekemät raiskaukset, ne poikkeavat raiskauksia koskevasta yleisestä uskomuksesta, jonka mukaan tekijät ovat tuntemattomia miehiä. Uhri voi pelätä tekijän kostavan hänelle, tai että häntä ei ylipäättäen uskota esimerkiksi tekijän arvostetun aseman takia. Hän voi myös pelätä muiden joutuvan kärsimään, jos asia tulee ilmi. Myös uhrin asema yhteisössä sekä ihmissuhteet saattavat vaarantua rikosilmoituksen tekemisen jälkeen. (Honkatukia 2001, 46.) Husson (2003) mukaan parisuhdetta pidetään niin intiiminä ja yksityisenä, että parisuhdeväkivallasta on siitä syystä hyvin vaikea ilmoittaa poliisille – tai puhua ylipäättäen kenellekään. Julkisissa tiloissa tapahtuvaan seksuaaliseen väkivaltaan suhtaudutaan tuomitsevammin, kuin yksityisellä alueella ja intiimeissä suhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Suhtautumiseen vaikuttavat myös uhrin ominaisuudet: nuoren, juhlista kotiin palaavan koulutyön raiskausta pidetään tuomittavampana kuin ravintolasta palaavaan 30-vuotiaan naisen raiskaamista kotimatalla. Myös aikuisen yksinelävän naisen raiskaaminen koetaan vähemmän tuomittavaksi kuin perheenäidin raiskaus. Tuomittavuudeltaan lievempiä, jossakin määrin sosiaalisten normien tukemia raiskauksia ovat alkoholin vaikutuksen alaisena oleva, päihdeongelmainen tai sosiaalisesti syrjäytynyt nainen. Myös prostituoidun pakottaminen sukupuoliyhteyteen katsotaan edustavan sosiaalisten normien tukemia raiskauksia. (Virtanen 2002, 320.)

Honkatukia (2001, 14) näkee raiskauksien kytkeytyvän kulttuurissa hyväksyttävien seksuaalisten käsikirjoitusten muotoihin. Nämä käsikirjoitukset ovat mukana opittaessa suhteita ja asemia suhteessa toisiin sekä asetettaessa rajoja seksuaalisissa tilanteissa (Gagnon & Simon 1973, 19). Seksuaaliset käsikirjoitukset eivät elä irrallisena, vaan ovat sisäänrakennettuina kulttuurissa feminiinisyyden ja maskuliinisuuden roolituksissa. Tässä yhteydessä voidaan puhua sosiaalisesta sukupuolesta, gender, joka toimii seksuaali-identiteetin raja-aitana. Honkatukian (2001, 14) mukaan yleiset käsitykset, jotka on rakennettu seksuaalisten käsikirjoitusten varaan, voivat äärimmillään johtaa raiskausten neutralisointiin. Raiskausmyytit tekevät seksuaalisesta väkivallasta kulttuurissa hyväksytyin ilmiön, joka selitetään naisten ja miesten välisen

seksuaalisten suhteiden kautta, joissa kummallakin osapuolella on oma roolinsa. Seksuaaliset käsikirjoitukset sisältävät seksuaalisuuden sukupuolittuneita merkityksiä, joissa nainen on passiivinen antaja ja mies aktiivinen ottaja. Nainen sanoo ei, koska se on hänen repliikkinsä seksuaalisessa tilanteessa. Tämän roolin mukaan miehen tuleekin painostaa ja jopa pakottaa naista suostumaan.

Joidenkin aikaisempien tutkimusten mukaan hieman alle puolet seksuaalisen väkivallan miesuhreista on ilmoittanut naisen tekijäksi, (Sorenson et al.1987), mutta esimerkiksi King, Coxell ja Mezey (2000) omassa tutkimuksessaan osoittivat 90 % tekijöistä olleen miehiä. Tutkimuksen tulokset voivat kertoa myös siitä, että miehet ilmoittavat viranomaisille useammin miehen tekemästä raiskauksesta. Voidaan myös olettaa, että ainakin osittain naisten miehiin kohdistamat seksuaaliset teot voivat jäädä tunnistamatta. (King et al. 2004, 4-5.) Naisen mieheen kohdistamaa ”seksuaalista painostusta” voidaan perinteisten sukupuoliroolien mukaan pitää miehistä itsetuntoa kohottavana, eikä niinkään traumatisoivana seksuaalisen väkivallan kokemuksena (Struckman-Johnson & Struckman-Johnson 1998, 136–138). Miehen toiselle miehelle tekemällä seksuaalisella väkivallalla näyttäisi joidenkin tutkimusten mukaan olevan vakavammat seuraukset kuin naisten miehiin kohdistamalla seksuaalisella väkivallalla. Tämä selittynee kulttuurin ylläpitämän miesroolia määrittävän heteronormatiivisuuden näkökulmasta, koska homoseksuaalisiin kontakteihin, ovatpa ne sitten haluttuja tai vastentahtoisia, liittyy pelko leimautumisesta homoseksuaaliksi. On myös suhtauduttava kriittisesti väitteeseen, jonka mukaan naisen miehelle tekemä seksuaalinen väkivalta olisi vähemmän traumatisoivaa, kuin miehen tekemä. Useat miesten kokemat vastentahtoiset seksuaaliset kontaktit näyttävät liittyvän oletettuihin sukupuolirooleihin ja niiden oletuksiin seksuaalisista käyttäytymismalleista. (Muehlenhard 1988, 69.) Kuten jo tiedämme, kulttuuri ylläpitää myyttiä aktiivisesta miehestä ja passiivisesta naisesta, ja varsinkin nuoren pojan ja aikuisen naisen väliset seksuaaliset kontaktit tämän myytin mukaan ovat pojalle hyvin suotuisia mahdollisuuksia ”tulla mieheksi”. King, Coxell ja Mezey (2004) painottavat, että on täysin totuudenvastaista uskoa myyttiin, jonka mukaan aikuisen naisen ja alaikäisen pojan välinen seksi olisi pojalle johdatus ylivoimaiseen seksuaaliseen kyvykkyyteen ja miehuuteen. Vaikka uhri ei kokisikaan tulleensa pakotetuksi eikä näin ollen koe itseään uhriksi, tapahtuneella voi olla useita hyvinkin kielteisiä seurauksia miehen elämälle. (King et al. 2004, 4-5, 12.) Hyväksikäyttötilanteessa, jossa hyväksikäyttäjä on nainen ja uhri poika, voi poika kokea itsensä aktiiviseksi osapuoleksi.

Se ei kuitenkaan poista vastuuta tilanteesta aikuiselta, joka syyllistyy hyväksikäyttöön sukupuoliroolistaan ja sen oletuksista huolimatta. (Watkins ym. 2000, 44.)

5.3 Raiskaus ja sota

Seifert (1993) on tutkinut sodan ja raiskauksen välistä yhteyttä. Raiskauksia on tapahtunut kaikissa tunnetuissa historian sodissa: sota on ritualisoitunut peli, jolla on omat vakiintuneet sääntönsä ja määräyksensä. Historia osoittaa, että yksi rituaalia hallitsevista pelin säännöistä oli, voittajalle myönnetty oikeus kohdella naisia väkivalloin valloitusretkien aikana. Edes prostituoitujen saatavuus ei ole hillinnyt raiskauksien tapahtumista sotavyöhykkeellä, mikä kertoo seksuaalisesta väkivallan alistavasta luonteesta eikä seksuaalisista haluista raiskauksen motivaationa. (Seifert 1993, 8-9.) Steiferin mukaan sotilaallisissa konflikteissa naisten hyväksikäyttö on osa miestenvälistä viestintää. Sodassa tehdyt raiskaukset ovat viimeisiä, miespuolisen vihollisen nöyryyttämiseen pyrkiviä tekoja. Naisten raiskaus tuo mukanaan miehistä ylpeyttä loukkaavan viestin, joka kertoo vastapuolen olleen kykenemätön suojelemaan heidän naisiaan. Myös raamatussa on viitteitä siitä, että raiskausta on käytetty keinona halventaa vihollista. Brownmiller (1975) toteaa miesten kokevan naistensa hyväksikäytön omaa maskuliinisuuttaan alentavana tilana. Se, että sotilaat pystyvät raiskaamaan vihollisen naisia, on osoitus, että vihollinen ei pysty suojelemaan ”omaisuuttaan”, josta seuraa epäonnistuminen miehinä ja sotilaina. Merkityksellisistä ei niinkään ole naisten kärsiminen, vaan sen vaikutus miehiin. Raiskausten tarkoituksena on ennen kaikkea nöyryyttää vihollista. Naisen raiskattu ruumis toimii ainoastaan miesten keskinäisen kommunikaation välineenä. (Brownmiller 1975, 38).

Raiskauksia on pidetty valitettavina mutta väistämättöminä sodan sivutuotteina. Sotilaat ovat kautta aikojen raiskanneet naisia, lapsia ja myös miehiä, ja tätä on pidetty sotaan kuuluvana ilmiönä, josta ei ole juurikaan tuomittu ketään. (Brownmiller 1975, 32). Steiferin mukaan raiskausta voidaan ajatella tuloksena armeijan sotilailleen tarjoamasta maskuliinisuuden rakentumisesta ja läntisen kulttuurin sotiin liittyvistä miehisyden ihannoimisesta. Miehet tuntevat viehtymystä sotilasammattiin sen maskuliinisen luonteen takia; asepalveluksen on pitkään ajateltu täyttävän symbolisen tehtävänsä nuorten miesten riittinä kohti miehistä identiteettiä. (Seifert 1993, 10–11.)

Sotilaallinen ammatti liittyy miehekkyyden mielikuvaan, joka vaihtelee kansakunnittain. Siinä on kuitenkin kaikkialla merkityksiä herruudesta, vallasta ja erotiikasta. Läntiselle kulttuurille on tyypillistä väkivallan ja seksuaalisuuden yhdistäminen. Puhekielessä ”valloituksia” tehdään sekä makuuhuoneessa että taistelukentillä, saksan armeijakielessä jalkaväen sotilaan kivääri on hänen morsiamensa ”Braut”.

Kuten edellä todettu, seksuaalinen väkivalta ei niinkään perustu seksuaalisten tarpeiden tyydyttämiseen vaan vallankäyttöön ja rangaistusluontoiseen häpäisyyn. Sodissa naiset ja siviilit ovat kärsineet vastapuolen seksuaalisen väkivallan teoista, mutta myös hävinneet sotilaat, taistelussa epäonnistuneet miehet on voitu häpäistä raiskamaalla. Antiikin Kreikassa sotajoukko raiskasi hävinneen osapuolen sotilaat jottei näistä enää tulisi taistelijoita tai hallitsijoita; raiskattu mies ei pysty sotimaan menetettyään miehuutensa. Miehen raiskaaminen on myös toiminut rangaistukeinona, muun muassa Rooman valtakunnassa joukkoraiskaus oli rangaistus aviorikoksesta. Myös Persiassa haaremin rauhaa rikkoneita rangaistiin raiskauksella. Raiskaus on voinut olla voimanosoitus ja paikan näyttäminen: Puolassa ja Unkarissa paimenet saattoivat raiskata omille maille saapuneen miestunkeilijan. (Jones 2000, 113–117, 123.)

5.4 Naisuhrit, miestekijät ja miesuhrit

Maskuliinisuuteen, joka on kulttuurissamme miehisyyteen liitettävä ominaisuus, mielletään käsitys voimasta ja kyvystä puolustautua. Miehisen seksuaalisuuden rajojen rikkoutuminen on edelleen tabu Suomessa ja siitä syystä huonosti tunnettu ja tunnustettu. (Brusila 2006, 336.) Seksuaalisen väkivallan tutkimuksen keskittyminen naisuhriin ja miestekijään, joka juurtuu juurensa myytistä seksuaalisesti aktiivisesta miehestä ja seksuaalisesti passiivisesta naisesta, ei tee oikeutta kummallekaan sukupuolelle.

Tilastollisesti seksuaalisen väkivallan uhri on useasti nainen ja tekijänä puolestaan mies. Tästä syystä seksuaalinen väkivalta ymmärretäänkin usein osana naisiin kohdistuvaa rakenteellista väkivaltaa, jota on vaikea erottaa muusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta. (Virtanen 2002, 337–338.) Kuten on jo useita kertoja noussut esille, miehiin kohdistettu seksuaalinen häirintä, ahdistelu ja hyväksikäyttö ovat jääneet vähälle

huomiolle. Usein tässä yhteydessä on tuotu esiin oletus uhrin homoseksuaalisuudesta. Lisäksi erityisesti seksuaalirikoksissa, mielenkiinto kohdistuu miehen rikoshistorialliseen taustaan eikä uhriutumiseen. Mies on useimmiten väkivaltaisen rikoksen uhri, mutta maskuliinisuuden normit kieltävät turvattomuuden tiedostamisen, ikään kuin kokemus turvattomuudesta olisi uhka omalle maskuliinisuudelle. Miehet ovatkin naisia harvemmin huolissaan omasta turvallisuudestaan ja varsin harvoin huolestuneita seksuaalisen itsemääräämisenä turvaamisesta. (Graham 2006, 187–188.) Graham (2006) on lisäksi pohtinut, miksi miesraiskaus (englanninkielinen käsite `male rape`) käsitetään seksuaalisen väkivallan rajuimpana muotona, jossa nimenomaan mies raiskaa miehen anaaliin. Miesstereotyypit ja maskuliiniset tyypittelyt eivät anna sijaa uhriudelle, mutta tutkimuksen valossa mies on huomioitava fyysisesti vahingoittuvana ja näin mahdollisena kohteena myös naisen toteuttamalle seksuaaliselle väkivallalle. Vaikka mies useimmiten luokitellaan seksuaalisen väkivallan kontekstissa tekijäksi (olipa kohteena mies tai nainen), on tärkeää tarkastella kuinka seksuaalisesti haavoitettavissa oleva miesvartalo ymmärretään.

Seksuaalisen väkivallan tutkimus on enimmäkseen keskittynyt heteroseksuaalisessa suhteessa tapahtuvaan väkivaltaan, hyvin vähän on tutkittu homo- tai biseksuaalien kohtaamaa seksuaalista väkivaltaa. Yleinen keskustelu seksuaalisesta väkivallasta ja usein myös ilmiön käsittely viranomaisen toiminnassa, terveydenhuollossa ja yhteiskuntapolitiikassa lähtee siitä oletuksesta, että väkivallan tekijä on mies ja kohde on nainen. Kuten sanottu, tilastollisesti näin usein onkin - mutta olettamusta tukee myös seksuaalisen väkivallan perinne sekä historia. (Virtanen 2002, 337–338.) Olemassa olevan miehiin kohdistuvan seksuaalista väkivaltaa käsittelevän tutkimuksen valossa voidaan todeta, että kyseessä on todellinen, suhteellisen tuore sosiaalinen ongelma.

Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen perusteella kolme prosenttia yli 16-vuotiasta miehistä on pakotettu seksuaaliseen kanssakäymiseen (Gregory & Lees 1999, 113). Joidenkin arvioiden mukaan jopa joka kahdestoista uhri on mies (Pelka 1995, 251). Tutkimukset osoittavat myös, että leimautumisen pelko on seksuaalisen väkivallan miesuhrien kohdalla vielä suurempi kuin naisuhrien. Tämän uskotaan olevan yksi syy siihen, miksi uhri harkitsee tarkasti, ilmoittaako tapauksen poliisille (Gregory & Lees 1999, 113). Tämän oletuksen valossa voidaan tehdä päätelmä, että lähellekään kaikki miehiin kohdistuvat seksuaalisen väkivallan teot eivät ole tilastoissa.

Miesraiskaukset (käsite `male rape`) alkoivat näkyä sosiaalitutkimuksessa 1970-luvulla, jolloin tutkimuksen fokuksessa olivat vankilaympäristöt ja siellä tapahtuvat seksuaalisen väkivallan teot. Kiinnostus yhteiskunnalliseen, yhteisökontekstiin tapahtui pääsoin 1990-luvulla, jolloin muun muassa Mezey & King (1992, 2000) kuvailivat ja esittivät miehiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan sosiaalisena ongelmana, joka on vakava ja merkittävä ilmiö. Nais- ja miesuhreja vertailevaa tutkimusta on myös tehty. Muun muassa Struckman-Johnson 1980-luvun lopulla on tarkastellut tunnustettuja ja tunnistettuja uhristatuksen mahdollisuuksia sukupuolikohtaisesti. Seksuaalisen väkivallan miesuhritutkimusta esitetään useasti kvantitatiivisina lukuina ongelman yleisyyden näkökulmasta, joka on verrattavissa naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivalta- ilmiön näkyväksi tekemiseen 1970-luvulla. (Graham 2006, 190.) Isossa-Britanniassa tutkimus miehiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan alkoi vuonna 1980, jolloin Mezey ja King julkaisivat pienen otoksen tutkimuksen seksuaalista väkivaltaa kokeneista miehistä. Tutkimukseen osallistui 22 miestä, jotka olivat aikuisiällä kokeneet vakavaa seksuaalista häirintää ja josta on seurannut niin psyykkisiä, fyysisiä kuin sosiaalisiakin ongelmia. Kyseisessä tutkimusotoksessa homoseksuaalit olivat yllidustettuina. Tutkimustulokset osoittavat neljäsosan miehistä kokeneen seksuaalista hyväksikäyttöä useammin kuin yhden kerran elämässään. Hyväksikäyttäjä oli hyvin harvoin uhrille täysin tuntematon, lisäksi puolet vastanneista ilmoitti hyväksikäyttäjän olleen juovuksissa tai päihtyneessä tilassa sekä mahdollisesti nauttineen päihteitä hyväksikäytön aikana. Uhrit kuvailivat hyväksikäyttäjänsä olleen vihainen, halveksiva ja sadistinen ja useat miehet ilmoittivat tullessaan fyysisesti ja henkisesti nöyryytetyksi seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi. Suurin osa miehistä oli pakotettu anaaliyhdyntään. Moni uhreista tunsu teon hetkellä kauhua, epätodellisuutta, vihaa tai inhoa tekijää kohtaan ja 12 uhreista uskoi kuolevansa. Näiden tunteiden vallassa uhrit eivät kyenneet puolustautumaan. Uhreista jokainen koki tapauksen vaikuttaneen voimakkaasti elämäänsä, mutta vain puolet oli puhunut asiasta kenellekään. Kuusi uhria kertoi ajattelevansa tapausta ensimmäistä kerran osallistumalla tutkimukseen. Kaikki miehet kokivat olevansa merkittyjä sekä nöyryytettyjä pitkään aikaa tapahtuman jälkeen. Vain muutama miehistä harkitsi rikosilmoituksen tekemistä. Uhreista puolet oli tapauksen jälkeen jonkinlaisessa psykiatrisessa kontaktissa, ja vain kahdella uhreista ei esiintynyt pitkäaikaisia psykologisia vaikutuksia. Vaikka yhdeksästä heteromiehestä seitsemän ei kokenut ongelmia seksuaalielämässään tapauksen jälkeen, osa heistä oli pohtinut seksuaalista identiteettiään sekä oliko kenties käyttäytynyt puoleensa vetävästi.

Homoseksuaalit kokivat enemmistönä ristiriitaisia tunteita seksuaalista identiteettiään kohtaan. (Mezey & King 1989.)

Mezey & King (2004) esittelevät kaksi kansainvälistä miehiin kohdistuvaa seksuaalisen väkivallan suurta populaatiotutkimusta, jotka silloisen tiedon mukaan ovat ainoita sarallaan. Los Angelesissa 1980-miehen otoksesta seitsemän prosenttia ilmoitti joutuneensa painostetuksi tai pakotetuksi seksuaalisen kontaktiin 16 vuotta täytettyään. Britanniassa vuonna 1994 tehdyn tutkimuksen mukaan tutkimusotoksen 930 homoseksuaalista neljännes oli alistettu seksiin ilman suostumusta ja 99 heistä oli raiskattu (Hickson et al. 1994). Erään yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan 5-10 % kaikista ilmoitetuista raiskauksista uhri on mies (Scarce 1997). Los Angelesissa tehtyyn alueellisen projektinosallistuneista miehistä 7,2 % ilmoitti tullessaan seksuaalisuuden alueella loukatuksi 15-ikävuotta täytettyään. Näistä miehistä 39 % ilmoitti tullessaan pakotetuksi yhdyntään. (McConaghy & Zamir 1995.) Struckman-Johnsson (1988) on tutkinut yhdysvaltalaisen college-opiskelijoiden kokemia treffiraiskauksia. Miesopiskelijoista 16 % ja naisista 22 % ilmoitti vähintään yhdestä tapahtumasta, jossa hänet oli pakotettu seksuaaliseen kanssakäymiseen. Muehlenhard ja Cook (1988) ovat tutkivat kokemuksia vastentahtoisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä. Tulokset osoittivat sekä naisten (97,5 %) että miesten (93,5 %) kokeneen painostusta seksiin. Vastentahtoista seksuaalista kontaktia miehet (62,7 %) olivat kokeneet naisia (46,3 %) enemmän.

Usein miehiin kohdistuvat raiskaukset mielletään homoseksuaalisuuteen liittyvinä tekoina, jolloin ne ovat ikään kuin vähemmistön ongelma. (Adler 2000, 136–137.) Joidenkin yhdysvaltalaisen tutkimusten mukaan miesten raiskaaminen näyttäisi liittyvän heteromiesten hyökkäykseen homoseksuaaleja kohtaan. Homoseksuaalin tai itseään ”heikomman” raiskaaminen voi paradoksaalisesti näyttäytyä tekijälle puolustautumisena omia homoseksuaalisia tunteita vastaan. Kun raiskaus toteutetaan joukolla, halutaan uhrille osoittaa, että tämä ei ole mies. Joukkoraiskauksen tavoite on nöyryyttää uhria, jota osoitetaan esimerkiksi virtsaamalla tämän päälle ja jättämällä hänet makaamaan alastomana tapahtumapaikalla. Joukkoraiskauksessa voi olla myös yhteenkuuluvuudentunnetta lisäävä funktio, raiskauksen uhrin ovat kertoneet, että usein raiskaajat nauravat ja vitsailevat keskenään toimenpiteen ohella. (mm. Groth & Burgees 1980; Anderson 1982; Gregory & Lees 1999, 132.) Joskus uhrin elämäntyylin on tulkittu vaikuttaneen tapahtumien kulkuun. Esimerkiksi homokulttuurissa seksin harrastamisen

tuntemattoman kanssa on todettu voivan johtaa tilanteeseen, jossa toinen osapuoli tulee pakotetuksi seksuaaliseen kanssakäymiseen. Tämä ilmiö verrattavissa Yhdysvalloissa tavanomaisena pidettyyn heterosuhteessa tapahtuvaan treffi-raiskaukseen, jossa toinen osapuoli painostaa seuralaisensa seksiin. (West 2000, 25.)

Erään tutkimuksen (Stermac et al.2004) mukaan miehet, jotka joutuvat seksuaalisen väkivallan kohteeksi, edustavat usein nuoria ja vähempiosaisia, joko kognitiivisilta taidoiltaan tai yhteiskunnalliselta statukseltaan. Kyseisen tutkimuksen aineisto oli kerätty erään seksuaalisen väkivallan uhreille suunnatun keskuksen tilastoista vuosien 1992 - 1999 välisenä aikana. Otos sisältää 64 tuntemattoman ja 81 tutun raiskaamaa miestä sekä vertaisryhmänä 106 tutun raiskaamaa naista. Miesuhreista naisia useampi ilmoitti fyysisistä vammoista tai psyykkisistä ongelmista aikaisemmassa elämässään. 10 % miehistä oli vammoja jollakin kognitiivisella alueella, joka teki heistä erityisen haavoittuvia ja asetti heidät suurempaan riskiin seksuaaliselle väkivallalle, osa heistä asui kadulla tai suojissa ja 80 % heistä oli työttömiä. Miesten raiskaukset sisälsivät useammin aseiden tai fyysisen väkivaltaa ja miehet naisia useammin hakeutuivat sairaalaan jouduttuaan seksuaalisen väkivallan uhriksi. Seksuaalisen väkivallan tavoissa eroja löytyi naisten ja miesten välillä niin, että miehet naisia useammin joutuivat anaalisen- ja oraalisen raiskauksen kohteeksi. Miehet joutuivat naisia useammin joukkoraiskauksen kohteeksi ja miesten raiskaukset tapahtuivat useammin ulkotiloissa. Myös Kaufman et al. (1980) ovat jo aikaisemmin saaneet samansuuntaisia johtopäätöksiä: miesuhrit ovat olleet naisuhreja nuorempia, usein sosiaalisesti ja taloudellisesti heikoilla. Lisäksi todettiin miesten joutuvan naisia useammin joukkoraiskauksen kohteeksi ja seksuaalisen väkivallan ohella fyysisesti pahoinpidellyksi. Sekä naiset että miehet joutuivat useammin raiskatuksi kotonaan tai raiskaajan kotona, mikäli tekijä oli tuttu. Kuitenkin vastaavasti miehiä raiskattiin useammin julkisissa tiloissa, kun tekijänä oli uhrille tuttu mieshenkilö. Tämä osoittaa, että erilaisissa miesinstituutioissa voivat olla riskialttiita paikkoja seksuaaliselle väkivallalle. (Stermac et al. 2004, 913.) Mies-instituuteissa, kuten vankiloissa tapahtuu paljon homoseksuaaleihin kohdistuneita seksuaalirikoksia, joissa motiivina nähdään muun muassa paikan osoittaminen uhrille vankilan hierarkiassa. (West 2000, 25.)

Englannissa yli 18-vuotiaita miehiä pyydettiin osallistumaan seksuaalisista kokemuksista käsittelevään tutkimukseen anonymisti tietokoneohjelmalla. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä kahdeksantoista julkisen terveysaseman kanssa ympäri maata.

Tutkijat lähestyivät yhteensä 3142 miestä, joista 2474 (79 %) vastasi kyselyyn. Keski-ikä vastanneilla oli 46 vuotta ja heistä valtaosa oli valkoisia miehiä, joista 79 (3 %) ilmoitti olevansa homoseksuaaleja, biseksuaaleja tai heteroita, jotka ovat seksuaalisessa kontaktissa myös miesten kanssa. Lähes 3 % vastanneista ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa aikuisiällä. Tutkimustulokset osoittivat, että seksuaalista hyväksikäyttöä koettiin ensimmäisen kerran keskimäärin 20-vuotiaana. Noin viisi prosenttia ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa ennen 16 ikävuottaan, joista kahdeksan prosenttia ilmoitti tekijän olevan yli viisi vuotta vanhempi. Näissä tapauksissa uhrin ikä keskimäärin oli noin 14 vuotta ja tekijänä oli nainen yli 90 % tapauksista. Kaiken kaikkiaan tekijät olivat sukupuolen mukaan jaettavissa lähestulkoon tasaisesti, mies oli tekijänä keskimäärin puolessa tapauksista. (King et al. 2000, 7-8.)

Heteroseksuaaliset miehet ilmoittivat homoseksuaalisia miehiä aktiivisemmin tapauksista viranomaisille. Kuitenkin miesten kanssa seksiä harrastava mies joutui aikuisena seksuaalisen väkivallan uhriksi kuusi kertaa heteroseksuaalista miestä useammin. Tässä saattaa olla osittain myös kyse homoseksuaalisten miesten aktiivisemmasta seksuaalielämästä, jossa seksipartnereita voi olla keskimääräistä enemmän tai heteromiesten homoseksuaaleihin kohdistamista homofobisesta aggressiosta, joka osoitetaan häpäisemällä uhri seksuaalisella väkivallalla. Miehet, joilla oli kokemuksia lapsuudenaikaisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, olivat joutuneet neljä kertaa useammin aikuisena uhreiksi. Kyseisessä tutkimuksessa seksuaalisia ahdistelukeinoja oli eritelty sekä nais- että miestekijän perusteella. Muun muassa uhrin genitaaleja oli kosketellut 21 % miestekijöistä ja 15 % naistekijöistä, uhrina oli masturboinut 21 % miestekijöistä ja 9 % naisista, suuseksiä uhrille oli harjoittanut 17 % naistentekijöistä ja 13 % miestekijöistä. Uhri oli pakotettu masturboimaan miestekijää 10 % ja naistekijää 7 % tapauksista, Uhri oli pakotettu koskemaan tekijän genitaaleja 9 % kun tekijänä oli mies ja 4 % kun tekijänä oli nainen, uhri pakotettu yhdyntään naisen kanssa 2 % miestekijän ja 14 % naistekijän kanssa. Kaksi tutkittavista ilmoitti tulleen raiskatuksi miehen sekä naisen taholta samanaikaisesti. (King et al. 2000, 7-9, 12.)

Naisten miehille tekemää seksuaalista väkivaltaa on tutkittu hyvin vähän ja akateemiset yhteisöt ovat ikään kuin väheksyneet tällaisen tutkimuksen tarvetta. Anderson ja Struckman-Johnson ovat aihealueen pioneereja. Peter Anderson aloitti tutkimuksen naisten seksuaalisesta aggressiivisuudesta vuonna 1986, jolloin hän sai osakseen paljon

kritiikkiä. Tutkimuksen pelättiin muun muassa vahingoittavan naisten asemaa. Cindy Struckman-Johnson aloitti seksuaalitutkimuksen vuonna 1985, johon liittyi sekä ehkäisyn että seksuaalisuuden tarkastelua yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa. Hänen tutkimuksessaan 22 % naisista ilmoitti tullessaan pakotetuksi seksuaaliseen kanssakäymiseen ja 16 % miehistä vastasi samalla tavalla. Näistä tuloksista hämmästyneenä hän jatkoi tutkimusta, jossa hän keräsi lisäinformaatiota seksuaalisen väkivallan kokemuksiin. Tutkimustuloksiin suhtauduttiin epäilevästi niin akateemisissa yhteisöissä kuin mediassakin. Lisäksi media tulkitsee tulokset sensaatiohakuisesti ja seksistisesti, viitaten seksipetoon: ”Predator females found in South Dakota”. (Anderson et al. 1998, 2.) Jatkotutkimus vuonna 1994–1995 osoitti seksuaalisesti hyväksikäytettyjä miehiä olevan enemmän. Tutkimusotos sisälsi 314 mies-opiskelijaa, joista 43 % ilmoitti kokemuksia vastentahtoisista seksuaalisesti tilanteista. Hyväksikäyttöön vaikuttaneita syitä olivat juopumustilan hyväksikäyttäminen ja verbaalinen painostus. Tulokset osoittivat juopumuksen olevan helppo ja yleinen keino saattaa uhri vasten tahtoaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Väkivaltaa naisten tekemissä seksuaalisissa hyökkäyksissä miehiä kohtaan oli käytetty vähän, vain 14 miestä oli kohdannut fyysistä väkivaltaa. Suurin osa hyväksikäyttötilanteista johti sukupuoliyhteyteen. Seuraukset uhrille olivat moninaisia, kolmasosa miehistä ei ollut lainkaan pahoillaan, kolmasosa hieman pahoillaan tai järkyttynyt tapahtuneesta, ja yli kolmasosa todella järkyttynyt. Tutkijat olettavat vastauksiin olevan vaikutusta myös sillä, että kyseessä on nuoret miehet, joiden halu ja arvostus seksiä kohtaan ovat esimerkiksi mahdollisesta kokemuksen vähäisyydestä johtuen korkealla. Lisäksi vaikuttavia tekijöitä voivat olla sukupuoliroolien mukaiset myytit, joissa seksuaalisesti aggressiivinen nainen nähdään miehen kohdalla ”hyvänä tuurina”. Lisäksi miehet eivät välttämättä koe hyväksikäyttöä naisen taholta aggressiona vaan ennemminkin viettelynä, jossa miehen henkilökohtaiset ominaisuudet on nähty halun motiiveina. Koska kyseessä on survey-tutkimus, miesten reaktioita on vaikea verrata ja selittää todelliseen elämään heijastettuina, koska kukin tapaus on ainutlaatuinen ja tapahtunut hyvin yksilöllisissä olosuhteissa. Lisäksi tutkimusotos on liian pieni, jotta siitä voisi tehdä luotettavia yleistyksiä ja vertailuja. (Struckman-Johnson & Struckman-Johnson 1998, 136–138.)

Anderson (1998) on tutkinut naisen motiiveja seksuaalisesti aggressiiviseen käyttäytymiseen ja analysoi niitä seksuaaliroolien muuttumisen näkökulmasta. Naiset eivät ole passiivisia vastaanottajia, vaan voivat myös painostaa miestä seksuaaliseen kontaktiin,

eivätkä välttämättä koe käyttäytymismallia vääräksi. Miesten ”opetellessa” tunteellisuutta ja herkkyyttä, osa naisista vapautuu perinteisestä roolistaan ja omaksuu perinteisesti miehille hyväksytyjä seksuaalisen käyttäytymisen malleja, joita luonnehtii aggressiivisuus ja pakottavuus. Kyseiseen tutkimukseen vastasi 461 naista, joista 95,4 % oli toiminut aloitteellisesti seksuaalisen kontaktin aikaansaamiseksi. Kaikista kyselyyn vastanneista naisista 26 % - 43 % oli käyttänyt pakottaviksi tulkittavia strategioita saadakseen seksiä. Nämä strategiat sisälsivät verbaalisen seksiin painostamisen lisäksi valehtelua, uhkauksia lopettaa suhde. Häpäisyksi tulkittavia keinoja, kuten auktoriteetin hyväksikäyttämistä, miehen humalaan saattamista tai huumaamista, tai hyväksikäyttämistä kun toinen on ymmärrystä vailla olevassa tilassa, oli käyttänyt 26 % - 36 % vastanneista. Keskimäärin 20 % naisista ilmoitti käyttäneensä fyysistä väkivaltaa, 9 % oli käyttänyt ja 27 % uhkaa siitä päästäkseen seksuaaliseen kontaktiin miehen kanssa. Asetta, kuten veistä, oli uhkailun apuna käyttänyt 9 % vastanneista. (mt. 88, 101.)

Eräässä toisessa tutkimuksessa väkivallan uhriksi joutuneet miehet ovat raportoineet naisten käyttäneen seuraavanlaisia strategioita pakottamisessa: seksin anominen tai jopa rukoileminen, miehisyteen vetoaminen, epäilyt kyvyttömydestä, epäilyt homoseksuaalisuudesta, erilaiset uhkailut, fyysiset pakkokeinot kuten sitominen, väkivalta. Tavallisimpia väkivaltatekoja ovat uhrin genitaalien koskettelu, masturbointi tai imeminen, uhrin pakottaminen masturboimaan tai koskettelemaan tekijän (naisen) genitaaleja sekä pakottaminen suuseksiin tai yhdyntään. Nainen saattaa myös penetroida uhrin peräaukon jollakin esineellä, kuten hieromasauvalla tai ottaa uhrista kuvia. (Struckman-Johnson & Anderson 1998.) Varsin yleinen oletus lienee miehen seksuaalisen hyväksikäytön tarkoittavan vaginan ja peniksen yhteyttä ja näin tullaan ohittaneeksi muut marginaalisemmat tavat miehen hyväksikäyttämiseksi, kuten oraalinen ja manuaalinen stimulointi. Tutkimus osoittaa kuitenkin naisten käyttävän hyväksikäyttötilanteessa erityisesti marginaalisiksi oletettuja tapoja, kuten peniksen kourimista ja oraalista kiihottamista. (Struckman-Johnson & Struckman-Johnson 1998, 137–141; Struckman-Johnson & Anderson 1998, 12.)

Doyle (1983) on esittänyt tekijöitä, joilla on ollut vaikutusta mieheen kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön onnistumiseen, kun hyväksikäyttäjä on nainen. Alkoholien aiheuttama päihtymistila on saattanut edesauttaa hyväksikäytön onnistumista. Jotkut miesuhrit ovat uskoneet hyväksikäyttäjän juottaneen heidät tarkoituksella humalaan,

joka johtaa uhrin alentuneen impulssikontrollin tilaan. Doyle tuo esiin joitakin tapauksia, joissa hyväksikäyttöä on edesauttanut naisen ylivalta mieheen nähden esimerkiksi esimiesaseman tai taloudellisten seikkojen valossa. Eräs hyväksikäyttöön onnistumiseen vaikuttava tekijä on uhrin pelko leimautua homoksi, seksuaalisesti kokemattomaksi, haluttomaksi, neitsyeksi tai jollakin tavalla poikkeavaksi, jollei hän suostu naisen ehdotuksiin. Myös Anderson & Struckman-Johnson (1998) havaitsivat miehisyyteen vetoamisen, homoseksuaalisuuden ja kyvyttömyyden epäilemisen olevan varsin yleisiä strategioita pakottaa mies seksuaaliseen kontaktiin. Tällaisten ajatusten taustalla vaikuttanee kulttuurisen sukupuoliroolin mukainen myytti seksuaalisesti kyltymättömästä miehestä, joka ei tarjouksesta kieltäydy.

Kuten olen jo edellä todennut, asetelma miestekijä ja naisuhri elävät kuitenkin vielä hyvin vahvasti kulttuuristen sukupuoliroolien mukaisesti, vaikka olemassa olevan kansainvälisen tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että seksuaaliset hyökkäykset miehiä kohtaan ovat yleisempiä kuin on kuviteltu. Lisäksi näiden hyökkäysten fyysiset ja psyykkiset seuraukset ovat huomattavasti oletettua vakavampi. Addison (2004, 902) on analysoinut miehiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan tutkimusta, jonka mukaan miehet kokevat, kaikkien myyttien vastaisesti, seksuaalisen väkivallan yhtä vahingollisesti kuin naisetkin. Seuraukset seksuaalisesta väkivallasta sisältävät moninaisia pitkäkestoista psyykkisiä ongelmia, kuten depressiota, alkoholi- ja huumeriippuvuutta ja monia muita vakavia elämään heijastuvia ongelmia. (Walker 2005 et al.)

Seksuaalisen väkivallan tekoja ei ilmoiteta poliisille läheskään yhtä usein kuin fyysisiä pahoinpitelyitä, joihin ei liity seksuaalista väkivaltaa. Seksuaaliset teot varsinkaan uhrille tutun henkilön, kuten ystävän, treffiseuralaisen tai kumppanin tekemänä jäävät vielä useammin ilmoittamatta. Erityisesti tähän liittyy uhrin pelko siitä, että poliisi ei usko häntä, jonka takia uhri ei tee ilmoitusta. Lisäksi uhrin mielikuvat tuntemattoman henkilön tekemästä raiskauksesta saattavat vaikuttaa niin, että tutun henkilön seksuaalisesti väkivaltaista käytöstä pidetään liian vähäpätöisenä ilmoitettavaksi. Muita syitä olla ilmoittamatta seksuaalisesta väkivallasta ovat uhrin häpeä, pelko tekijän kostosta ilmoituksen seurauksena tai epäily poliisin olevan kyvytön tekemään asialle mitään. Tutkimustulokset voi tulkita niin, että seksuaalista väkivaltaa pidetään liian mitättömänä asiana rikosilmoituksen tekemiseen, varsinkin jos kyseessä on miesuhri. Tutkimuksen

mukaan naiset miehiä harvemmin pitivät tapausta liian mitättömänä ilmoitettavaksi. (Felson & Paré 2005, 608.)

5.5 Vankilaraiskaukset

Parhaiten tutkittu ja tunnistettu miehiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan muoto on vankiloissa tapahtuvat miesvankeihin kohdistuvat seksuaalinen hyväksikäyttö tai rangaistuksena tai nöyryytyksenä vankiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta. Hyväksikäyttötilanteessa tekijä on homo- tai biseksuaalinen mies ja motiivina on joko vietin tyydyttäminen tai vallankäyttö. Ryhmäraiskauksessa, joissa tekijöinä ovat usein heteroseksuaaliset miehet, pyritään nöyryyttämään heteroseksuaalista miesvankia. Siviiliolosuhteissa miehiin kohdistuneet seksuaalisen väkivallan teot ovat yleisimmin heteroseksuaalisen miesjoukon yksittäiseen heteroseksuaaliseen mieheen kohdistamia ryhmäraiskauksia joko nöyryytys- tai rangaistusmielessä. (Mezey & King 2004.)

Vankilassa tapahtuvat raiskaukset ovat National Review'n (1996) mukaan kaikista vähiten huomioiduimpia rikoksia. Miestenväliset raiskaukset ovat tulleet yhä yleisemmäksi, koska vankien määrä on Yhdysvalloissa nelinkertaistunut 1970-luvulta lähtien. Vankilassa tapahtuva seksuaalinen väkivalta on uhrille henkisen kidutuksen lisäksi suuri riski saada HI-virus. Vankilaraiskaukset heijastelevat rotujaollisten jengien valtasuhteita - ja lisäävät toisen jengin valtaa, koska raiskauksen tekijät joutuvat äärimmäisen harvoin vastuuseen teostaan. Vankilaraiskauksia ympäröi hiljaisuuden koodi 'code of Silence', joka tarkoittaa sitä, että raiskauksista ei juuri koskaan ilmoiteta. Raiskauksia on siis äärimmäisen vaikea tutkia vankilaolosuhteissa, koska käyttäytymiskoodiin kuuluu että, kukaan ei tiedä, ei ole nähnyt tai kuullut mitään. (vrt. Coxell & King 2004, 93.) Vankilaraiskauksien tiedetään olevan suuri ja yleinen ongelma Yhdysvalloissa, mutta kukaan ei julkisesti ota asiaa esille, pikemminkin kielletään ongelman olemassaolo. Vankilaraiskauksista keskustelua on lähinnä käyty naisvangeista, jotka ovat joutuneet miesvanginvartioiden raiskaamiksi. Raiskaus on yhteiskunnallinen ongelma, mutta miehille vankilassa se on valtaisa yhteiskunnan ulkopuolelle jätetty ongelma, johon ei puututa. (Lehrer 2001, 24.)

Struckman-Johnson & Struckman-Johnson (1996) ovat tutkineet vankilassa tapahtuvia raiskauksia. He tulkitsevat, että tiedon puute on vaikuttanut suuresti vankilaraiskausten vähään tutkimukseen, osittain siitäkin syystä että valtion ylläpitämässä instituutissa ongelma pyritään pitämään salassa. Voidaan myös olettaa tutkijoiden jakavan yleisen mielipiteen, jonka mukaan seksuaalista väkivaltaa kohdanneet vangit ei ole ”todellisia” raiskauksen uhreja. Kyseiseen tutkimukseen Midwestern state -vankilassa osallistui 1800 nais- ja miesvankia. Heistä 20 % oli pakotettu seksuaaliseen kontaktiin. Miesvankeja tämä luku sisälsi 20 %, naisvankeja 7 %. Tutkijat arvelevat todellisen raiskauksien määrän olevan saatua tulosta suurempi, huomioiden tutkimuksen kysymysaineistosta vastausprosentin, joka oli 30.(mt. 2-5, 10.) Tulokset ovat hyvin samankaltaisia kuin verrattavissa vankilaraiskauksia käsittelevissä tutkimuksissa, joista Struckman-Johnson & Struckman-Johnson (1996, 9) vertasivat tuloksiaan seksuaalisesta aggression osoituksista vankilassa 23 % Lockwoodin (1980) tutkimustuloksen 28 % ja Wooden ja Parken (1982) anaali/oraali/vagina-yhdyntä 14 %, joita Struckman-Johnson & Struckman-Johnson raportoivat esiintyneen 12 %. Nämä hyvin samankaltaiset tulokset useasta eri tutkimuksista täydentävät toisiaan. 80 % seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneista vangeista ilmoitti erilaisista emotionaalisista reaktioista, joita tapahtumasta oli seurannut. Noin puolet oli lisäksi kärsinyt depressiosta ja yksi kolmasosa oli harkinnut itsemurhaa.

Struckman-Johnson & Struckman-Johnson (1996) tutkimustulokset seksuaalisen väkivallan yleisyydestä vankilassa sekä vankien että henkilökunnan arvioiden mukaan, olivat luvuiltaan verrattavissa kyselyssä ilmitulleisiin tapauksiin. Tästä voidaan päätellä henkilökunnan ja muiden vankien, jotka eivät ole olleet seksuaalisen väkivallan kohteina, olevan tietoisia raiskauksista joita vankilassa tapahtuu. Raiskauksista vaietaan. Tutkijat olivat myös tietoisia siitä, että kyselyyn vastaaminen oli vangeille vaikea ja riskialtis päätös. Puolet vangeista ilmoitti kyselyssä, että ei ollut aikaisemmin kertonut raiskauksesta kenellekään. Moni vangeista toi ilmi huolensa kyselyn palautekirjeen yhteydessä siitä että joko toiset vangit, tai vankilan henkilökunta saa selville heidän henkilöllisyytensä. Tästä voi päätellä sen, että vangit eivät luota henkilökunnan apuun seksuaalista väkivaltaa kohdatessaan, raiskauksista oli raportoitu henkilökunnan tietoon 29 %. Tutkijoille oli myös kerrottu, että osa vangeista epäili heidän todellisuudessa edustavan vankilan henkilökuntaa, jotka vain teeskentelevät tekevänsä tutkimusta. Tästä tutkijat päättelivät, että kaikki seksuaalista väkivaltaa kohdanneet vangit eivät ole vastanneet

kyselyyn ja uhreja on todellisuudessa enemmän mitä tulokset antoivat ymmärtää. (mt. 16–18.)

5.6 Suomen seksuaalilainsäädäntö

Useissa valtioissa rikoslaki tunnistaa seksuaalisen väkivallan tekijänä vain miehen ja joissakin tapauksissa uhrina vain naisen (King et al.2000, 1-2). Suomessa mies tunnistettiin lain puitteissa seksuaalisen väkivallan uhrina vuonna 1999, kun rikoslainsäädäntöä uudistettiin. Sitä ennen voimassa olleen rikoslain mukaan mies on raiskaustapauksissa voinut esiintyä ainoastaan tekijänä, seksuaalisen väkivallan uhrina miehiä ei ole tunnistettu lainkaan. (mm. Honkatukia 2001.) Uudessa laissa raiskaus määritellään peniksen tunkeutumisen vaginan ohella myös anaaliin. Aiemmin miehiin kohdistuvat raiskaukset käsiteltiin Suomessa ”vapautta loukkaavana haureutena”. (Honkatukia 2001, 11.) Miehiin kohdistuva raiskaus kriminalisoitiin Australiassa (New South Wales) vuonna 1981, Ruotsissa 1984, jonka jälkeen myös Saksassa, Kanadassa, Hollannissa, Isossa-Britanniassa sekä useimmissa Yhdysvaltain osavaltioissa, joissa raiskaus määritetään tahdonvastaiseksi peniksen, käden tai muun esineen tunkeutumiseksi vaginan ohella myös anaaliin. Lain muutosta edelsivät useat kampanjat, joissa seksuaalisesta väkivallasta selvinneet miehet vaativat ryhmän huomioimista yhteiskunnallisella tasolla. Australiassa lainmuutos johti miehiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan huomioimiseen vakavana terveydellisenä ja juridisena seikkana. Tämän seurauksena useat seksuaalisen väkivallan uhreille suunnatut keskuksat erilaisine palveluineen saivat rahoitusta toimiakseen miesuhrien tukena. (Gregory & Lees 1999, 114–115.)

Suomessa seksuaalinen väkivalta on saavuttanut rikoslailta rangaistavan aseman. Yhteiskunnan tasolla lainsäädäntö määrittelee sen, millaisten tekojen katsotaan loukkaavan yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta rikollisella tavalla. Laki heijastelee yhteiskunnassa vallitsevaa asenneilmapiiriä suhteessa seksuaalisuuden rajoihin ja normeihin, mutta ei koskaan täysin vastaa sitä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisten kirjo käsittää eriaisteisia tekoja seksuaalisesta ahdistelusta seksuaalisen väkivallan vakavimpiin muotoihin, esimerkiksi lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja raiskauksiin. Teema on vaikea jo pelkästään määrittelyjen suhteen. Yhteiskunnan tasolla

lainsäädäntö määrittelee sen, millaisten tekojen katsotaan loukkaavan yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta rikollisella tavalla. Laki heijastelee yhteiskunnassa vallitsevaa asenneilmapiiriä suhteessa seksuaalisuuden rajoihin ja normeihin, mutta ei koskaan täysin vastaa sitä. Käsitykset naisten, miesten ja lasten suhteista toisiinsa, itseensä ja seksuaalisuuteensa vaikuttavat esimerkiksi siihen, miten seksuaalirikosten uhreihin suhtaudutaan. Tutkimusten mukaan yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri, erityisesti sukupuoliroolit vaikuttavat myös seksuaalirikollisten yleisyyteen. (Raijas 2000a, 158.)

Suomen rikoslainsäädäntö käsittelee seksuaalista väkivaltaa tai siihen verrattavia ihmisoikeusloukkauksia Suomen rikoslaissa, lastensuojelulaissa sekä erilaisissa EU:n asiakirjoissa. Rikoslaki määrää myös teosta langetettavan rangaistuksen. Suomessa lainsäädäntö (Rikoslaki 563/1998, Suomen perustuslaki 2000) määrittelevät sen, millaisten tekojen katsotaan loukkaavan yksilön itsemääräämisoikeutta ja mitä luetaan seksuaalirikoksiksi. Lainsäädäntö määrittelee myös, mikä on sukupuolisiveellisyyttä loukkaava toiminta, sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi, milloin on kyse sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kanssa ja mikä on näistä teoista määrättävä rangaistus. Suomessa vuoden 1999 alusta voimaan astuivat uudet seksuaalirikoslainsäädökset. Raiskaus lakiterminä jaetaan raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen, lisäksi laissa on erikseen kohta sukupuoliyhteyteen pakottamisesta. Raiskaus Suomen rikoslain mukaan tarkoittaa sukupuolielimellä, kädellä, suulla tai jollakin esineellä tapahtuvaa emättimeen, peräsuoleen, suuhun tai muuhun kehon aukkoon tapahtuvaa väkivaltaista, seksuaalista tunkeutumista, johon kohde ei ole suostunut. Törkeä raiskaus on kyseessä silloin, kun teko on ollut fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista väkivaltaa sisältävä, tai tekijä on käyttänyt hyväkseen valta-asemaansa suhteessa uhriin. (Suomen laki)

1§ Raiskaus on kyseessä silloin, kun joku pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa.

Raiskaus on myös kyseessä silloin, kun joku saattaa toisen tiedottomaksi tai pelkotilaan tai muuhun sellaiseen tilaan, jossa uhri ei pysty puolustamaan itseään ja sitten käyttämällä hyväksi uhrin puolustuskyvyttömyyttä on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. (Rikoslaki, luku 20)

Seksuaalirikoslainsäädännössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisen reilun kymmenen vuoden sisällä. Uudistettu seksuaalirikoslaki (1.1.1999)

huomioi sen, että seksuaalirikokseen voi syyllistyä sekä nainen että mies ja seksuaalirikoksen uhri voi olla joko mies tai nainen. Sitä ennen voimassa ollut seksuaalirikoslaissa ”väkisinmakaamisen” uhriksi tunnistettiin vain nainen. Uusissa seksuaalirikossäännöksissä vanhoista termeistä luovuttiin ja ”väkisinmakaaminen” muutettiin raiskaukseksi ja samalla säännökset muutettiin sukupuolineutraaleiksi, niin että tekijä ja uhri voivat edustaa kumpaa sukupuolta tahansa. (Honkatukia 2001, 5-8.)

Uudessa laissa on uhrin asemaa parantavia muutoksia, joista tärkein on vakavimpien seksuaalirikosten asettaminen yleisen syytteen alaisiksi. Yleisen syytteen alainen rikos tarkoittaa syyttäjän velvollisuutta syytteen nostamiseen riippumatta asianomaisen vaatimusta rangaistuksen asettamisesta. Rangaistuksen vaatiminen ei siis enää ole uhrin vastuulla. Muutos on osoitus siitä, että seksuaalirikokset on alettu mieltää väkivaltarikoksiksi, joihin puuttuminen on yleisen edun mukaista, sen sijaan että se olisi uhrin ja tekijän välinen yksityisasia. Edellisessä rikoslaissa seksuaalirikoksista käytettiin termiä siveellisyysrikokset, joka kertoo silloisesta asenneilmastosta: lailla suojeltiin siveellisyyttä, eikä niinkään ihmisen (naisen) oikeutta seksuaaliseen itsemääräämiseen. Keskeinen tekijä väkisinmakaamisen määrittämisessä oli miehen naiselle tekemä pakottaminen sukupuoliyhteyteen, joka pyrittiin näyttämään toteen. Sukupuoliyhteydellä tarkoitettiin miehen sukupuolielimen kosketuskontaktia naisen sukupuolielimeen. Väkisinmakaaminen oli kyseessä silloin, kun uhri oli yrittänyt fyysisesti vastustaa tekoa ja taistelun jäljet pystyttiin todistamaan. (Raijas 2000a, 159–160; Honkatukia 2001, 8.) Kyseinen lainsäädäntö painotti siveellisyysrikoksen väkivaltaista luonnetta, sillä väkivallan uhkan katsottiin tekevän uhrista puolustuskyvyttömän. Väkisinmakaaminen määriteltiin asianomaisrikokseksi, jolloin syyte voitiin vain asianomaisen esittäessä syytöspyyntö. Halutessaan uhri saattoi myös luopua syyteoikeudestaan ja näin keskeyttää rikostutkinnan. (Honkatukia 2001, 5-8.) Väkisinmakaaminen avioliitossa kriminalisoitiin Suomessa vuonna vasta 2004, joka on Euroopan tasolla tarkasteltuna viimeisten maiden joukossa. Sitä ennen avioliitossa tapahtunut raiskaus ei ollut lain mukaan rikollista. (Raijas 2000a, 159.)

Lakimuutoksilla pidennettiin myös seksuaalirikosten vakavimpien tekojen vanhentumisaikoja, sillä yleisten syytteen alaisten rikosten vanhentumisaika riippuu rangaistuksen pituudesta. Asianomistajarikoksissa aikaa rikosilmoituksen tekemiseen on vain yksi vuosi siitä, kun asianomistaja saa tiedon rikoksesta ja sen tekijästä. Laki sallii syyttäjälle oikeuden jättää syyte nostamatta, mikäli asianomistaja niin vakaasta tahdosta

pyytää. Keskustelua on käyty siitä, millä edellytyksillä syyttäjä voi todeta uhrin omasta vakaasta tahdostaan haluavan oikeudenkäsitteilyn eväämistä. Seksuaalirikosten uhrin kokevat usein perheväkivallan uhrien tavoin uhkailua ja painostusta tekijän taholta ja näin ollen uhri voi pelätä liikaa viedäkseen asian oikeuteen saakka. Toisaalta on todettu, että uhrilla täytyy olla oikeus suojella itseään raskaalta oikeusprosessilta, mikäli hän katsoo siitä luopumisen edistävän hyvinvointiaan ja toipumistaan. Keskustelua käytiin lakia muutettaessa myös siitä, että raiskaukset ehdotettiin uudessa laissa porrastettavaksi kolmeen luokkaan; lievistä törkeään. Raiskauksen määrittelyminen lieväksi herätti suurta vastustusta, koska useiden kannanottojen mukaan raiskaus ei voi koskaan ”lievä”. Keskustelusta huolimatta raiskauksia koskevat pykälät säilytettiin kolmiportaisina, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, raiskaus ja törkeä raiskaus. (Raijas 2000a, 159–160.)

Seksuaalista väkivaltaa ei tapahdu pelkästään heteroseksuaalisissa suhteissa. Seksuaalisen väkivallan tutkimuksessa miesuhri-näkökulman lisäksi syrjäin ovat jääneet seksuaaliset vähemmistöt. Antu Sorainen (2000, 24) on kritisoinut Suomen seksuaalirikoslain heteronormatiivisuutta, joka itsessään tuottaa ja ylläpitää heteronormatiivisia, hierarkkisia eroja. Soraisen mukaan uudistetun rikoslain väitetty sukupuolineutraalisuus näyttää vähintään epäilyttävän, kun sitä tarkastellaan sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Tämä näkyy eritoten siinä, että seksuaalirikoslaissa määritetään seksuaalimoraalia heteronormatiivisen ideologian kautta. Raiskauksen määritelmä ”sukupuolielimeen kohdistuva tunkeutuminen toisen kehoon” noudattaa mielikuvaa perinteisestä heteroseksuaalisesta raiskauksesta, joka tosin voi olla myös anaalinen tai oraalinen. Muut raiskaukset rangaistaan ”pakottamisena seksuaaliseen tekoon”. Sukupuoliyhteyden ja seksuaalisen teon määrittelyssä korostuu tunkeutuminen, ei muunlainen ei-toivottu seksuaalinen toiminta. Uusi laki on jättänyt molemmat teot asianomistajarikoksiksi, jolloin esimerkiksi homoseksuaalisissa suhteissa seksuaalisen väkivallan uhri tekee itse päätöksen rikossyytteen nostamisesta. (mt. 22–24.) Seksuaalisen väkivallantekijän miesfokusoiminta tarkoittaa sitä, että esimerkiksi homo- tai lesbosuhteissa tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa ei tunnusteta. Jos ”oikeaan” seksuaaliseen kanssakäymiseen oletetaan liittyvän peniksen ja vaginan yhteys, ei seksuaalisten vähemmistöjen ihmissuhteissa tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa ole olemassa. (Waterman ym.1989.)

5.7 Tilastoja Suomesta

Vuonna 1997 vain 15 prosenttia suomalaisessa uhritutkimuksessa ilmoitetusta väkivallasta tuli poliisin tietoon. Vuonna 1998 Suomessa tehtiin kaikkiaan 448 rikosilmoitusta väkisinmakaamisista tai niiden yrityksistä. Uhreja ilmoituksissa oli 460 ja tekijöitä 530. (Honkatukia 2003, 17, 20.) Poliisin arvion mukaan Suomessa tapahtuu 6000 - 10 000 raiskausta vuodessa. Vuonna 2003 rikosilmoituksia kaikista seksuaalirikoksista tehtiin 1545, joista raiskauksia oli 568. Seksuaalinen väkivalta on usein niin sanottua piilorikollisuutta, sillä todennäköisimmin rikosilmoitus tehdään, jos tekijä on uhrille tuntematon tai esimerkiksi ulkomaalainen, kuin taas lähisuhteissa tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa ei välttämättä ilmoiteta poliisille tai edes mielletä rikokseksi. (Tukinainen ry 2006.) Seksuaalirikosten yleisyydestä Suomessa vuoteen 1998 saakka on tarjolla lähinnä vain poliisien tilastoihin ja arvioihin sekä yleisiin uhritutkimuksiin perustuvaa tietoa. Poliisille näistä rikoksista tehtiin ilmoituksia vuosina 1993–1997 keskimäärin noin 400 vuodessa. Poliisin arvioiden mukaan Suomessa tapahtuisi kuitenkin noin 10 000 raiskausta vuosittain, mikä tarkoittaa sitä, että rikosilmoitus tehdään alle 5 %:ssa tapauksista. (Raijas 2000a, 160.)

Suomessa seksuaali- ja väkivaltatutkimusta on tehty kansainvälisesti tarkasteltuna hyvin vähän. Vuonna 1998 julkaistiin Heiskasen ja Piispan kartoitus naisiin kohdistuneesta väkivallasta, jonka mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on Suomessa yleinen ongelma. Tutkimuksessa ei käytetty lakitermejä seksuaalisen väkivallan määrittämiseen, sillä seksuaalisen väkivallan uhrit eivät aina määrittele kokemustaan esimerkiksi raiskaukseksi, vaikka teko rikoslaillisesti tarkasteltuna täyttäisi kyseiset tunnusmerkit. Naiset kokevat tutkimuksen mukaan seksuaalisesti uhkaava käyttäytymistä kaikkialla elinympäristössään, kuten ravintoloissa, työpaikoilla, kouluissa, omassa asunnossaan, kadulla, portaikoissa ja yleisesti ulkona. Väkivalta parisuhteessa oli useammin fyysistä kuin seksuaalista, kun taas parisuhteen ulkopuolella koettiin enemmän seksuaalista väkivaltaa. Vastanneista naisista 14 % oli kokenut seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä, 10,5 % raiskausyrityksiä ja 4,3 % raiskauksia parisuhteen ulkopuolella. Lähes viidesosa naisista 18,7 % oli kokenut seksuaalista väkivaltaa entisessä suhteessaan ja 2,5 % nykyisessä suhteessaan viimeksi kuluneen vuoden aikana. Raiskauksista yli puolet tapahtui uhrin kotona. Ammattiavun hakeminen todettiin myös harvinaiseksi, vain kaksi

prosenttia uhreista oli hakenut apua kriisipuhelimesta tai muusta kriisipalvelusta tapahtuman jälkeen. Apua ei haettu koska, sitä ei koettu tarvittavan tai tapaus tuntui itsestä liian vähäpätöiseltä. Syyt näyttävät siis liittyvän vaikeuteen hakea apua, eikä niinkään siihen, että apua ei olisi ollut saatavilla tai uhri ei ollut tietoinen avusta. Poliisiin tietoon joko naisen itsensä ilmoittamana tai muuten oli tullut vain vajaa kymmenesosa väkivaltaisen suhteen vakavimmista väkivaltatapauksista. Vammaan johtaneet väkivallan teot ilmoitettiin herkemmin poliisille. (Heiskanen & Piispa 1998, 44–45, 47–48.)

Esittelen ohessa Poliisin tietojärjestelmästä saamani tilaston seksuaalisen väkivallan tapauksista, joissa asianomistajana on mies. Vaikka tapaukset ovat luvuiltaan marginaalisia verrattuna seksuaalirikosten kokonaislukuihin, ja naisiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan, on tapauksia kuitenkin ilmoitettu. Tässä yhteydessä on syytä jälleen ottaa esille kriittisyys tehdessä tulkintoja tilastojen pohjalta, sillä tilastot eivät kerro koko totuutta. Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta jää tutkimusten mukaan äärimmäisen useissa tapauksissa ilmoittamatta. Koska lähellekään kaikkia seksuaalitekoja ei ilmoiteta, tilastoja voi siis tulkita vain suuntaa-antavina lukuina. Naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta voidaan jo puhua ääneen, joskin siihenkin liittyy edelleen paljon salailua ja uhria syyttelevää ja häpäisemään pyrkivää puhetta. Miesten kohdalla emme ole vielä tuossa keskustelussa. (Mendel 1995, 15–16.)

Taulukossa seksuaalirikosten määriä, kun asianomistaja on mies.

Vuodet	2004	2005	2006
Helsinki	2	3	5
Espoo		1	2
Tuusula		1	
Järvenpää		1	
Turku	2		
Kuopio	2		
Nokia	1	1	
Oulu	1		
Sipoo	1		
Pielavesi	1		
Ylihärmä	1		
Varkaus		1	
Joensuu		1	
Salo		1	
Kokemäki		1	
Hämeenkyrö		1	
Luopioinen		1	
Vaasa		1	
Haapavesi		1	
Suomussalmi		1	
Maarianhamina		1	
Mikkeli			2
Paimio			1
Lempäälä			1
Vammala			1
Haapajärvi			1
Haukipudas			1
Lumijoki			1
Ulkomaat			1
yhteensä	11	17	16
Lähde: Poliisin tietojärjestelmä			

Luvut ovat kyseisenä vuonna ilmoitettujen rikosilmoitusten määriä tapahtuma kunta/kaupungissa Asianomistajana/uhrina yli 18-vuotias mies

Mukaan otetut asianimikkeet:

Pakottaminen sukupuoliyhteyteen, raiskauksen yritys, raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalisen hyväksikäytön yritys

6. SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN SEURAUKSIA

6.1 Yleistä

Verrattuna muihin traumaattisiin tapahtumiin raiskaukseen liittyy kokemuksellisia erityispiirteitä, koska se sekä fyysisesti että psyykkisesti kohdistuu ihmisen herkimpään ja intiimeimpään alueeseen, seksuaalisuuteen. (Raijas 2000b, 1.) Seksuaalisuus on jokaisen ihmisen hyvin läheinen ominaisuus. Siksi loukkaukset seksuaalista itsemääräämistä kohtaan koskettavat hyvin syvältä. Seksuaalinen väkivalta on aina uhka yksilön emotionaaliselle hyvinvoinnille ja tasapainoiselle tunnetaloudelle (Näre 2000). Juridisesti raiskauksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää tunkeutumista uhrin kehoon, mutta uhrin psyykkisten rajojen rikkominen toteutuu jo ennen tätä. Raiskaus on hyvin yksityinen kokemus. Siitä puuttuu kollektiivinen elementti, joka liittyy jaettuihin tapahtumiin, kuten sotiin tai luonnonkatastrofeihin. Onnettomuudet, sairaudet tai kuolemantapaukset ovat traumaattisia tapahtumia, joissa usein perheen ja läheisten tuki on läsnä. Kyseiset traumat usein eletään yhdessä läpi useamman ihmisen, läheisten, ystävien, joskus jopa koko kansan, kanssa. Raiskaustrauma ei ole jaettu trauma, vaan se on yksinäinen, usein vaiettu ja hävetty kokemus. (Raijas 2000b, 1-2.) Raiskaus erityisenä seksuaaliväkivallan muotona on traumaattinen myös siksi, että uhri kokee menettäneensä kontrollin ja ihmisarvon ja tuntee syvää häpeää ja syyllisyyttä tapahtuneesta. (Punamäki ym.3, 2007.) Väkivallan uhrille on tyypillistä voimakas syyllisyyden tunne, uhri voi kokea olevansa itse syyllinen tapahtumaan. Traumaattisiin kokemuksiin liittyy usein syyllisyyden lisäksi syvää häpeää. Häpeä on irrationaalinen tunne, joka ei ole järjellä hallittavissa. Häpeä voi estää uhria hakemasta apua. Tutuista raiskaajista tulee vähemmän rikosilmoituksia kuin tuntemattomista, koska häpeän takia tapausta ei haluta kenenkään tietoon. Häpeä vähenee puhumalla: kohtaamalla vaikea kokemus ja käymällä se läpi. (Saari 2000, 55; Brusila 2006, 337.)

Seksuaalisen väkivallan vaikutukset ovat moninaisia ja vaikutuksiltaan erilaisia, uhreilla voi esiintyä sekä välittömiä että pitkä-aikaisia oireita. Seksuaalisen väkivallan uhreilla esiintyy 11 kertaa enemmän kliinistä depressiota, kuusi kertaa enemmän sosiaalisia fobioita ja yli kaksinkertainen määrä seksuaalisia toimintahäiriöitä

kuin heillä, joilla ei ole samankaltaisia kokemuksia. (Brusila 2006, 337.) Seksuaalisen väkivallan seuraukset voivat muuttaa uhrin elämän olosuhteita ja ihmissuhteita sekä heikentää työkykyä. (Valkama 2003.) Raiskauskokemusta voi seurata vakavia vaikutuksia yksilön terveydelle niin fyysisesti että psyykkisesti: raiskaustrauman on todettu lisäävän mielenterveyshäiriöitä sekä psykiatrisia että somaattisia oireita. Raiskausuhrit kuuluvat mielenterveyden riskiryhmään erityisesti, mikäli kokemusta leimaavat mentaali luopuminen, voimakkaat vihan, häpeän ja syyllisyyden tunteet, negatiiviset uskomukset, dissosiativiset oireet, tapahtuman kieltäminen ja tunteiden puuduttaminen sekä sosiaalisen tuen puute. (Punamäki ym. 2007, 10.) Psyykkinen traumatisoituminen saattaa kanavoitua somaattiseen sairastamiseen. (Saari 2000, 94.) Tutkimusten mukaan psyykkisistä oireista kärsivät eivät niinkään hakeudu mielenterveys- tai kriisihoitoon, vaan hakevat apua somaattisiin oireisiin muista terveydenhuoltopalveluista. Raiskaus vahingoittaa syvästi omaa ruumiinkuvaa ja itsemääräämistä, mistä seurauksena voi olla vääristynyt tulkinta ruumiillisista ja psyykkisistä tuntemuksista: uhri tunnistaa itsessään vain fyysisiä oireita. (Punamäki ym. 2007, 4-5.) On myös todettu, että psyykkisillä tekijöillä on vaikutusta somaattisten sairauksien kehittymisessä ja niistä toipumisessa. Lääkärit, joilla on kykyä nähdä potilaansa sairastumisen taustoja, ovat todenneet sairastumista edeltäneen vaikean traumaattisen kokemuksen, jonka käsittelyyn uhrin voimavarat eivät ole riittäneet. Sairastumisen ja traumaattisen kokemuksen välillä voi vaihdella muutamasta kuukaudesta vuosiin. (Saari 2000, 94.) Mielialahäiriöt, kuten depressio ja ahdistuneisuus ovat tyypillisiä trauman uhreille, myös itsemurha-ajatukset sekä itseä vahingoittava käyttäytyminen ovat raiskauksen uhreille huomattavan yleisiä. Psykiatristen oireiden lisäksi uhrit kärsivät lukuisista toimintaa rajoittavista oireista, kuten univaikeuksista, paniikkikohtauksista ja erilaisista pelkotiloista. (Punamäki ym.2007, 4-5.)

Valkaman (2003) mukaan seksuaalinen väkivalta voi vaurioittaa yksilön identiteettiä, seksuaalista kehitystä, seksuaalisten fantasioiden ja mielikuvien aluetta. Seksuaalisen väkivallan uhreilla esiintyy yli kaksinkertainen määrä seksuaalisia toimintahäiriöitä kuin seksuaalista väkivaltaa kokemattomilla. (Brusila 2006, 337.) Seksuaaliset vaikeudet aikuisiällä ovat tutkimusten mukaan yleisiä seurauksia inestistä sekä seksuaalisesta väkivallasta ylipäättään. Laitisen tutkimuksessa (1999, 106-107) inestinhuri Matti, kertoo seksuaalivaikeuksien olevan selvän tuntuinen seuraus inestistä. Hänen kohdallaan seksuaalisuuden kieltäminen tai pikemminkin seksuaalisten tilanteiden välttäminen on alkanut murrosikäisenä. Matin kertomuksesta nousevat esille tunteet, jotka

haittaavat seksuaalista kanssakäymistä. Matti on lapsena saanut epänormaalin käsityksen rakkaudesta ja muista ihmisten välisistä tunteista. Rakkaus seksuaalisessa hyväksikäytössä saa mitä ihmeellisimmän muodon, se ei tarjoa turvaa vaan uhkaa. Rakkaudeksi nimitetty, hoivaava valta sisältää kuitenkin positiivisen tunteen kohdistamisen lapseen ja hellyydellä ja lähellä olemisella hyväksikäyttäjää saa lapsen puolelleen. (Laitinen 2004, 113.) Lapselle on erityisen kohtalokasta se, että hän jää kiinni tahmaiseen kytkökseen, jossa hänet on kohteellistettu hyväksikäyttäjän halujen objektiksi. Hyväksikäyttäjää sitoo perverssin halunsa ja rakkauden toisiinsa uhrille erittäin vahingollisella tavalla. (Laitinen 1004, 114.) Lämpimät, positiiviset tunteet ovat sidottu kiinni monitasoiseen väkivaltaan, joka kasvaa lapsen käsitykseksi rakkaudesta. Aikuisenakaan uhri ei välttämättä pysty torjumaan tai muuntamaan lapsuuden mielikuvia ja metaforia tunteista, vaan kuljettaa niitä mukanaan. Nämä tunteet näkyvät ihmissuhteissa, jossa seksuaalisuus on läsnä. (Laitinen 1999, 107.)

6.2 Seksuaalisen väkivallan trauma

Traumateoria näyttää olevan yleisin tapa, jolla seksuaalisen väkivallan seuraukset auttamistyössä jäsennetään. En osaa sanoa, onko traumateoria ainut tapa jäsentää seksuaalisen väkivallan vaikutuksia uhrille, mutta tutkimuksen valossa se on suosittu ja tällä hetkellä vallitseva tapa lähestyä aihetta. Seksuaalista väkivaltaa tutkittaessa on havaittu lähes kaikkien uhrien kärsivän akuutissa vaiheessa PTSD (post-traumatic stress disorder)-oireista. (mm. Rothbaum et al. 1995; Resnick et al.1991.) Kolmen kuukauden kuluttua tapahtuneesta noin puolet uhreista kokee PTSD: oireita. (Foa et al. 1991.) Raiskauksen jälkeen kolmen kuukauden ajan tapahtuu spontaania paranemista, jonka jälkeen paraneminen hidastuu tai lakkaa. Mikäli kolmen kuukauden ei tapahdu lainkaan spontaania paranemista PTSD:n oireissa tai oireita ilmenee vielä tämän ajan kuluttua, on ennusteena pitkä toipumisaikaa ja suuri pitkäkestoisen PTSD:n riski. (Rothbaum et al. 1995) PTSD:n oireita raiskauksen kokeneilla naisilla ovat muun muassa uudelleenkokeminen ja takaumat: tunne siitä että raiskaus tapahtuisi uudelleen, pakottavat ajatukset ja muistuttajia laukaisevat mielikuvat. Uhrit voivat nähdä jatkuvia painajaisia tapahtuneesta tai kärsiä nukahtamis- ja nukkumisvaikeuksista. PTSD-oireita ovat tapahtuneesta muistuttavien asioiden tai tunteiden välttäminen tai tapahtuneen ajattelemisen välttäminen ja tiettyjen tilanteiden, ihmisten ja paikkojen välttely sekä kosketuksen, seksin ja läheisyyden välttely. Uhri voi kokea olevansa turta ja tuntea olonsa

epätodelliseksi, ikään kuin katselisi maailmaa lasin takaa. Lisäksi uhri voi kärsiä jatkuvasta pelosta, säpsähdellä ja hätkähdellä, vilkuilla jatkuvasti olan yli. PTSD-oireita ovat myös vireystilan ongelmat ja vihanpuuskat ja ärtyneisyys. (Foa et al. 1991; Rothbaum et al. 1995; Wolbert Burgees 1995.) Seksuaalisen väkivallan uhrin on erittäin tärkeää päästä avun piiriin, jossa hänen oireensa tunnistetaan ja myös uhri tietää, mitä hänessä tapahtuu. Näin myös ehkäistään pitkä-aikaisten oireiden muodostumista. Masennus ja pelot voivat siis kestää joissakin tapauksissa läpi elämän. Posttraumaattisia stressioireita saattaa ilmetä myöhemmin elämässä tilanteissa, jotka nostavat vanhoja kokemuksia pintaan. (Suokas-Cunliffe 2006, 20; Näre 2000, 116.)

Seksuaalinen väkivalta on väkivallanmuoto, joka voi vakavasti vaarantaa yksilön psyykkisen, fyysisen, sosiaalisen ja seksuaalisen terveyden. (Raijas 2000a, 157.) Seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisella on tutkimuksen mukaan ollut lähes aina vaikutuksia uhrilleen. Heiskanen ja Piispan kartoituksessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta 94 % uhreista kärsi erilaisista jälkivaikutuksista kuten peloista, häpeästä, masennuksesta ja syyllisyydestä. (Heiskanen ja Piispa 1998, 46.) Seksuaalisen väkivallan kokemus täyttää traumaattisen tapahtuman kriteerit. Tutkimustulosten mukaan seksuaalinen väkivallan ja hyväksikäytön uhrien on todettu kärsivän traumaperäisistä oireista. Trauma on yksilölle tilanne, jossa voimavarat käsitellä psyykkisesti tapahtunutta ja siihen liittyviä tunteita on ylittynyt ja jolloin tilannetta ei kyetä prosessoimaan. Raiskauksen uhri kokee tapahtumahetkellä kuolevansa tai vammautuvansa ja voi tuntea intensiivisen pelon, äärimmäisen voimattomuuden ja myös raivon tunteita. (mm. Raijas 2000b; Mezey & Taylor, 1988.) Psyykkiset reaktiot teko hetkellä etenevät vaiheittain: uhrille tyypillisiä reaktioita ovat pelko ja paniikki, voimattomuus, halvaantuneisuus, riippuvuus, vierauden tunne itseä ja ympäristöä kohtaan. (Raijas 2000b.) Kokemukset ovat usein niin voimakkaasti kiellettyjä tai torjuttuja, että niiden yhteys häiriöön tulee esille vasta pitkäkestoisen psykoterapeuttisen työskentelyn kuluessa. Henkilö itse ei välttämättä pysty lainkaan yhdistämään tai edes muististaan tavoittamaan traumaattisia kokemuksiaan ja näkemään niiden merkitystä suhteessa elämäänsä. (Saari 2000, 94.) Traumaattisesta tilanteesta seuraa aina erilaisia reaktioita, jotka vaikuttavat yksilön elämään pitkään jälkeinpäin ja ilmenevät esimerkiksi erilaisina käsittely ja sopeutumisyrittäksinä. Ihminen myös reagoi traumaan eri tavoin eri-ikäkausina. (mm. Raijas 2000b; Mezey & Taylor, 1988.)

Eräissä opinnäytetyöissä, jossa tarkasteltiin raiskauksesta selviämistä, kävi ilmi, että kaikille tutkituille raiskaus oli traumaattinen kokemus, joka vaikutti laajasti ja rajustikin uhrien elämään. Vaikutukset ulottuivat psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle tasolle sekä lyhyt, että pitkäaikaisina. Raiskaus aiheutti voimakkaita negatiivisia tunteita, kuten pelkoja, häpeää, ahdistusta, vihaa ja syyllisyyttä. Uhrit kuvasivat myös vaikeasti määritettäviä tunteita, kuten ”sisäinen pahaolo”. Tunteet saattoivat kohdistua raiskaajaan, muihin ihmisiin, elämään ja myös itseen. Raiskaus koettiin äärimmäisen nöyryyttäväksi, jonka jälkeen useat uhrit kertoivat tunteneensa itsensä likaiseksi, jotkut uhrit kertoivat myös itseinhosta. Itsesyytökset ilmenivät vahvasti uhrien puheessa, omaa osallisuutta pohdittiin syynä tapahtumine kulkuun. Uhrit saattoivat kokea valinneensa väärän kävelyreitit, provosoineensa raiskaajaa tai epäillä yrittäneensä liian vähän estääkseen raiskauksen. Ahdistusta koettiin sisäisenä tunnetilana kokonaisvaltaisesti ja pitkäaikaisesti. Osa uhreista tunsi ahdistuksen jatkuvasti läsnä elämässään, osa koko sisäistä paha oloa ja osa kertoi ahdistuksen aktivoituvan toistuvasti. Useat uhrit kärsivät raiskauksesta johtuvista peloista, joilla saattoi olla vaikutusta vuorovaikutukseen, toimintaan, turvallisuuden tunteeseen ja tulevaisuuden suunnitelmiin. (Kallio ym. 2002, 42–45.)

6.3 Trauman hoitaminen

Trauman kohdanneet ihmiset tarvitsevat asiantuntevaa apua trauman käsittelyssä. Hoitohenkilökunnan on erittäin tärkeää tuntea traumaprosessi ja tunnistaa tekijät, jotka suojaavat psyykettä ja edistävät tervehtymistä ja puolestaan ne tekijät, jotka altistavat uhria mielenterveysongelmille. Tutkimusten mukaan trauman merkitys, tapahtuman ja tekijän piirteet, sekä uhrin tapa prosessoida kokemusta tapahtuman aikana, sen jälkeen ja myöhemmin ovat tärkeitä tekijöitä selviytymisessä. (Punamäki ym. 2007, 5.) Traumaattisten tapahtumien jälkeen toteutettavan kriisityön periaatteet ovat johdettavissa traumaattisten kokemusten käsittelyprosessin keskeisistä piirteistä. Huomionarvoista on hoidon ajoittaminen oikein, sillä ihmisen mieli alkaa sulkeutua kolmen vuorokauden kuluttua traumaattisesta tapahtumasta. Kokemus on niin vahva, että se pakottaa ihmisen käsittelemään sitä prosessin alkuvaiheessa, mistä johtuen kriisityön tulee ajoittua välittömästi järkyttävän tapahtuman jälkeen. (Saari 2000, 96.)

Usein traumaattisen tapahtuman uhrin ovat voimakkaan järkytyksen vallassa useita vuorokausia tapahtuman jälkeen. Vain harva lähtee siinä vaiheessa itsenäisesti hakemaan apua. Tutkimukset ovat osoittaneet, että oma-aloitteisesti kriisiavun piiriin hakeudutaan noin kuukauden kuluttua, jolloin käsittelyprosessi on ehtinyt jo häiriytyä, eikä ennalta ehkäiseville toimenpiteille ole enää tilaa eikä mahdollisuuksia. Traumaattisen kriisityön pitäisi tästä syystä olla luonteeltaan aktiivista ja etsivää. Kriisipalvelut tulisi organisoida niin, että palveluita ja psykososiaalista tukea tarjotaan uhreille aktiivisesti sen sijaan, että jäätäisiin odottamaan uhrin yhteydenottoa. Ensilinjan auttajat, kuten poliisi ja terveydenhoitohenkilökunta usein pyytävät uhrilta luvan, ennen kriisiryhmän hälyttämistä paikalle. Tärkeintä on, että työntekijät traumaattisen tapahtuman yhteydessä löytävät uhrin luo. (Saari 2000, 96- 97.)

Traumatisoituminen on osittain seurausta tapahtuman epäonnistuneesta integroinnin henkilökohtaiseen historiaan. Vaaratilanteessa aktivoituneet kehon ja mielen puolustusjärjestelmät pakottavat keskittymään uhkaan, joka kaventaa havaintoja, heikentää ajantajua ja turruttaa tunteita, joiden seurauksena muiston luominen tapahtumasta vaikeutuu. (Suokas-Cunliffe 2006, 20.) Akuutissa kriisityössä pyritään käyttämään hyväksi mielen luonteista tapaa käsitellä järkyttävää kokemusta, painottaen järjestelmällisyyttä ja syvällisyyttä kokemuksen purkamisessa. (Saari 2000, 96.) Normaalit muistot rakentuvat vuoropuhelussa muiden kanssa, koska ne voidaan verbalisoida. Traumamuistot ovat hyvin pitkälle ei-kielellisiä ja siksi niitä on vaikea kuvata sanoin. On myös mahdollista, että trauman kokenut ei muista tapahtumien kulkua tai muistaa vain osittain, eikä näe oman toimintaansa kokonaisuutena. Traumamuistojen ominaisuudet ja prosessointi selittävät osittain voimakasta mielenterveyttä uhkaava riskiä, koska traumamuistot jäävät irrallisiksi, eivätkä neutralisoidu ja tule siten osaksi henkilöhistoriaa kuten muut muistot. (Punamäki ym. 2007, 8.) Omaa olemassaoloa uhannut tapahtuma ei saa mielessä päätöstä, vaan traumatisoitunut elää sitä uudelleen todellisen uhan ollessa jo ohi. Kehon reagoi kuin uhkaava tilanne olisi edelleen läsnä. Kehon viestit ovat väärinä, mutta traumatisoitunut ei enää jaksa huomioida niitä. Traumasta muistutettavia tilanteita voi tulla vastaan jatkuvasti, esimerkiksi takana kuuluvat askeleet saattavat herättää kehossa muistoja järkyttävästä tilanteesta, jolloin trauma koetaan uudestaan. Mielen täytyy työskennellä pitkään rauhoittuakseen ja havaitakseen, että tilanne ei ole uhkaava tai vaarallinen. Kun keho jatkuvasti reagoi väärin hälytyksiin, kehon reaktiot menettävät informaatioarvonsa ja traumatisoitunut voi tulla pelokkaaksi omille sisäisille viesteilleen. (Suokas-Cunliffe 2006,

20.) Trauman hoidossa on tärkeää, että tietoa normaaleista traumaan liittyvistä kehon reaktioista välitetään uhrille. Hoidolla pyritään lisäämään yhteyttä kehoon: opetellaan havainnoimaan ja tunnistamaan vireystilan muutoksia ja pysymään optimaalisella tasolla, jolloin tapahtumien integroiminen on mahdollista. Trauman kokenut voi kokea trauman uudelleen kehossaan ja mielessään esimerkiksi jännittämällä lihakset samalla keskittyä nykyhetkeen – ja kehonhallinnan myötä rahoittaa itsensä. (Suokas-Cunliffe 2006, 21–22.)

Ihmisten kyky työstää ja käsitellä traumaattisia kokemuksia vaihtelee. Siihen on vaikutusta yksilön henkilöhistorialla ja siihen sisältyvillä kokemuksilla. Olennaista on, miten ihminen on oppinut kohtamaan vaikeuksia ja menetyksiä, sietämään ja tunnistamaan niiden herättämiä reaktioita ja käsittelemään tunteita. Yksilölliseen kykyyn käsitellä traumaattisia kokemuksia vaikuttaa myös itsearvostuksen ja – luottamuksen taso. Itseensä luottava ihminen uskoo usein selviävänsä kokemuksestaan siinä missä vähemmän itseensä luottava henkilö voi tuntea lamaannusta ja epätoivoa. (Saari 2000, 69–70.) Trauma nostaa pintaan aiemmat traumat. Jos henkilöllä on menneisyyden kokemuksissaan käsittelemättömiä traumoja, ne voivat aktivoitua uudelleen, jolloin kokemus voi olla vielä voimakkaampi. (Suokas-Cunliffe 2006, 22.) Aikaisemmat, käsittelemättömät traumaattiset kokemukset ovat selkeä riskitekijä kokemuksen tehokkaalle käsittelylle, koska uusi trauma houkuttelee entisen pintaan, jolloin myös aikaisemmat kokemukset vaativat läpikäymistä. (Saari 2000, 71.)

Raiskaus on tapahtuma, joka rikkoo ihmisen perusoletuksia turvallisuudesta ja oikeudenmukaisesta maailmasta ja henkilökohtaisesta kontrollista. Trauma vaikuttaa henkilön uskomusjärjestelmiin (Raijas 2000b, 3.) ja koettelee ja muuttaa ihmisen elämänarvoja. Saaren (2000) mukaan muutos tapahtuu kolmella tavalla: saavutetaan tietoisuus omasta haavoittuvuudesta, maailmankuva ja elämäkatsomus kyseenalaistuvat, elämänarvoissa tapahtuu muutoksia. Olemme tietoisia maailmalla tapahtuvista katastrofeista, mutta elämme niin sanotussa haavoittumattomuuden harhassa: ei tuollaista voi tapahtua minulle. Trauman uhri joutuu kohtaamaan oman haavoittuvuutensa, joka äärimmilleen vietyinä on tietoisuus siitä, että mitä tahansa voi tapahtua milloin vain. Jokaisella on käsitys maailmasta, elämästä ja sen tarkoituksesta. Traumaattiset tapahtumat aiheuttava elämäkatsomuksellisen kriisin, joka pakottaa arvioimaan uudelleen ajatuksiamme maailmasta. Elämänarvot joutuvat myös uuden määrittelyn kohteeksi, usein niin, että ihmissuhteiden ja perheen arvo lisääntyy siinä missä muuhun elämään liittyvät

asiat, kuten työ, raha, menestys alkavat tuntua vähemmän merkittäviltä. (mt. 25–27.) Erityisesti raiskaustrauman uhri voi tuntea maailman muuttuneen ennustamattomaksi ja uskoa ihmisten haluavan vain pahaan toisilleen. Mielenterveysriski liittyy siihen, että uhri kokee olevansa täysin toisten armoilla. Hän on syvässä avuttomuuden tilassa, jota leimaa mentaalinen luopuminen ja periksi antaminen: hän kokee menettäneensä ihmisarvonsa, identiteettinsä ja tahdonvoimansa. (Punamäki ym. 6-7, 2007.) Täydellisesti hallitsemattomassa tilanteessa ihminen saa hallintaa ottamalla vastuuta tapahtumasta itselleen ja suojautumalla näin täydelliseltä avuttomuuden tunteelta. (Suokas-Cunliffe 2006, 20)

Mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ovat uhrin usko paranemiseen sekä mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja turvallisuuteensa. Riittävä, oikeinajoitettu ja tarpeenmukainen sosiaalinen tuki on merkittävä tekijä traumasta paranemisessa: mahdollisuus tuntea ja ilmaista tunteita ja jakaa niitä toisten kanssa ennustaa paranemista. (Punamäki ym. 2007, 9-10.) Trauma pyritään työstämään ”terveeksi”, jolloin kokemukseen ei liity torjuntaa tai kieltoja. Tapahtumaa voi ajatella – tai olla ajattelematta, se ei ole jatkuvasti mielessä, niin kuin prosessin alussa. Toivottu lopputulos on, että traumaattisesta kokemuksesta tulee tietoinen ja hyväksytty osa omaa historiaa; on tärkeää ymmärtää, että kokemus on osa itseä, minuutta. (Saari 2000, 68.)

7. PROFESSIONAALINEN TUKI SEKSUAALISEN VÄKIVALLAN MIESUHREILLE

7.1 Apua antavia tahoja

Suomalaista palvelujärjestelmää kartoittaessani olen ollut yhteydessä lukuisiin eri tahoihin, jotka työskentelevät tavalla tai toisella seksuaalisen väkivallan uhrien kanssa. Järjestöistä ja organisaatioista mainittakoon Ensi- ja turvakodin liitto, Metodi Team, Seta Ry, Delphins Ry, Pro-tukipiste ja Pro Urho-projekti, Väestöliitto, Sexpo säätiö sekä Tukinainen Ry. Suurimalla osalla ei ollut kokemusta tutkielmani kohderyhmästä. Lapsena seksuaalista hyväksikäyttöä kohdanneet miehet olivat asiakasryhmissä eniten edustettuina, jos nais-asiakkaita ei huomioida. Miesten Keskuksessa, joka on Ensi- ja turvakotien liiton tarjoama palvelu, oli jonkin verran kokemusta seksuaalisen väkivallan miesuhrien kanssa työskentelystä. Myös Tukinaisessa kohderyhmä oli pyritty huomioimaan. Miesten Keskuksesta sain myös asiakasaineistoa, jonka esittelen seuraavassa alaluvussa. Lisäksi olin yhteydessä Rikosuhripäivystykseen sekä Poliisiin. Rikosuhripäivystyksestä en tavoittanut henkilöä, jolla olisi ollut kokemusta seksuaalista väkivaltaa kokeneista miesasiakkaasta. Poliisilta sain tilaston miesuhreista paikkakunnittain, jonka esittelin aikaisemmin. Kaiken kaikkiaan tietoa kohderyhmän olemassa olosta tuntuu olevan, mutta palvelujärjestelmä ja uhreille suunnatut hoitopolut ovat vielä hajanaisia ja jäsentymättömiä. Lisäksi ammattilaisten arvokkaat kokemuksen kautta hankitut tiedot kohderyhmästä, sen erityispiirteistä ja avuntarpeesta eivät ole vielä yhteisessä käytössä uhrien auttamiseksi.

Seksuaalisen väkivallan seuraamusten hoitaminen tulee ymmärrettävästi kalliiksi yhteiskunnalle sekä välittöminä että epäsuorina, erilaisten oireiden hoitokuluista syntyvinä kustannuksina. Suomalaisia tilastoja seksuaalisen väkivallan kustannusseuraamuksista ei ole saatavilla. (Brusila 2006, 337.) Kuitenkin uhrien saamalla asianmukaisella avulla voidaan saada paljon aikaisiksi ja pidemmän päälle se tulee myös yhteiskunnallisella tasolla halvemmaksi. Seksuaalisen väkivallan uhrien

auttamisjärjestelmä on Suomessa vielä jokseenkin vakiintumaton, vaikka apua on saatavilla jos sitä osaa etsiä.

Internetissä on kaikkien saatavilla RAP-kansio, joka sisältää tietoa seksuaalisen väkivallan uhrin auttamiseksi. Kansioon on koottu ohjeita terveydenhoitohenkilökunnalle, uhrin omaisille sekä itse urheille. Kansioista löytyy apua tarjoavien tahojen yhteystietoja, uhrille välttämättömät terveydenhuollolliset toimenpiteet sekä tietoa yleisistä psyykkisistä seuraamuksista. Rap-kansio lienee alun perin koottu seksuaalisen väkivallan naisuhreille, mutta sitä voi käyttää yhtä lailla miesuhrin auttamiseksi. (http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/32879/file/rap02.pdf)

Oikeusapua uhrin on mahdollista saada koko maan kattavan oikeusaputoimiston verkoston kautta. Avustajan voi myös hankkia yksityisistä asianajo- ja lakitoimistoista. Rikosprosessiuudistuksen myötä seksuaalirikoksen uhri sai oikeuden ilmaiseen oikeusavustajaan. Uudistus on saattanut madaltaa kynnystä hankkia avustaja yksityiseltä sektorilta. (Raijas 2000b, 166.) Myös Raiskauskriisikeskus Tukinainen palveluihin kuuluu myös maksuton juristipäivystys, joka tarjoaa tietoa seksuaalirikosasioista, lähestymiskiellosta ja seksuaalisesta ahdistelusta ja häirinnästä. Uhreilla on mahdollisuus myös juristin maksuttomaan apuun ja tukeen rikosilmoituksen tekemisen, esitutkinnan ja oikeudenkäynnin yhteydessä. Juristin kanssa voi sopia henkilökohtaisesta tapaamisesta ja hän voi tarvittaessa toimia oikeusavustajana. (www.tukinainen.fi)

Juridinen apu, terveydenhuolto sekä kriisipuhelinlinjat ovat koko maan kattavia palveluita. Muuten uhrin ovat epätasa-arvoisessa asemassa avun saamisen suhteen riippuen siitä, missä päin Suomea asuvat. Eri puolella Suomea apua voi hakea kunnallisista terveyskeskuksista, mielenterveystoimistoista, perheneuvoloista sekä sairaaloiden psykiatrisilta osastoilta. Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmässä merkittävä rooli on myös julkista terveydenhoitoa täydentävillä yhdistysten ylläpitämillä erityispalveluilla, joita suurimmaksi osaksi rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. (Raijas 2000b, 166.) Kuntien ja valtion rahoittamien palvelujen kautta on periaatteessa mahdollista saada terapeutista apua. Ongelmaksi nouseekin erityisesti haja-asutusalueilla ja pienillä paikkakunnilla asuvat uhrin, jotka kokevat usein lähes mahdottomaksi hakea apua oman paikkakunnan palveluista. Seksuaaliseen väkivaltaan liittyvät häpeän ja syyllisyyden tunteet ja asian

ilmitulon pelko estävät avunhakemisen. Paikallisissa toimipisteissä saattaa olla tuttavien tai tuttavien tuttavien, eikä uhri välttämättä luota siihen, että arkaluontoiset asiat pysyvät salassa. Seksuaalisesta väkivallasta puhuminen on vaikeaa ja usein ensimmäiset kokemukset asian kertomisesta määrittävät lähteekö uhri hakemaan juridista tai terapeutista apua. Mikäli ensimmäiseksi asian kuullut suhtautuu tapahtumaan vähättelevästi tai syyllistävästi, tai ei usko tapahtunutta todeksi, uhri tuskin yrittää uudelleen. (Raijas 2000b, 166.)

Toinen haaste liittyy työntekijöiden resursseihin ja erityisosaamiseen kun kyseessä on seksuaalisen väkivallan uhri – ja erityisesti miesuhri. Kysymys on siitä, ovatko terveyden- ja sosiaalihuollon työntekijät saaneet riittävästi koulutusta ja tietoa seksuaalisen väkivallan tematiikasta. Seksuaalirikosten uhrien saaman avun laadusta ei ole tehty perusteellista kartoitusta. Vuonna 1998 julkaistu perheväkivallan kohtaamista ja hoitoa sosiaali- ja terveydenhuollossa koskevan kartoituksen mukaan terveydenhuollon henkilöstö kokee valmiutensa hoitaa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvää seksuaalista väkivaltaa heikosti. Tutkimukseen vastanneista työntekijöistä 73 % arvioi valmiutensa raiskauksen uhrien kohtaamiseen riittämättömiksi. (Raijas 2000b, 166.) Laitinen (2004, 297–298) tuo esille, että seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja sen uhrien kohtaamiseen ja hoitamiseen liittyvä ammatillinen tieto ja osaaminen eivät siirry työntekijöille pelkästään uhrien kohtaamiseen laadituista ohjeista, joita sosiaalitoimeen toimitettiin jo vuonna 1990-luvulla, vaan se edellyttää syvempää perehdytystä. Tarvitaan erityisasiantuntemusta, tutkimusta ja koulutusta sosiaali- ja terveydenhuollonpalvelujen piiriin

Raiskauskriisikeskus Tukinainen on pyrkinyt profiloitumaan uudelleen seksuaalista väkivaltaa kohdanneiden tukipalveluna, joka ei erottele nais- ja miesuhreja. (Kaukonen ym.2003, 5-8.) Tosin palvelutarjotinta ei ole vielä päivitetty tähän profiiliin, koska ryhmät ja muut tukimuodot ovat tarkoitettu etupäässä naisille. Tukinaisella on valtakunnallinen kriisipäivystys ja toimistot Helsingissä ja Jyväskylässä. Kriisipäivystyksestä on mahdollista saada yksilöaika sekä päästä vertaistukiryhmään. Toistaiseksi ei ole ryhmää miehille. Kolmannen sektorin piirissä, erilaisten järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan kautta voi löytää vertaistukiapua sekä muita palveluita. Muun muassa Suomen Delfins ry., Ensi- ja turvakotien liiton erilaiset palvelut tarjoavat seksuaalisen väkivallan uhreille. Suurin osa näistäkin palveluista on suunnattu ensisijaisesti naisuhreille. Miesten Keskus, joka on yksi Ensi- ja Turvakotien liiton tarjoamista palveluista, tarjoaa ammatillista apua vaikeassa elämäntilanteessa oleville miehille. Syitä

hakea apua voivat olla erokriisit, parisuhdeongelmat, väkivalta joko tekijänä tai kokijana sekä isyyteen liittyvät asiat. Työmuotoja ovat yksilö- ja paritapaamiset sekä ryhmät. Toiminta-ajatuksena on tehdä avun hakeminen helpoksi: palvelu on maksutonta, oma yhteydenotto riittää, lähetettä ei tarvita ja halutessaan mies voi tulla nimettömänä. Tapaamisia on yleensä 1-5. Palvelut on tarkoitettu miehille joilla ei ole omaa hoitokontaktia muualla. Ensitapaamisen jälkeen tapaamisiin on mahdollisuus tulla kumppanin tai muun läheisen ihmisen kanssa. Työntekijät auttavat tarvittaessa jatkohoidon löytämisessä. (http://ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/miesten_keskus/)

Ryhmähoidolla on todettu olevan paljon annettavaa seksuaalisen väkivallan uhreille. Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneet hyötyvät usein ryhmähoidossa, koska muiden samaa kokeneiden tapaaminen, tukeminen ja ongelmasta yhdessä selviytyminen helpottavat merkittävästi seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä yksinäisyyden, erilaisuuden ja eristyneisyyden tunteita. (Raijas 2000b, 166.) Myös Laitinen (2004) tuo ilmi saman asian, hänen tutkimuksensa aineiston valossa näyttäisi siltä, että vertaistuki on arvokas tekijä uhrin arjessa ja itse uudelleen rakentamisen prosessissa. Samuuden kokemus, se että uhri kohtaa toisia samanlaisessa tilanteessa olevia, on Laitisen mukaan merkityksellinen asia häpeän ja syyllisyyden käsittelyssä. (mt. 293.) Kohdennettujen vertaistukipalveluiden saatavuus on vielä erittäin heikkoa ja suurimmaksi osaksi palvelut ovat keskittyneet Etelä-Suomeen (Raijas 2000b, 166). Kuitenkin Laitisen tutkimuksessa (2004) kävi ilmi, että jotkut uhrit ovat joutuneet ammatillisen avun ja palvelujen puutteen vuoksi turvautumaan itsenäisesti vertaistukeen. Jos sekä auttaja että autettava tarvitsevat tukea ja hoitoa, on riskinä, että hyväksi tarkoitettu toiminta muuttuu tuhoisaksi. Tästä vaarasta kertoo myös se, että muun muassa pitkä-aikaisissa hoidollisissa ryhmissä uhreja kehoitetaan olemaan kokoontumatta vapaa-aikana. Pahimmillaan kokemusten yhdessä pyörittäminen voi lukita uhriuden tilaan, kun kokemusta avaavat, uudenlaiset näkökulmat puuttuvat. (Laitinen 2004, 293.)

Miesuhrin näkökulmasta tarkasteltuna avun saaminen seksuaalisen väkivallan oireisiin on erityisen heikko. Juuri miehille tarkoitettuja palveluja tai vertaisryhmätoimintoja on saatavilla vain harvoilla paikkakunnilla ja kynnys niihin hakeutumiseen on korkea (Laitinen 2004, 285). Tukinaisessa on ollut suunnitteilla vertaistukiryhmä miesuhreille yhteistyönä Miesten Keskuksen kanssa. Ryhmän oli tarkoitus aloittaa toimintansa keväällä 2007. Tukinaisen internet-sivuilla tiedotetaan, että

ryhmää suunnitellaan seksuaalista hyväksikäyttöä ja väkivaltaa kokeneille miehille, mutta ajankohdasta ei ole mainittu. (http://www.tukinainen.fi/miesten_ryhma.html) Sukupuolieriarvoisuuden lisäksi uhrin kokemukset avunhakemisesta ja sen saamisesta tuovat esiin sen, että palvelujärjestelmä ei ole kaikkialla maassa samanlainen. Ammatillinen erityisosaaminen ja palvelut ovat painottuneet Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin ja pääkaupunkiseudulle. Alueellinen eriytyminen vaarantaa kansalaisten tasapuolisuuden periaatteen. (Laitinen 2004, 285.)

7.2 Ruotsin ja muiden maiden malleja

Ruotsissa seksuaalisen väkivallan uhreja, naisia ja miehiä auttaa valtakunnallinen organisaatio HOPP, jossa toimii sekä puhelin että sähköpostipäivystys. Tämän lisäksi paikalliset HOPP yhdistykset ottavat vastaan myös miehiä. Tukholman yhdistys aloitti toimintansa alun perin miehille noin 10 vuotta sitten miehille ja on vasta myöhemmin avannut toiminnan myös naisille. Noin 25 % miehistä on ilmoittanut äidin tai jonkun muun läheisen naisen hyväksikäyttäjäksi.

Asiakkaille tarjotaan myös yksityisiä tukikeskusteluja ja ryhmäterapiaa ja vertaistukiryhmiä. Kokemusta on myös terapiaryhmästä, jossa oli sekä miehiä että naisia, koska uhrin halusivat tällä tavalla lähestyä ongelmaansa ja oppia kummankin sukupuolen tilanteesta. Uhrien ongelmien huomattiin olevan yllättävän samankaltaiset. (<http://www.hopp.org/>, Heljestrand 2007)

Tukholmalainen Söderin sairaala on ottanut käyttöön erityisen toimintaohjelman, jolla autetaan raiskattuja miehiä. Söderin sairaalassa on jo entuudestaan erillinen vastaanotto raiskauksen uhreiksi joutuneille naisille. Ohjelma edellyttää, että apuun hakeutuvat miehet pääsevät oikeuslääkärin tekemän tarkastuksen jälkeen keskustelemaan tapahtuneesta myös kuraattorin kanssa. Sairaalaan hakeutuu vuosittain kymmeniä miehiä, jotka ovat joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Sairaalan arvion mukaan monet raiskauksen uhrin eivät hae apua, koska he kokevat asian liian nöyryyttäväksi ja häpeälliseksi. Ruotsin rikoksia ehkäisevän neuvoston viime vuonna 42 ilmoitusta tapauksista, joissa henkilö oli joutunut seksuaalisen hyökkäyksen kohteeksi

samaa sukupuolta olevan henkilön taholta.

(http://www.sodersjukhuset.se/Web/PressRelease_7343.aspx)

Ruotsissa on myös vankiloissa terapiaa hyväksikäyttäjille jotka usein ovat itse olleet hyväksikäytettyjä. Vuodesta 1992 Pelastakaa Lapset Ry:n aloitteesta on tarjottu hoitoa hyväksikäytetyille pojille. Nykyään tätä työtä tehdään useimmissa lasten ja nuorten psykiatrian vastaanotoilla. (<http://www.hopp.org/>, Heljestrand 2007)

Seksuaalisen väkivallan miesuhreja autetaan myös muualla maailmassa. Ruotsin järjestelmä lienee kuitenkin lähes edelläkävijä, sillä miesuhrit on otettu huomioon valtakunnallisesti ja myös kunnallisessa sairaanhoidossa. Muun muassa Iso-Britanniassa seksuaalisen väkivallan uhrien auttamiseksi toimivat erilaiset vapaaehtoisjärjestöt. Survivors ja the National Association of Victims Support (NAVSS) ovat suurimpia järjestöjä, joista apua on saatavilla. (Mezey & King 2004, 142.) Pienemmät järjestöt, kuten M-Power ja Survivors UK helpline tarjoavat akuuttiapua puhelimitse ja kasvotusten sekä asiakkaalle maksuttomia terapiapalveluita. Lisäksi järjestöt osallistuvat myös seksuaalista väkivaltaa ehkäisevään työhön vankiloissa. UK helpline voi tehdä myös kotikäyntejä asiakkaan luo sekä lähteä tueksi poliisiasemalle, jos uhri haluaa tehdä rikosilmoituksen.

Yhdysvalloissa ja Australiassa seksuaalisen väkivallan miesuhrien on myös suhteellisen helppoa löytää auttavia tahoja, sillä erilaiset järjestöt tarjoavat apua matalan kynnyksen periaatteella ja usein ilmaiseksi. Järjestöt toimivat pääsin avustuksin ja vapaaehtoisten työntekijöiden panostuksella. Yhteystietoja löytyy internetin kautta erilaisilla hakusanoilla. Apua tarjotaan sekä puhelimitse, sähköpostitse että kriisitapaamisilla. Useimmissa järjestöissä uhrien on mahdollista saada vertaistukea erilaisissa terapiaryhmissä sekä tukihenkilö rikosilmoituksen tekemiseen ja kuulusteluihin poliisiasemalle. Lisäksi apua, tietoa ja vertaisryhmätoimintaa voidaan myös tarjota uhrin omaisille.

Australian tiheimmin asutussa osavaltiossa New South Walesissa seksuaalisen väkivallan uhreille tarjotaan apua sekä sairaaloissa että terveyskeskuksissa. NSW Health Sexual Assault services tarjoaa sekä erilaista puhelinapua sekä lapsille että nuorille, uhreille ja myös todistajille. Järjestelmän kautta on myös mahdollista saada

erikoistunutta apua miesuhreille. Puhelinnumerot löytyvät internetistä ja palveluihin voidaan yhdistää myös suoraan terveystieteiden vaihteesta.

Yhdysvalloissa eri osavaltioissa toimivat järjestöt tarjoavat apua siviiliuhreille, opiskelijoille ja vangeille. Male Victims järjestö SPR, Stop Prison Rape on koko maan kattava järjestö, joka on erikoistunut vankiloissa tapahtuvan seksuaalisen väkivallan ehkäisytyöhön, ilmiön tunnetuksi tekemiseen ja vankien auttamiseen. Järjestö toimii lahjoitusten avulla. Male Survivors on Canadian, Australia ja Yhdysvaltojen yhteinen tietopankki, jolla on omat paikallisyhdistyksensä kussakin maassa. Male Survivors järjestää konferensseja ja luentoja sekä välittää arvokasta tietoa paikallisyhdistysten kesken uhrien auttamiseksi. Uhrien on mahdollista järjestön kautta löytää suositeltava terapeutti. Yhdistyksen kotisivuille on koottu paljon tietoa miehiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta ja siihen liittyvistä myyteistä.

<http://www.mencanstoprape.org/index.htm>, <http://www.malesurvivor.org/>,

<http://www.aest.org.uk/survivors/male/>,

<http://www.health.nsw.gov.au/pubs/s/sas/about.html>

<http://www.utexas.edu/student/cmhc/booklets/maleassault/menassault.html>

7.3 Miesten Kriisikeskuksen asiakkaat

Miesten Kriisikeskuksen (nykyisin Miesten Keskus) asiakasjärjestelmään oli vuosin 2003–2006 välillä kirjattu 30 tapausta, jossa asiakas haki apua seksuaalisen väkivallan seurauksiin. Miehistä 13 oli joutunut seksuaalisen väkivallan uhriksi aikuisiällä. Yhteenvetoni koskee vain tätä ryhmää. Valtaosa raiskauksista, yhteensä seitsemässä tapauksista, on tapahtunut uhrin ollessa joko humalassa tai huumattuna. Miehen ollessa tekijänä, raiskaus on viidessä tapauksessa ollut joukkoraiskaus. Lisäksi yhdessä joukkoraiskaustapauksista raiskaajana oli miehen lisäksi nainen ja seksuaalista väkivaltaa tapahtui useita kertoja ihmissuhteessa. Joukkoraiskauksista neljä on tapahtunut ravintolailan jälkeisillä jatkoilla usein tekijöiden kotona. Yksi joukkoraiskauksista tapahtui puistossa uhrin ollessa lenkillä. Naisia tekijöinä esiintyi edellä mainitun joukkoraiskauksen lisäksi viidessä tapauksista, joista yksi on toteutettu neljän naisen joukkoraiskauksena. Yhdessä tapauksista raiskaaja oli uhrin naisesimies. Uhrien oireissa on ilmennyt masennusta ja ahdistusta, PTDS-oireita, pelkoa, painajaisia, univaikeuksia, takaumia,

päihteidenkäyttöä, homoseksuaalisia ajatuksia. Useat miehet ovat kertoneet häpeästä, jota he ovat tunteneet tapahtuneesta. Uhreista neljä on kertonut kokemuksestaan joko puolisolleen tai sukulaisilleen. Kokemuksestaan ennen yhteydenottoaan Miesten Keskukseen uhreista neljä ei ollut kertonut kenellekään. Kaksi miehistä on ollut yhteydessä lääkäriin, yksi Tukinaiseen ja kaksi Auroran psykiatriseen sairaalaan. Ainoastaan yksi tapauksista on ilmoitettu poliisille.

Uhrien hakema ja saama apu on ollut hyvin erilaista riippuen asiakkaan tarpeesta. Joitakin uhreista oli Miesten Keskuksessa tavattu useita kertoja ja joidenkin kanssa keskusteltu vain puhelimitse. Osa uhreista asuu pääkaupunkisuuden ulkopuolella, joten heitä on puhelimitse ohjattu oman paikkakuntansa palveluihin. Joissain tapauksissa miehet eivät puhelun jälkeen tulleet sovitulle tapaamiselle eivätkä ottaneet yhteyttä uudelleen. Miehillä tarjottu apu on ollut keskustelua ja kriisissä tukemista, joissakin tapauksissa tilanteen vakauttamista. Uhrit ovat tavanneet Miesten Keskuksen työntekijöitä yksin ja joissakin tapauksissa puolisonsa kanssa. Osaa uhreista on ohjattu psykiatristen palveluiden piiriin, joillakin on ollut jo valmiina terapiakontakti.

Miesten Keskuksen asiakkaat ovat kukin omissa elämäntilanteissaan ja omanlaisensa seksuaalisen väkivallan uhreja. Kuitenkin yhteistä on se, että miehet ovat ilmaisseet kokemuksena seksuaalisesta väkivallasta, etsineet ja tarvinneet apua ja tukea. Jokaisen asiakkaan kokemus on erilainen, omanlainen, mutta valitettavasti en pääse tarkastelemaan sitä elämänhistoriallisesta perspektiivistä. Aineistosta käy ilmi, että apua ja oikeanlaista hoitoa on vaikea kohdentaa, varsinkin pääkaupunkiseudun ulkopuolisilla paikkakunnilla mahdollisuudet avunsaamiseen ovat erityisen rajattuja. Eräs mies oli puhelinyhteydessä Miesten Keskukseen, koska halusi puhua asiasta jollekin, hän kieltäytyi hakemasta apua omalta paikkakunnaltaan vedoten asian arkaluontoisuuteen. Toisinaan miehet ovat jättäneet tulematta varatuille ajoille tai muutaman tapaamisen jälkeen ”kadonneet”. Tämä voi kertoa siitä, että asia on niin henkilökohtainen, että sen käsitteleminen on hyvin vaikeaa. Kuitenkin käsittelemättä jättäminen on pidemmän päälle kenties vielä vaikeampaa. Joissakin tapauksissa viitattiin seksuaalisen väkivallan seurauksena vaikeuksiin seksuaalielämässä tai ihmissuhteissa, psyykkisiin ongelmiin ja pelkotiloihin.

7.4 Sukupuolen huomioiminen

On paljon tekijöitä, jotka hankaloittavat seksuaaliseen väkivallan uhrien avun hakemista. Uhrin eivät välttämättä tiedä, mistä apua voi ylipäättään saada, mutta myös kynnys avunhakemiseen ja kokemuksen jakamiseen voi olla uhrin näkökulmasta hyvinkin korkea. Pojille tai miehille ei ole Suomessa seksuaaliseen väkivaltaan erikoistunutta valtakunnallista tukea. Mikäli mies tai poika huomaa joutuneensa epäsovivan seksuaalisen mielenkiinnon kohteeksi, ei ole olemassa mitään tiettyä paikkaa, jossa hän voisi käsitellä kokemustaan. Kuten totesin jo aikaisemmin, uhrin ovat epätasa-arvoisessa asemassa maantieteellisesti, muutamat olemassa olevat auttavat tahot ovat keskittyneet Etelä-Suomeen. Lisäksi useat raiskauskeskukset on suunniteltu alun perin naisten tarpeista käsin ja niissä vaikuttavat feministiset ideologiat. (Laitinen 1999,137.) Tämä oletus voi vaikuttaa miehen halukkuuteen hakea apua, joka juontaa juurensa pelosta tulla väärinymmärretyksi. Muun muassa Raiskauskriisikeskus Tukinainen on perustettu feministisen ideologian innoittamana, tätä nykyä ideologia on korvattu professionalismilla. Feministisyys tulkitaan usein väärin naisia suosivaksi ja miehiä syyllistäväksi ideologiaksi, joka voi hämmentää varsinkin miehiä. Lindqvist pohti 1980-luvun puolessa välissä, ymmärtävätkö feministit, ketä miehet ovat ja ovatko he ylipäättään kiinnostuneita siitä. Lindqvist ei osannut itse vastata kysymykseensä, mutta epäili yhteiskunnan kykyä kuulla miehiä. (Lindqvist 1985, 118.)

Sosiaalityössä ja myös muissa ihmiseen auttamiseen tähtäävissä (”hoiva”)ammateissa eräs yksilön ja rakenteiden välinen tematiikka muodostuu sukupuolistavista merkityksistä ja käytännöistä. Sukupuolistavia merkityksiä ovat erilaiset arvot, asenteet, roolit, odotukset ja sosiaaliset merkitykset, jotka liitetään sukupuoleen. Stereotyyppiset käsitykset voivat näkyä muun muassa siten, että työntekijä tulkitsee jonkin asian ongelmaksi esimerkiksi naisen kohdalla, mutta ei vastaavasti miehen kohdalla. Työntekijällä voi olla vahva mielikuva ominaisuuksista, jotka liittyvät naiseuteen ja mieheyteen, mikä voi käytännössä tarkoittaa tiettyjen asioiden odottamista nais-asiakkailta, jotka poikkeavat mies-asiakkaalle asetetuista odotuksista. Sukupuolistavia tekijöitä on mahdollista purkaa tekemällä käytäntöjä näkyväksi ja kyseenalaistamalla totuttua. (Kivipelto 2004, 249–252.) Huomio olisi hyvä kohdistaa siihen, miten sukupuoli tulisi huomioida asiakastyössä. Muun muassa feministisessä tutkimuksessa on korostettu eri

sukupuolen kokemusmaailmallista erilaisuutta. Sukupuolen merkitys ja sosiaalisten ongelmien määrittely tästä näkökulmasta ovat olleet feministisen sosiaalityön keskeisiä elementtejä (Keskinen 2004, 19–22).

Nyqvist (2004, 118–120, 123) pitää sukupuolisensitiivisyyttä työntekijä-asiakassuhteessa merkittävänä, koska miesten ja naisten käsitykset väkivallasta (ja myös seksuaalisesta väkivallasta), sen syistä ja seurauksista ovat erilaiset. Miesspesifeissä työmuodoissa näkökulma ei ole sukupuolen keskinäinen valtasuhde ja miesdominanssi, vaan siinä painottuvat miesten ja naisten erilaiset palvelutarpeet. Tärkeänä pidetään, että työntekijä on samaa sukupuolta asiakkaan kanssa. Myös Raunion (1999) on tuonut esiin sukupuolen huomioimisen asiakassuhteen eri osapuolien yhteisten kokemusten näkökulmasta. Feministisessä ajattelussa ”toiseus” koskee nimenomaan naisia, mutta esimerkiksi sosiaalitoimiston palvelukulttuurissa ”toiseus” koskee ensisijaisesti naistyöntekijän ja miesasiakkaan vuorovaikutuksen problemaattisuutta. Sosiaalitoimiston, kuten monien vastaavanlaisten organisaatioiden työskentelytavat sisältävät piirteitä, jotka vahvistavat miehen toiseutta. Esimerkiksi puheeseen perustuva ongelmien selvittäminen on naisille luontevampaa, koska naisille hyvin tavanomaista on arkielämässään jakaa asioita ja myös hakea apua. Seksuaalisen väkivallan näkökulmasta miehen aseman toiseutta lisäävät maskuliinisuuden mielikuvat. Perimmiltään miehen toiseus auttamistyössä perustuukin kulttuurisesti miehille ja naisille muodostuneisiin rooleihin sekä niiden mukaiseen sukupuolierityiseen orientoitumiseen. (Raunio 1999, 258–259.)

Sukupuolella näyttäisi olevan vaikutusta mieltä järkyttävien kokemusten käsittelyssä. Naisten on todettu reagoivan miehiä voimakkaammin ja moninaisimmin oirein. Naiset pystyvät tutkimusten mukaan käsittelemään kokemuksiaan pitkällä tähtäimellä perusteellisemmin kuin miehet. Miehillä pitkään jatkuvia oireita esiintyy enemmän kuin naisilla, vaikka myös miehet pystyvät käsittelemään kokemuksiaan syvästi. Miesten keinot käsitellä järkyttäviä kokemuksia poikkeavat naisten keinoista kuitenkin vain osittain: miehet purkavat kokemustaan useammin toimintaan ja yksinäisyydessä miettimiseen siinä missä naiset luontaisemmin jakavat kokemuksia puhumalla. (Saari 2000, 70.)

Myös parisuhdeväkivallan dynamiikasta tiedetään miesten ja naisten kokemusten poikkeavan toisistaan. Naisten väkivaltakokemus näyttäytyy

kokonaisvaltaisena ja emotionaalisena, jossa hallitsevana tunnetilana on usein pelko. Vaikka mieskin kokee toisinaan väkivaltaa naisen taholta, tämä hyvin harvoin johtaa väkivallan pelkoon. Nyqvistin (2002, 210) mukaan naisten ja miesten käsitykset eivät väkivallan kokemuksissa useinkaan kohtaa. Väkivaltaiset miehet harvoin ymmärtävät, mitä läheisen ihmisen väkivaltaisuus tarkoittaa parisuhteessa olevalle naiselle. Naistyöntekijä pystyy tällaisessa tilanteessa helpommin samaistumaan väkivaltaa kokeneen naisen tuntemuksiin. Samoin voidaan ajatella miehen tuntevan enemmän kokemusmaailmallista yhteyttä miestyöntekijän kuin naistyöntekijän kanssa.

Tutkimuksen mukaan näyttäisi siltä, että ainakin väkivaltaongelman ollessa kyseessä, apua haettaessa miesten on helpompi lähestyä miestyöntekijää. Nyqvistin (2002) tutkimuksessa väkivaltaiset miehet hyötyivät miestyöntekijäkontaktista. Tässä yhteydessä suhteesta miestyöntekijään teki erityisen se, että useinkaan väkivallasta ei ollut puhuttu kenellekään aikaisemmin. Miehet kaipasivat ”miesnäkökulmaa”, jolla he viittasivat siihen, että nainen ei ymmärrä asioita samalla tavalla kuin mies. ”Miesnäkökulman” voi tulkita viittaavan kokemusmaailman samankaltaisuuteen, joka ehkäisee ”toiseuden” kokemusta. Asiakassuhteen jatkuessa myös naistyöntekijä hyväksyttiin, ja koettiin myös tasapainottavan työskentelyä. Nyqvist painottaa sitä, että miespuoliset työntekijät voivat olla ratkaisu ainakin väkivaltaa käyttävien miesten hoitoon motivoitumisessa. Seksuaalisen väkivallan uhrien kanssa työskennellessä ainakin naisuhrien osalta työntekijän sukupuolen on katsottu olevan merkittävä. Naisille suunnatuissa palveluissa työntekijät ovat useimmiten naisia, joka Nyqvistin (2004, 124) mukaan voidaan selittää siten, että naisen on helpompi ymmärtää naisasiakkaan ongelmakäsitys ja vastaavasti sama toteutuu miestyöntekijän ja miesasiakkaan kohdalla. Tämä on käytäntönä useissa turvakodeissa ja muun muassa Tukinmaisessa. On vaikea sanoa, onko mies- vai naistyöntekijä miesasiakkaalle seksuaalisen väkivallan saralla toimivampi vaihtoehto. Tietenkään pelkkä mies- tai nais-sukupuoli ei takaa toimivaa asiakassuhdetta, työ vaatii asianmukaista koulutusta sekä tiedon ja kokemuksen tuomaa erityisosaamista.

Raunio (1999) on pohtinut sukupuolen merkitystä ”toiseuden” näkökulmasta ja siitä juontuvaa vaikeutta työntekijän ja asiakkaan yhteysymmärryksen saavuttamisessa. Raunion mukaan sukupuolen ohella vaikuttavat myös muut kulttuurisia ja sosiaalisia eroja aikaansaavat tekijät, kuten yhteiskuntaluokka, etninen ryhmä, osapuolien iät. Tällaiset erottavat tekijät saattavat asettaa asiakkaan vaikeasti ymmärrettävän ”toisen” asemaan

työntekijän edustaman normaaliuteen nähden. (Raunio 1999, 259–260.) Myös asiakas voi kokea kokemusmaailmojen kohtaamattomuuden, vaikka sukupuolellisesti eroa ei olisikaan. Ylipäättään mies- ja nais-asiakkuuksien vertailu on ongelmallista, koska avun hakeminen lähtee kuitenkin eri lähtökohdista sekä sukupuolen suhteen että yksilötasolla (Nyqvist 2002, 220).

7.5 Asiakas palvelujärjestelmässä

Kuten on jo esitetty, seksuaalisen väkivallan määrittelystä voidaan olla useaa mieltä. Seksuaalinen väkivalta on viimekädessä subjektiivinen kokemus, joten mikä tahansa lähestyminen jonka uhri on kokenut ahdistavaksi, pakottavaksi tai väkivaltaiseksi, on kohteen kannalta seksuaalista väkivaltaa. Subjektiivista kokemusta asiakastyössä ei voi eikä saa sivuuttaa. Tästä näkökulmasta käsin seksuaalinen väkivalta määrittyy yksilön kokemuksen mukaan ja laajenee koskemaan myös tekoja ja ilmiöitä, joita laki ei määritä seksuaalirikoksiksi. Seksuaalisesti epäkunnioittavat teot ja seksuaalinen ahdistelu lievimmissäkin muodoissa voi teon kohteelle olla vakava loukkaus ja aiheuttaa kielteisiä seurauksia uhrin hyvinvoinnissa. (Raijas 2000a, 157.) Uhria auttavien tahojen tulee suhtautua uhrin kokemukseen vakavuudella ja kunnioituksella, vaikka rajanveto seksuaalisen väkivallan, seksuaalisen hyväksikäytön, seksuaalisen ahdistelun tai seksuaalisen henkisen väkivallan välillä olisi työntekijälle epäselvä. Tarkoitan sitä, että työntekijän mielestä vähäpätöinen (seksuaalinen) loukkaus voi sen kokeneelle näyttäytyä aivan toisin. Asiakkaiden palautteissa hyvinvointipalveluista nousee esiin toive ihmisen kohtaamisena ihmisenä tapauksen sijasta. Toiveeseen liittyy oletus välittämisestä – ihmisestä myös välitetään, tapaus on helpompi sivuuttaa vailla inhimillisiä tunteita. Tärkeää on asiakkaan ottaminen todesta ja hänen avuntarpeensa vastaanottaminen. (Laitinen & Hurtig 2002, 53.) Lisäksi tiedetään, että varsinkin seksuaalisen väkivallan uhrin kokevat usein häpeää tapahtuneesta ja pelkoa kritiikistä tai syyttelystä heidän kokemustaan kohtaan. Tämä lisää auttavan tahon vastuuta omasta viestinnästään. Epäystävällisyys tai sellaisen mielikuvan välittäminen vuorovaikutustilanteessa saattaa aiheuttaa sen, että uhri ei enää tohdi hakea apua. (Mezey & King 2004, 143.)

Seksuaalisen väkivallan uhrille kynnys avunhakemiseen on usein korkea, voimat voivat olla aivan lopussa ja silloin apua haettaessa odotukset ovat suuret.

Yhteiskunnallinen palvelujärjestelmä on pyritty rakentamaan siten, että erilaisissa vaikeuksissa tarkoituksenmukaista ammattiapua olisi jokaisen mahdollista saada vaivattomasti (Laitinen & Hurtig 2002). Asiakkaan asema on julkis palvelujärjestelmässä kuitenkin usein toissijainen: palvelun intressi määräytyy hallinnon ja järjestelmän näkökulmasta. Järjestelmäkeskeisyys on selvästi ristiriidassa sosiaalityön periaatteiden, asiakaslähtöisyyden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kanssa. Järjestelmä lähtöisyys voi tuottaa uhriuden vahvistumista, muun muassa useiden päällekkäisten asiakassuhteiden muodossa. Toistuva alusta alkaminen ja luottamuksen rakentaminen yhä uusien ammattilaisten kanssa on väsyttävää. Asiakassuhteet saattavat uhrille esiintyä leimaavina ja niiden kautta on vaikea saavuttaa kunnioitetuksi tulemisen kokemuksia, jos kunnioitus liitetään kykyyn huolehtia itsestä. (Laitinen 2004, 299.)

Palvelujen rakentuminen järjestelmä-, eikä asiakas keskeisesti merkitsee usein sitä, että uhrien elämäntilannetta ei tarkastella kokonaisvaltaisesti. Tämä tulee esille sellaisten uhrien kokemuksissa, joilla oli monia vaikeuksia, kuten psyykkisiä ongelmia, päihde ongelmia, taloudellisia vaikeuksia. Uhrien avunsaanti oli pilkottu useisiin eri instituutteihin, jolloin apu rajoittui lyhyisiin episodeihin eri tiloissa. Palvelujärjestelmien valikointimekanismit ovat esimerkki rakenteellisesta välinpitämättömyydestä, jossa asiakasta pallorellaan palvelupisteestä toiseen, ilman minkään tahon vastuunottamista hänen auttamisestaan. Näin väliin putoamisen ja ilman apua jäämisen riski kasvaa entisestään ja myös välinpitämättömyys, ongelman mitätöiminen välittyy asiakkaalle entistä voimakkaampana. (Laitinen & Hurtig 2002, 53, 54–56.)

Laitisen (2004, 296–297) tutkimuksessa uhrille välittyy kuva väliin putoamisesta, välinpitämättömyydestä ja kohtaamattomuudesta. Tämän uhri voi tulkita puutteena työntekijän ammattitaidossa. Todellisuudessa kyse voi olla siitä, että työntekijällä ei ole riittävästi tietoa. Hyvää ammattitaitoa osoittaa myös tieto siitä, mihin uhrin voi ohjata hakemaan asianmukaista apua. Tähän ongelmaan liittyy myös osaltaan puutteellinen palvelujärjestelmä, varsinkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella tämä on todellinen ongelma. Kolmannen sektorin palveluiden suuntautuneisuus, asiakkaan asema ja huomiointi julkisessa palvelujärjestelmässä sekä sosiaalityöntekijöiden ammattitaito ja seksuaalisen väkivallan uhrien auttamisjärjestelmä kaipaa muutosta. (Laitinen 1999, 142.)

Valtaosa seksuaalisen väkivaltaan ja hyväksikäyttöön liittyvistä tekijöistä, tunteista ja käsityksistä ovat muilta piilossa ja voivat joissakin tapauksissa näyttäytyä moninaisin tavoin. Laitisen (2004) mukaan ulkopuolinen ihminen voi usein nähdä vain osan uhrin kokemuksesta ja siitä seuranneista oireista, joita voivat olla psyykkiset ongelmat kuten anoreksia tai masennus, ja sosiaaliset ongelmat, kuten päihteiden ja lääkkeiden käyttö, prostituutio, väkivaltaisuus tai itsemurhayritykset. Näitä oireita kanssaihmiset voivat paheksua ja ammattilaiset yrittää lieventää. Laitinen nostaa esille tärkeän näkökulman pohtimalla, kuinka paljon esimerkiksi väkivaltarikoksista tuomituissa tai huumeidenkäyttäjissä on seksuaalisesti hyväksikäytettyjä, jotka saavat oireilunsa takia rangaistuksen. Laitinen uskoo anorektikkojen ja masentuneiden herättävän kanssaihmisissä ja auttajissa huolta ja nämä oireet nähdään pahoinvointina. Rikollisuus ja huumeongelmat sen sijaan nähdään likaisina ja itse valittuina. Uhriutumisen uusintaa näin itseään. (Laitinen 2004, 239.)

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani empiirinen tehtävä oli selvittää, mitä seksuaalisesta väkivallasta tiedetään aikaisemman tutkimuksen perusteella. Tähän kysymykseen olen vastannut tarkastelemalla seksuaalisen väkivallan yleisyyttä, tekijöitä ja uhreja sekä uhrien kokemuksia. Olen myös avannut seksuaalisen väkivallan uhrille aiheuttamia seurauksia erityisesti trauma-käsitteen avulla. Seksuaalinen väkivalta aiheuttaa trauman, sen tasoon vaikuttavat uhrin aikaisemmat kokemukset sekä kyky suojata itseään ja palautua. Uhrin saamalla avulla on paljon vaikutusta seksuaalisen väkivallan aiheuttamista reaktioista toipumiseen. Olen tarkastellut myös, millaista apua ja palveluita seksuaalisen väkivallan uhrien on mahdollista Suomessa saada sekä vertaillut muutamien maiden järjestelmiä.

Olen etsinyt teorian avulla vastauksia kysymykseen, mitä seksuaalisella väkivallalla tarkoitetaan. Olen tarkastellut seksuaalisen väkivallan ilmenemismuotoja ja seksuaalisen väkivallan ja raiskauksen suhdetta toisiinsa. Olen päätenyt siihen, että seksuaalinen väkivalta käsittää erilaisia asioita, joista lakiterminäkin käytetty raiskaus on yksi. Seksuaalista väkivaltaa voi tapahtua myös ilman fyysistä kontaktia. Seksuaalinen väkivalta, esimerkiksi parisuhteessa, voi olla alistavaa, toisen itsetuntoa nujertavaa, verbaalista väkivaltaa. (vrt. Nyqvist 2001, 2004.)

Teoreettinen keskustelu on kohdistunut maskuliinisuuden ja seksuaalisen väkivallan kohtaamiseen. Olen tarkastellut miehiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ja sen seurauksia kulttuuristen sukupuoliroolien, mieheyden ja maskuliinisuuden kautta.

8.1 Miten maskuliinisuus ja seksuaalinen väkivalta kytkeytyvät toisiinsa miesuhriuden näkökulmasta?

Patriarkaalinen yhteiskunta korostaa miesten voimaa ja valtaa, joka näkyy jo nuorten poikien arvomaailmassa. Miehet nähdään seksuaalisesti aktiivisina ja oma-aloitteisina. Muita arvostettuja miehisiä ominaisuuksia ovat muun muassa toiminnallisuus, hallitsevuus, suoriutuminen, rationaalisuus, kilpailullisuus ja fyysinen voima. (Honkatukia 2003, 11–13.) Kun maskuliinisuus ymmärretään ideaaliksi, johon tietoisesti pyritään, miestenvälinen kilpailu, tietoinen riskinotto ja jopa väkivaltaisuus tulevat ikään kuin ymmärretyksi. Kulttuurinen maskuliinisuus ei siis ole synnynnäinen ominaisuus. Se on kulttuurin ja ajan tuottama ideaalirooli, joka on ansaittava ja jota on todistettava. (Jokinen 2000, 68, 228–229.) Badinterin (1993) mukaan miehet muodostavat kuvaa miehisydestä omaksumalla miehuuteen kohdistuvia kulttuurisia odotuksia ja vertaamalla itseään toisiin miehiin. Hegemoninen maskuliinisuus viittaa yleisesti hyväksytyyn ja tuettuun patriarkaaliseen käsitykseen miehen sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, pitäen sisällään näkemyksen itsevarmoista, dominoivista ja heteroseksuaaleista, seksuaalisesti viriileistä miehistä. (esim. Jokinen 2000; Honkatukia 2003.)

Maskuliinisuuteen mielletään käsitys voimasta ja kyvystä puolustautua (Brusila 2006, 337). Miehet kamppailevat keskenään, osoittavat toisilleen mieskuntoaan ja pelkäävät epäonnistuvansa. Jokisen (2000) mukaan epäonnistuminen mitätöi maskuliinisuuden aiemmista onnistumisista huolimatta. Naisen hyväksytään olevan jollakin tasolla passiivinen, tai ainakin itsepuolustukseen kykenemätön, mutta itseään puolustamaan kykenemätön mies on pelkuri. Miehelle ”luontaisesta” kyvystä puolustaa itseään seuraa oletus mahdollisuudesta lopettaa seksuaalinen hyväksikäyttö, jos mies niin haluaa. Joidenkin tutkimusten mukaan miesuhreja syyllistetään naisuhreja useammin tapahtuneesta ja syytä etsitään uhrin käyttäytymisestä, koska miehen tulisi pysytää taistelemaan vastaan tai ainakin pakenemaan. (esim. Davies & Rogers 2006; Archer 1994b.)

Kuten toin jo aikaisemmin esille, miehenä olemiseen liitetään vahvasti seksuaalisuus: erektio, kyky ja halu yhdyntään (esim. Virtanen 2004, 82–83.) Mielikuvaa aina halukkaasta, valmiista ja kykenevästä miehestä pidetään yllä mediassa ja

markkinoinnissa: viriili mieskuva on esillä niin elokuvissa ja televisio-ohjelmissa, kuin politiikassakin. Mies, joka on passiivinen seksin saralla, on tämän määritelmän mukaan vähintäänkin outo. (Ronkainen 1994, 133–134.) Tästä seuraa ajatus, jonka mukaan naisen hyväksikäyttämän miehen voitaisiin jopa olettaa nauttineen seksistä. (Honkatukia 2003, 17; Laitinen 1999, 136.) Tutkimusten mukaan naisen seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneita miehiä syyllistetään tapahtumasta useammin, kuin miehiä, jotka joutuvat miestekijän uhriksi. Tähän voidaan jälleen pitää syyllisenä kulttuurisia rooleja ja maskuliinisuuden myyttiä, joka määrittää ”normaalin” miehen seksuaalisesti erityisen aktiiviseksi. (Davies & Rogers 2006.)

Mikäli miehen hyväksikäyttäjän on toinen mies, herää epäily uhrin homoseksuaalisuudesta. Miehillä raiskauksen uhriksi joutumisen on todettu olevan traumaattista myös homofobisten asenteiden takia, vaikka tekijöistä valtaosa ei yleisen käsityksen vastaisesti olekaan homoseksuaaleja. (Honkatukia 2003, 17.) Heteromiesten homososiaalinen yhteenkuuluvuus, joka määrittää maskuliinisuutta, voi olla myös uhka sosiaalisuuden erotisoitumisesta, mikä lieneekin yksi keskeisimmistä homofobian kasvualustoista. Homofobia on enemmän kuin irrationaalista homoseksuaalisuuden pelkoa, pelko liittyy ei-maskuliinisten ominaisuuksien paljastumiseen. (Jokinen 2003, 16.) Kimmelin (1996, 8) homofobia on homososiaalisuuden kontekstissa määriteltävissä toisen miehen peloksi, jolla on valta riisua toisen maskuliinisuus ja valta määritellä toisen puuttuva miehisuus. Miehen suurin pelko liittyy tämän teorian mukaan siihen, että joku toinen, vahvempi mies alistaa ja häpäisee. Maskuliinisia piirteitä kunnioittavassa ilmapiirissä homoseksuaaliksi leimautuminen voi olla miehelle kohtalokasta aseman menettämisen kannalta (Jokinen 2000, 221–222).

Yhteiskunnalliset arvot, normit ja asenteet vaikuttavat kaiken toiminnan taustalla - ne eivät voi olla vaikuttamatta uhrin avunhakemiseen. Miehisen seksuaalisuuden rajojen rikkoutuminen on edelleen tabu ja huonosti tunnettu asia. Tästä seuraa uhrille tunne yksin jäämisestä. (Brusila 2006, 337.) Monet miesuhrit voivat pelätä syyllistämistä ja sitä, että heitä ei uskota. Miesten raiskaukset päätyvät äärettömän harvoin poliisin tai edes terveydenhoitohenkilökunnan tietoon. Ne ovat liian kipeitä, haavoittavia ja eritoten häpeällisiä asioita kerrottavaksi välttämättä kenellekään. Kuitenkin niistä puhuminen on uhrin kannalta välttämätöntä kokemuksen läpikäymiseksi ja trauman hoitamiseksi, että

elämä voisi jatkua ennallaan psyykettä ravistelevan tragedian jälkeen. (Laitinen 1999, 146; Gregory & Lees 1999, 113–116)

Sukupuolijärjestelmä määrittää omalta osaltaan seksuaalisen väkivallan uhritekijä-roolien jakautumista. Miehen uhrius tulkitaan seksuaalisen väkivallan alueella jokseenkin epätavallisena ja ainakin vaikeasti tunnistettavana. (Graham 2006, 192.) Kulttuuriset stereotypit ja myytit vaikuttavat siihen, kuinka eri sukupuoliin suhtaudutaan uhreina. Miehen on vaikea tulla tunnistetuksi seksuaalisen väkivallan uhrina, mutta kun se tapahtuu, hän on sekä murskannut omassa miesidentiteetissään oletukset miehen ideaaliominaisuuksista. Avuttomuuden ja sitä kautta uhriuden kokemukset eivät sovi skeemaan miehestä. Seksuaalinen väkivalta ja erityisesti raiskaus murentaa miehen kuvaa itsestään haavoittumattomana ja ruumiillista koskemattomuuttaan puolustamaan kykenevänä yksilönä. Näitä kokemuksia miehiltä usein odotetaan. Maskuliinisuuden normit eivät sisällä mahdollisuutta, jonka mukaan poika voisi olla inestin uhri tai mies seksuaalisen väkivallan uhri. Mendelin (1995, 203) mukaan seksuaalisesti hyväksikäytetyt miehet tuntevat itsensä hyvin hämmentyneiksi maskuliinisuuden vaatimusten ja ristiriitaisten kokemustensa välissä. Myös Laitinen (2004, 187–188) on tutkimuksessaan päätenyt samaan johtopäätökseen, jonka mukaan maskuliinisuuden normit edellyttävät miehiltä fyysisen ja emotionaalisuuden haavoittuvuuden salaamisen.

Seksuaalinen väkivalta on hyvin sukupuolisidonnainen rikos, biologista ja sosiaalista sukupuolta ei voi erottaa ilmiön tarkastelusta. Maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käsitysten ja normien tiedostaminen on perusedellytys sille, että seksuaalisen väkivallan uhrien, myös miesten, asemaa voidaan parantaa. Huomioitava on, että maskuliinisuus ei suojaa seksuaalista väkivaltaa vastaan (Laitinen 1999, 146). Laitisen Pro gradu tutkielmassa (1999) toinen inestin uhri oli mies, jonka tilannetta ei koskaan tunnistettu tai tunnustettu. Hyväksikäyttäjä oli uhrin äiti. Tuossa kertomuksessa häpeä ja salailu tulevat erittäin selvästi esille. Uhri kertoo pelänneensä leimautumista ja syyllistämistä, eikä siksi uskaltanut kertoa asiasta kenellekään. Kyseisen seksuaalisen väkivallan uhrin kokemuksista peilautuvat selvästi kulttuurimme maskuliinisuuden normit ja arvot: miehen ei ole lupa olla julkisesti heikko. (mt. 149)

Kuitenkin kuten edellä todettu, sukupuoliroolit ovat kulttuurissa rakennettuja, uusintettuja ja ylläpidettyjä. Myös maskuliinisuudet toimivat samalla kaavalla, sekä

muuttuvat ajallisesti ja paikallisesti (Connell 1995). Grönforsin (1994, 73) mukaan miehistä kulttuuria voidaan muuttaa, jos muutos sukupuolten välisessä vuorovaikutuksessa ja sukupuolijärjestelmässä itsessään nähdään mahdolliseksi. Biologia tai sosiaalinen tausta ja kulttuuri eivät voi olla vankiloja, joista ei ole poispääsyä. Mieheys, miehisuus ja maskuliinisuus ovat käsitteinä mahdollista määritellä toisinkin. Grönforsin mukaan tärkeää on kysyä, mihin miestä tarvitaan – ja perimmäinen tarkoitus hänen mukaansa on suvun jatkaminen. Tästä seuraa mieheyden määrittelyn vapaus, sillä perimmäisen tehtävän jälkeen kaikki muu on kulttuurisesti tuotettua ja sopimuksenvaraista ja siksi muuttuvaa ja muutettavissa.

Graham (2006, 201) uskoo miehiin kohdistuvien myyttien ja uskomusten uhriuden näkökulmasta olevan muutoksessa. Hän viittaa ongelman asemaan kymmeniä vuosia taaksepäin, josta on tultu jo huimasti eteenpäin. Tutkimuksellinen kiinnostus on kohdistunut jo enemmän sukupuoli-identiteetteihin suhteessa seksuaalisuuteen, jota kautta ymmärrystä mieserityisyyteen on mahdollista lisätä. Yhteiskunnalliset arvot ovat jo hitaassa muutoksessa tuohon suuntaan, joka tekisi miesuhriudesta hyväksyttävämmän ja tunnistettavamman. Miehistä kulttuurin odotukset ovat sosiaalisesti tuotettuja ja siksi näissä määritelmässä tulee huomioida käyttäytymisen lisäksi myös mielikuvat, odotukset, eleet, puhe ja kieli, jotka liittävät nämä oletukset miehistä kulttuuriin ja luovat pohjan sille. Vaikka naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa tapahtuu selvästi enemmän, on myös miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta poliittisella tasolla huomionarvoinen ongelma.

8.2 Palvelujärjestelmän vastaamattomuus tarpeeseen

Tutkimuksessani oletuksenani oli ilmiön tunnistamattomuus; koska seksuaalisen väkivallan miesuhrius ei sovi maskuliinisen miehistä malliin, sitä ei tunnisteta yhteiskunnassamme. Tutkimustiedon puute pitää yllä puutteita tiedossa ja menetelmissä seksuaalisen väkivallan uhrien auttamiseksi. Näiden seikkojen valossa lienee selvää, että uhrien on vaikea saada ammattimaista apua. (King et al. 2000, 1-2; Alder 2000, 136–137.) Julkinen palvelutarjonta ei vastaa miesuhrien tarpeita. Seksuaalisen väkivallan uhrille on hyvin tärkeää useastakin syystä saada oikeanlaista apua tarpeeksi ajoissa. Seksuaalinen väkivalta on aina uhka yksilön emotionaalille hyvinvoinnille.

Seksuaalisuus on jokaisen ihmisen hyvin läheinen ominaisuus ja loukkaukset seksuaalista itsemääräämistä kohtaan koskettavat hyvin syvältä. (Näre 2000.) Verrattuna muihin traumaattisiin tapahtumiin raiskaukseen liittyy kokemuksellisia erityispiirteitä, koska se sekä fyysisesti että psyykkisesti kohdistuu ihmisen herkimpään ja intiimeimpään alueeseen (Raijas 2000b, 1).

Seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneet ihmiset tarvitsevat asiantuntevaa apua trauman käsittelyssä. Huomionarvoista on hoidon ajoittaminen oikein, sillä ihmisen mieli alkaa sulkeutua kolmen vuorokauden kuluttua traumaattisesta tapahtumasta. Kokemus on niin vahva, että se pakottaa ihmisen käsittelemään sitä prosessin alkuvaiheessa, mistä johtuen kriisityön tulee ajoittua välittömästi järkyttävän tapahtuman jälkeen. (Saari 2000, 96.) Tutkimusten mukaan trauman merkitys, tapahtuman ja tekijän piirteet, sekä uhrin tapa prosessoida kokemusta tapahtuman aikana, sen jälkeen ja myöhemmin ovat tärkeitä tekijöitä selviytymisessä. Merkittävää hoidon oikean ajoituksen ohella on hoitohenkilökunnan ammatillinen osaaminen. Traumaprosessin tunteminen ja psyykettä suojaavien ja terveyttä edistävien tekijöiden tunnistaminen erottaminen niistä, jotka altistavat uhria mielenterveysongelmille ovat hoitoprosessin onnistumiselle tärkeitä tekijöitä. (Punamäki ym. 2007, 5.)

Laitisen (2004) tutkimuksessa uhrit toivat selkeästi esille kokemuksen saamansa avun ja tuen määrällisestä riittämättömyydestä myös ajoituksellisesti väärin kohdennettuna. Uhreista moni oli joutunut odottamaan apua vaikeassa tilanteessa kohtuuttoman pitkään: ajan saaminen kahden viikon päähän on tuntunut kriittisessä tilanteessa iäisyydeltä ja keskusteluaika kerran kolmessa viikossa akuutissa vaiheessa riittämättömältä. Uhrit ja järjestelmä hahmottavat ajallisen perspektiivin eri tavoin: järjestelmä olettaa itsen uudelleen rakentamisen olevan helppoa ja nopeaa. Uhria ei auta hänen omien voimavarojensa ylikorostaminen silloin, kun hän selkeästi tarvitsee ammatillista tukea ja apua. Kaksi Laitisen tutkimuksen uhreista oli kokenut kunnan säästämisyritykset, kun pitkäkestoinen terapia oli vaihdettu ratkaisukeskeiseen lyhytterapiaan. Laitinen tulkitsee, että uhrien kannalta kyse ei ole kustannusten pienentämisestä vaan niiden siirtämisestä, ja mahdollisesti myös kasvattamisesta. Jos ihminen ei saa apua ajoissa, hänen ongelmansa kasaantuvat ja monimutkaistuvat, jolloin niiden ratkaiseminen muuttuu entistä työläämmäksi. (Laitinen 2004, 286–287.)

Uhrien kokemukset ammattilaisten kohtaamisesta kertovat palvelujärjestelmän kyvyttömyydestä ottaa huomioon miesuhreja. Kovinkaan monessa paikassa ei ole kokemusta miesuhreista, heitä ei ole huomioitu palveluissa. Laitisen (2004) tutkimuksessa usealla uhrilla oli kokemusta siitä, että he ovat hakeutuneet ongelmiseen väärään paikkaan, jossa eivät ole saaneet lainkaan tarvitsemaansa apua. Uhrin näkökulmasta palvelujen toiminnasta puuttuvat vastuunotto, kokonaisvaltaisuus ja yhtenäisyys. Kyse ei ole työntekijän vastuuttomuudesta, vaan palvelujärjestelmän hajanaisuudesta, jossa ongelmia ilmenee muun muassa tiedonkulussa ja yhteistyössä. Palvelujen saannissa ja asiakassuhteen muodostumisessa näyttäisi painottuvan uhrien tietämys ja aktiivisuus. Tämä on vaikeaa silloin, kun avuttomuus ja jaksamattomuus ovat vallitsevia tunteita. Apua ovat parhaiten saaneetkin uhrin, jotka ovat olleet tietoisia mahdollisuuksista ja osanneet etsiä niitä oikeista paikoista. Avunsaannin vaikeus kertoo siitä, että tiedottaminen on vielä liian näkymätöntä ja epäselvää. (Laitinen 2004, 289–299.)

Seksuaalisen väkivallan uhrien auttamiseksi on tehtävissä vielä paljon. Aivan ensiksi tarvittaisiin hyviä käytäntöjä yhdistävää keskustelua ammattilaisten kesken sekä yhteistyötä. Eri tahojen työntekijät, joille seksuaalisen väkivallan uhrin ovat tuttuja, tulisi yhdistää tietonsa, taitonsa ja kokemuksensa. Lisäksi tarvitaan miesten kanssa työtä tehneiden kokemus siitä, millaisesta avusta mies hyötyy. Tarvitaan koko Suomen kattava ammattilaisten verkosto, koska apu on jakautunut maantieteellisesti hyvin epätasaisesti. Tähän verkostoon tulisi kuulua ammattilaisia eri aloilta. Vähintäänkin niiltä aloilta, jotka ovat jossakin vaiheessa uhrien kanssa tekemisissä, kuten poliisit, terveydenhoitohenkilökunta, psykologit ja terapeutit, sosiaalityöntekijät, kenties myös opettajat ja kirkon työntekijöitä tulisi olla mukana. Lisäksi verkoston toimesta järjestettäisiin koulutusta ja seminaareja – ja tuettaisiin tutkimustoimintaan aiheen tiimoilta. Verkoston käytössä olisi jonkinlainen tietopankki, johon olisi koottu tietoa uhrin ensiavusta ja akuutti-toimenpiteistä, mahdollisista oireista ja seurauksista. Tieteenalakohtaisesti kerättäisiin tutkimusta ja päivitettyä tietoa seksuaalisen väkivallan saralla, joka olisi helposti kaikkien saatavilla. Tietopankki pitäisi sisällään myös yhteistyötahot yhteystietoineen.

Verkosto tarvitsee jonkun, joka ylläpitää, organisoii ja koordinoi toimintaa. Ongelmaksi nousee myös palveluiden vähyys. Matalan profiilin paikkoja, sellaisia joihin on helppo tulla, tarvitaan seksuaalisen väkivallan uhrien auttamiseksi. Häpeä voi estää

uhria hakemasta apua, ja siksi esimerkiksi soittaminen nimettömänä ja kasvottomana voisi olla helpompaa – tai keskustelu esimerkiksi anonyymisti internetin välityksellä. Tukinaisen kriisipuhelin on sekä naisille, että miehille tarkoitettu, mutta epäilen joidenkin miesten käsittävän sen ainoastaan naisille suunnatuksi palveluksi. Miesuhrien löydettävyys – tai eritoten, miten he löytävät ja uskaltavat palveluiden pariin lienee kynnyksysymys.

8.3 Tutkimuseettinen reflektio

Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on piilotettu, henkilökohtainen ja marginaalissa oleva ilmiö. Tutkimusaiheeni tabumainen luonne on rajannut käytettävissä olevia metodeja suuresti. Seksuaalisesti hyväksikäytettyä uhria, miestä, on vaikea tavoittaa. Tämän asian ymmärrettyäni päädyin tekemään tutkimuksen, joka ei sisällä empiiristä aineistoa. Tutkimuskysymykset ovat hioutuneet ja tarkentuneet tutkimuksen tekemisen myötä. Tutkimuksen läpi kulkevia teemoja ovat sukupuoliroolit ja oletukset, uhriutumisen kokemus suhteessa sukupuolirooliin ja seksuaalinen väkivalta vaikeana, häpeällisenä ja leimaavana kokemuksena.

Kulttuurissamme seksuaalisuus sijaitsee yksityisellä ja intiimillä alueella, joka ei kuulu muille kuin joita se koskee. Juvonen käyttää termiä ”puhumattomuuden kulttuuri”, joka arkoihin, henkilökohtaisiin ja herkkiin ilmiöihin. (Juvonen 2002, 57.) Koska tutkimukseni tarkastelee seksuaalista väkivaltaa, joka on salassa pidetty asia ja josta harvoin raportoidaan poliisille tai haetaan apua terveydenhuollosta tai kriisikeskuksista, on pohdittava empiirisen aineiston arvoa suhteessa tutkimuseettisiin kysymyksiin. (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 56.)

Laitinen(2004, 52) pohtii riistosuhdetta tutkijan ja tutkittavan välillä, joka tavalla tai toisella liittyy aina tutkimuksen tekemiseen. Omassa tutkimuksessani pohdin mahdollisuutta empiirisen aineiston keräämiseen seksuaalisen väkivallan miesuhreja haastatteleamalla. Kuitenkin kyseessä on aihe, joka on arkaluontoinen, vahvoja tunteita herättävä ja tutkimushenkilölle mahdollisesti hyvin traumaattinen kokemus, on tutkijan syytä pohtia toimintansa eettisyyttä. Laitinen (1999, 2004) on pohtinut onko oikein kerätä tutkimusta varten tarpeelliset tiedot, jonka jälkeen vuorovaikutussuhde tutkijan ja tutkittavan välillä katkeaa. Tutkimuksellinen riisto ja eettiset kysymykset tulevat vastaan

viimeistään siinä vaiheessa, kun aineisto on kerätty ja keskustelut keskusteltu ja tutkijan on aika jättää ihminen oman onnensa nojaan, vaikka juuri tutkija on herättänyt halun puhua ja jakaa kokemusta. Tutkijan tulee tarkoin harkita, mihin asti tutkijan vastuu ulottuu.

Miesten keskuksen asiakaskertomukset, joiden alun perin piti muodostaa tutkimukseni empiirinen osio, kutistui loppujen lopuksi yhteenvedoksi. Yhteenvedon omaisessakin esittelyssä on syytä muistaa ihmiset jokaisen tapauksen takana. Miesten keskukselta apua hakeneet miehet eivät ole tietoisia siitä, että he ovat päässeet kokemuksineen tutkimukseen. Vaikka kyseessä ovat usean vuoden asiakastiedot, joista minulla ei ole tiedossani henkilöiden nimiä tai kotipaikkoja, on tutkijalla eettinen vastuu aineiston analysoinnista ja tässä tapauksessa yhteenvedon esittelystä. Granfeltin (1998, 41) mukaan eettisesti virheetöntä tutkimusta on lähes mahdoton tehdä, mutta siihen tutkijan tulee pyrkiä mahdollisimman sensitiivisellä ja rehellisellä läsnäololla keskusteluissa ja kysymystenasettelussa, jotta tutkittavalle ei jää mitään arvailujen varaan. Granfelt pohtii eettisyyskysymyksiä haastatteluaineistoja kerätessä, mutta mielestäni tämä rehellisyys ja sensitiivisyys voidaan liittää tutkimuksen tekemiseen aina, olipa kyseessä teoriaan tai empiriaan pohjautuva tutkimus. Sensitiivisyys tarkoittaa tässä tapauksessa herkkyyttä arvoille ja oletuksille sekä kulttuurisen kontekstin ymmärrystä.

Tutkimusotteenani olen Laitista (2004, 53) siteeraten pyrkinyt pitämään sensitiivistä tutkimusotetta. Laitisen tutkimuksessa se on merkinnyt ideologista, poliittista ja kulttuurista herkkyyttä ja koen, että tutkimuksessani olen mukaillut näitä herkkyyden alueita. Sensitiivisyyttä tutkimuksessani osoittaa erityisesti se, että olen valinnut teoreettisen tutkimusotteen empiirisen aineiston sijaan. Viittaan tässä yhteydessä myös Granfeltin (1998, 49–52) keskusteluun rakenteellisesta lähestymistavasta, jolla seksuaalista väkivaltaa voidaan myös tarkastella. Rakenteellinen tulkintatapa painottuu yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin, joita seksuaalisen väkivallan saralla olisivat esimerkiksi palvelujärjestelmä tai seksuaalirikoslaki. Painostus tällaisella tutkimusotteeseen voi jättää täysin näkökulman ulkopuolelle kokijoiden, tässä tapauksessa seksuaalisen väkivallan kokemukset.

Toisaalta Granfelt (1998) on huolissaan yhteiskunnallisesta tutkimuksesta, joka jättää huomioimatta tutkittavan oman äänen: tavan ajatella, tuntea ja ilmaista itseään. Keskittymällä rakenteeseen tutkija puhuu tutkittavistaan yläpuolelta ja ulkopuolelta, ottaen

oikeudekseen marginaaliryhmien määrittämisen toisiaan muistuttavaksi massaksi. Ideologinen herkkyys tarkoittaa juuri eri lähtökohdat huomioon ottavaa tulkintatapaa; uhrin tulevat erilaisista lähtökohdista, joista seuraa uhrien tapa tulkita todellisuutta. En pääse omassa aineistossani sisälle uhrin kokemusmaailmaan, mutta olen pyrkinyt sukupuoliyhteyteen keskusteluun, pyrkimyksenä kuitenkin olla tekemättä sukupuoliyhteyksiä.

Granfeltin (1998, 51) mukaan tutkijan tavoitteena on, että toiset eivät jäisi toisiksi, vaan todellisuus tulisi jaetuksi. Erilaiset tutkimusmethodiset valinnat mahdollistavat tällaisten, arvokkaiden tavoitteiden toteutumisen. Jokainen seksuaalisen väkivallan tapaus on erilainen, omanlaisensa, eikä näin ollen yhtä oikeaa tapaa tulkita seksuaalisen väkivallan ilmiötä, sen seurauksia tai myöskään uhrien avuntarvetta. Huomion kohdistaminen näihin seikkoihin antaa viitteitä ideologisen herkkyyden ylläpitämiseen.

Myös Laitinen (2004, 53) on pohtinut tutkimukselta vaadittavaa herkkyyttä, jolla havaitaan erilaisia näkökulmia ja versioita, joiden pohjana ovat uhrien subjektiiviset kokemukset. Ideologinen herkkyys ja kulttuurinen herkkyys voidaan käsittää osittain päällekkäisinä. Ei ole olemassa yhtä todellisuutta ja yhtä tulkintaa, vaan kokemusta määrittää sen paikallinen, ajallinen ja historiallinen konteksti. Kulttuurinen herkkyys merkitsee pyrkimystä tavoittaa toiminta- ja elämysympäristöjä, kulttuurisia käyttäytymismalleja ja -ideaaleja. Kontekstuaalinen ja historiallinen herkkyys näkyy tutkimuksessani yhteiskunnan arvomaailman tarkasteluna, kulttuuristen sukupuoliroolien ja itsestään selvien oletusten avaamisena sekä yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden ja palvelujärjestelmän huomioimisena.

On tärkeää, että ilmiötä kuitenkin jäsennetään myös suomalaisesta yhteiskunnan ja kulttuurin kontekstista. Laitisen (1999, 31) mukaan kansainväliset tutkimukset eivät kuvaa ilmiötä meidän kansallisen identiteettimme ja kulttuurihistoriallisen perintömme kautta, joka on seksuaalisen väkivallan tutkimuksen eräs tärkeä tavoite. Tutkielmassani käytetty seksuaalisen väkivallan tutkimus on valtaosin kansainvälistä, koska Suomesta en löytänyt tarpeeksi relevanttia tutkimusaineistoa. Olen esitellyt tilastoja myös Suomesta, huomioiden kuitenkin aiheen arkaluontoisuuden, joka pakottaa äärimmäiseen kriittisyyteen tilastojen tulkinnassa. Tilastojen epärealistisuuden

viittaa tieto siitä, että seksuaalirikoksia ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai terveydenhuoltohenkilökunnalle.

Seksuaalinen väkivalta on poliittisesti herkkä aihe. Tutkimukseni lähtökohdat vaativat myös poliittista herkkyyttä, joka tarkoittaa tiedon alkuperää ja tiedon tuottamisen mallia: mistä ja miten tieto on saatu. Tutkijan on aina muistettava lähdekriittisyys ja reliabiliteetti aikaisempaan tutkimukseen perustuvan aineiston käsittelyssä. Poliittinen herkkyyks tarkoittaa edellisen lisäksi sitä, että tutkijan täytyy olla tietoinen valintojen seurauksista, jotka seuraavat sitä millaisen kuvan tutkija ilmiöstä piirtää. Tämä herkkyyden aste on tutkimuksessani esiintynyt erityisen tärkeänä tekijänä, olen pyrkinyt valikoimaan aikaisempaa tutkimusta poliittisen herkkyyden ehdoilla. Tässä kohtaa painavin seikka lienee tutkijan lukijalle välittämä luotettavuus. En voi esittää asioita, joita en aikaisemmasta tutkimuksesta löydä - mutta olen itse valinnut ne asiat, joita tutkielmassani esitän.

Granfelt (1998, 28) puhuu empatiasta, jota voi verrata Laitisen tarkoittamaan tutkijan herkkyyteen. Granfeltin mukaan empatia syntyy ja elää vuorovaikutuksessa, olkoon toinen osapuoli ihminen, kaunokirjallinen teos, tutkimusteksti tai vaikka elokuva. Omassa tutkielmassani olen pyrkinyt olemaan jatkuvassa, avoimessa vuorovaikutuksessa tutkimustekstin kanssa. Välillä olen tuntenut olevani sokea lukemalleni tekstille, ajoittain tutkimus on tuntunut toistavan itseään ja päätyvän toistensa kaltaisiin tuloksiin. Tällaisessa tilassa olen kokenut olevani estynyt näkemään mitään muuta. Tutkimusaineistoni on ajoittaisista sokeista hetkistä huolimatta koskettanut minua monella tavalla. Olen tuntenut neuvottomuutta ja surua, toisinaan yökötystä ja inhoa. Olen tuntenut myös sääliä. Tutkimusprosessi on ollut ajoittain niin kokonaisvaltaista, että olen tullut erittäin ahdistuneeksi seksuaalisen väkivallan pyörittelystä. Pahinta kaikista, olen saanut itseni kiinni katsomasta asioita stereotyyppisten silmälasien läpi. Tutkielman tekeminen tästä aiheesta on ennen kaikkea puhutellut omia uskomuksiani sukupuolesta ja sukupuolieroista. Olen aktiivisesti ja toisinaan lähes tiedostamattakin päätenyt käymään vuoropuheluja itseni kanssa sukupuolen merkityksistä. Sukupuolikasvatus on tehnyt tehtävänsä - on hyvin vaikeaa olla irti niistä raameista, jotka ovat sosiaalisen kulttuurimme perustaa.

Luulen, että olen tutkimusprosessin aikana käsittänyt jotakin, joka tarkoittaa minulle muutosta. Muutos voi olla hidas, mutta koen, että jokin on liikahtanut. Granfelt

(1998) on pohtinut tutkijan kokemusta kosketetuksi tulemisesta. Ollessaan vuorovaikutuksessa ja kosketuksessa tutkija liikkuu samaistumisen erillisyyden raja-alueilla. Juuri kosketetuksi tuleminen on ydin ja tutkijan päätävävallan ulkopuolelle jää, tapahtuuko sitä vai ei. Granfelt uskoo, että tutkija voi yrittää suojautua siltä sulkeutumalla tai vetäytymällä psyykkisesti, mutta toisen ihmisen kohtalon koskettavuudelta ei aina voi välttyä. Tutkijan oma ymmärrys kasvaa kokemuksen myötä, hän voi eritellä ja ymmärtää syitä, miksi joku asia on koskettanut niin syvästi. Vasta tuon ymmärryksen jälkeen tutkija on valmis omista kokemuksista vapaaseen aitoon ymmärrykseen. Empaattinen asennoituminen mahdollistuu vasta silloin, kun tutkija ei ole enää omien tunteidensa vallassa, vaan pystyy käyttämään niitä ymmärryksensä vahvistamiseen, syventämiseen ja selkiyttämiseen. (mt. 28.)

8.4 Tutkimuksen arviointia

Kuten edellä on jo käynyt selväksi, seksuaalisen väkivallan tutkimus on keskittynyt tutkimaan erityisesti naisuhreja ja miestekijöitä. Miehiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan tutkimus on marginaalissa, miesuhri kokemuksineen on jäänyt huomiotta. (esim. Allgeier et al.1998, 50.) Seksuaalista väkivaltaa ilmiönä tuoda esille laajemmin sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmista. Tarvitaan tutkimusta, joka tarkastelee miehiä sukupuolena ja kyseenalaistaa maskuliinisuuksia. Useissa tutkimuksissa piilo-oletuksena on, että ainoastaan naiset voivat olla seksuaalisen väkivallan uhreja, ja siksi esimerkiksi naisen seksuaaliseen aggressioon ei kiinnitetä lainkaan huomiota. Tutkimuskysymykset voivat kohdentua niin, että naisilta kysytään uhriutumista ja miehiltä kokemuksista seksuaalisena alistajana. Joissakin tutkimuksissa on kysytty seksuaalisen väkivallan uhriksi joutumista ja tuottamista sekä miehiltä, että naisilta, mutta kysymykset on aseteltu niin, että perinteinen asetelma säilyy. (Struckman-Johnson & Anderson 1998, 13–14.)

Seksuaalisesti aggressiivinen käyttäytyminen sisältää kaksois-standardin, joka perustuu stereotyyppiseen ajatusmalliin miehen ja naisen erilaisista rooleista. 1950-luvulta aina 1970-luvulle saakka seksuaalisesti aloitteellinen käyttäytyminen tulkittiin naiselle sopimattomaksi ja jopa aggressiiviseksi. Nuorelle tytölle sopimatonta käytöstä lienee edelleen suostua seksiin ensimmäisillä treffeillä ja seksuaalisesti aggressiiviseksi

tulkittavaa käytöstä on ehdottaa seksiä ensitapaamisella. Miehen tai pojan ehdotusta seksiin ensimmäisillä treffeillä pidetään normaalina käytöksenä. Painostusta tai lievää voimankäyttöä painostuksen apuna seksuaaliseen kontaktiin pyrittäessä ei välttämättä tulkita normaalin rajoista poikkeavaksi aggressiiviseksi käyttäytymiseksi, jos tekijänä on mies. (Struckman-Johnson & Anderson 1998, 13–14.)

Struckman-Johnson & Struckman-Johnson (1998) uskovat seksiin painostamiseen käytettyjen keinojen olevan nykyisin hyväksytyjä seksuaalisesti aktiivisempien naisten keskuudessa. Naisten ja miesten on havaittu tuomitsevan seksuaalinen painostus, kuten verbaalinen pakottaminen, itsepintainen kiihottaminen, väkivalta, huumaaminen, joiden avulla pyritään suostuttelemaan vastetahtoinen kumppani seksuaaliseen kanssakäymiseen. Kuitenkin tutkimustulosten mukaan miehet suhtautuvat naisen tekemiin pakottamisen tapoihin vähemmän tuomitsevasti siinä missä naiset tuomitsevat miehen pakottamisen paljon jyrkemmin. Tulokset osoittavat, että naisten tekemät raiskaukset tai raiskauksen yritykset tulkitaan jokseenkin romanttisiksi teoiksi, joiden motiivina voidaan nähdä esimerkiksi läheisyyden hakeminen. Miesten naisiin kohdistama täysin identtinen käytös puolestaan tulkitaan aggressiiviseksi, uhkaavaksi ja vallan ja kontrollin motivoimaksi käytökseksi. (mt. 14–15.) Lisäksi seksuaalisen standardin mukaan, mies pyrkii aina ottamaan kaiken irti seksuaalisesti, jos saa siihen tilaisuuden (naiselta). Tähän oletukseen liittyy naisen tekemä aloite, jonka torjuessaan mies voi näyttää naisen silmissä homolta. (Doyle 1983.) Kaksoisstandardin olemassaoloa voi olla vaikea havaita ja vielä vaikeampi poistaa. On kuitenkin erityisen tärkeää, että tutkijat tunnistavat omat arvonsa ja mahdollisesti sukupuolittuneet stereotypiansa. (Struckman-Johnson et al. 1998, 14–15.)

Seksuaalikäyttämisen normit vaihtelevat hyvin paljon eri maiden, kulttuurien ja alakulttuurien välillä ja myös eri sukupolvien välillä. Normaalikäyttäytyminen on mielestäni hyvin subjektiivinen kysymys. Mihin vedetään epänormaalin tai epätavallisen raja, kuka rajan määrittää? Laki antaa joitakin viitteitä käyttäytymiseen, joka on sallittua ja normaalina pidettyä, mutta myös laissa on suuriakin eroja maantieteellisesti. Myös uskonnot ottavat kantaa seksuaaliseen käyttäytymiseen, jokainen omalla tavallaan. Julkinen keskustelu vetää rajoja hyväksyttävälle seksuaalisuudelle ja esittelee paheksuntaa ansaitsevia asioita (Kontula 2006, 29). Kaikenlaisilla asioilla on erilaisia merkityksiä riippuen ajasta ja kulttuurista sekä subjektiivisista kokemuksista. Myös miesten ja naisten

antamalla merkityksillä seksille ja siten myös seksuaaliselle väkivallalle on todettu olevan eroja. Syitä siihen, miksi erot ovat jokseenkin sukupuolikohtaisia, on useita ja niistä keskeisin lienee seksuaalisuuden kaksoisstandardi, jonka mukaan liiallinen seksuaalinen aktiivisuus tekee naisesta huoran (slut) ja miehestä ”orin ”(stud). Miehen ja naisen eroa seksuaalista väkivaltaa tutkittaessa ei pitäisi väheksyä sosiaalisen sukupuolen näkökulmaa, koska esimerkiksi erilaisilla käsitteillä voi olla eri merkityksiä sukupuolisidonnaisesti. (Muehlenhard 1998, 43.) Tutkittaessa vapaaehtoisen ja pakottavan seksuaalisen kontaktin raja-aitoja, välttämätöntä on tutkimuksen luotettavuudelle kriittisyys, joka kohdistuu tutkijoiden omiin arvoihin. Tutkimus on suojattava kysymyksiltä ja mittareilta, joiden avulla voidaan ainoastaan vahvistaa hypoteesi, mutta ei kumota sitä. Vastentahtoista seksiä tutkittaessa tulee tarkkaan, kontekstiinsa ja käyttäytymiseen sidottuna määritellä, mitä sillä tarkoitetaan. Tutkimushenkilöiltä, sekä tekijältä että uhrilta tulisi kysyä, mistä hän päätteli, että kyse on tahdonvastaisesta episodista. (Allgeier Rice et al. 1998, 70.) Pohdittaessa seksuaalista väkivaltaa, sukupuoliroolien mukaiset käyttäytymisodotukset oikeuttavat ja odottavat tietynlaista käyttäytymistä. Tästä johtuen esimerkiksi miehen aktiivinen ja aggressiivinenkin seksuaalinen suuntautuminen voidaan tulkita normaaliksi, siinä missä vastaavasti käyttäytynyt nainen tulkittaisiin ”aggressiiviseksi” tai seksuaalisesti epätavallisen aktiiviseksi. Toisaalta myös nainen seksiin painostajana tai pakottajana saatetaan tulkita miestä kohtaan positiivisen asiana, hyvänä tuurina eikä lainkaan intimizeettirajoja loukkaavana käytöksenä. Tärkeää on tutkimuksen reliabiliteetin kannalta selvittää tarkasti, mitä seksuaalisella väkivallalla tarkoitetaan ja huomioida sen määrittelyn erot subjektiivisena kokemuksena.

8.5 Lopuksi

Voin rehellisesti sanoa tuntevani suurta onnellisuutta kirjoittaessani näitä viimeisiä sanoja. Tutkimusprosessi on ollut haastava. En ole valinnut helpointa tietä, tiedostin tämän seikan jo tutkimusaihetta valitessani. Kuitenkin miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta tutkimusaiheena kiehtoi. Se tuntui kovin uudelta, kiinnostavalta ja haastavalta. Prosessin alkuvaiheessa aiheen haastavuus koetteli päättäväisyyttäni pysyä aihevalinnassa, kun en tahtonut löytää ketään, jolla olisi ollut tietoa aiheesta tai kohderyhmästä, eikä tutkimuskirjallisuuttakaan aiheesta näyttänyt olevan saatavilla. Minulla oli kuitenkin tunne siitä, että olin valinnut oikein - tämä on se aihe, josta

tutkielmani teen ja jatkoin etsintöjä, vaikka en ympäristöstä tuossa vaiheessa kannustusta juuri saanutkaan. Nyt 9 kuukautta myöhemmin olen iloinen siitä, että en antanut periksi.

Oman tutkielman arviointi on vaikeaa. Yksi merkittävimmistä arvioinnin osista keskittyy tutkimuksen luotettavuuteen, jota olen pyrkinyt toteuttamaan monipuolisuudella kirjallisten aineistojen käytössä. Vuori (2002) toteaa erään tieteellisen kirjoittamisen kriittisen keskustelun kohdistuvan tutkijan positioon: tutkimus ei ole syntynyt ilman kirjoittajaa ja tämän tekemiä valintoja. Olen vastuussa siitä, minkälaisen kuvan ilmiöstä esitän ja olen valmis tuon vastuun kantamaan.

Jatkotutkimuksen tarve kohdistuu siihen, mitkä ovat ne keinot, joilla voimme tavoittaa seksuaalista väkivaltaa kohdanneet miehet ja kuinka he tulevat parhaiten autetuiksi. Lisäksi näen tarpeellisena selvittää, kuinka miesuhrit löytävät palvelujen piiriin ja minkälaisia ovat heidän subjektiiviset kokemuksensa saamastaan avusta. Ylipäättään tarvitaan enemmän tietoa siitä, miten miesuhrit saadaan näkyväksi ja huomioiduksi julkisessa palvelujärjestelmässä. Naiseus, mieheys ja seksuaalisuus ovat kulttuurisesti rakentuneita ja niiden merkitykset vaihtelevat ajallisesti ja paikallisesti. Siksi tarvitaan myös seksuaalisen väkivallan miesuhritutkimusta myös suomalaisesta kontekstista, palvelujärjestelmän, auttamisen menetelmien ja uhrien määrien ja näkyväksi tekemisen näkökulmista. Laitisen (2004, 49) mukaan merkitykset ja ongelmien ratkaisumahdollisuudet ovat sidoksissa yhteiskuntaan, siksi seksuaalista väkivaltaa tulisi tarkastella osana suomalaista yhteiskuntaa. Ei ole olemassa kahta samanlaista seksuaalisen väkivallan kokemusta, joten jokainen uhri ja hänen kokemuksensa määrittyvät sekä kulttuurisessa kontekstissa, ajassa sekä sukupuoliutettuna kokemuksena. Tieto, jota tutkimukseni tuottaa, on arvosidonnaista ja myös arvoja ja oletuksia näkyväksi tekemään pyrkivää.

Seksuaalinen väkivalta on miehen intimiteettiä loukkaava hyökkäys seksuaalisuuden alueelle, joka ylittää sekä fyysisen että psyykkisen koskemattomuuden rajat. Osa miesuhreista kehittää psyykkettään suojelevat keinot, joilla he selviävät traumaattisen kokemuksen yli. Kaikki uhreista eivät selviä omin avuin, vaan jäävät pitkäaikaisten psyykkisten oireiden armoille. Erityisesti tämä ryhmä tarvitsee apua. (King ym.2000, 1-2; Alder 2000, 136–137.) Avun vaikuttavuus-tutkimuksen lisäksi tarvitaan lisää tutkimusta, joka tarkastelee palvelujärjestelmässä jo olevien apukanavien

löydettävyyttä ja toimivuutta. Eniten apua tarvitsevat uhrin eivät välttämättä osaa tai jaksaa aktiivisesti etsiä keinoja auttaa itseään. On myös mahdollista, että itsensä auttamisen keinot ovat niitä keinoja, jotka todellisuudessa lisäävät ongelmia ja vaikeuttavat asioita entisestään. Palvelujärjestelmän löydettävyyden parantamiseksi yhteistyötä ja dialogia ammattilaisten välillä tulisi lisätä, jotta seksuaalisen väkivallan uhri saa asianmukaista apua - tai hänet ainakin osataan ohjata oikeaan paikkaan avuntarpeesta riippuen. Myös ammattilaisten kokemusten vaihto on hyvin tärkeää, jotta löydetään jo mahdollisesti valmiina toimivat käytännöt, sillä byrokratiassa muutokset ovat aina hitaita prosesseja. Järjestötoiminnassa hyöty on siinä, että järjestö mukautuu ajan henkeen joustavammin – ja näin voisi myös huomioida uuden asiakasryhmän nopeammin.

Seksuaalinen väkivalta on laaja ilmiö, ja sen jäsentäminen vaatii tutkimukselta useita lähestymistapoja ja –tasoja. Ilmiön ymmärtäminen vaatii sekä suuren kokonaisuuden hahmottamista että uhrien yksittäisten kokemusten tarkastelua. Seksuaalisen väkivallan uhrin eivät ole hegemoninen ryhmä, jotka jakavat saman historiallisen- ja nykyhetken elämän kontekstin. Jatkotutkimuksellisista tarpeista puhuin jo edellä, mutta halua vielä painottaa tutkimuksen tärkeyttä miesuhrien subjektiivisista kokemuksista mieheydestä ja uhriudesta sekä miesuhrien itsemäärittelystä avuntarpeesta. Näen tällaisen tutkimuksen merkittävänä palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Tutkimuksen avulla voidaan selvittää, millaista apua miesuhreille tulisi tarjota. Joidenkin tutkimusten mukaan seksuaalisen väkivallan aiheuttamat oireet ovat hyvin samanlaisia sekä mies- että naisuhreilla: miesuhrit kokevat raiskauksen voimakkaana fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen kohdistuvana hyökkäyksenä, josta voi olla pitkäaikaisia seurauksia yksilön hyvinvoinnille. (King et al.2000, 1-2; Alder 2000, 136–137.) Mezey ja King (2004) suhtautuvat kriittisesti oletukseen siitä, että sekä miehiä että naisia voidaan auttaa samanlaisilla menetelmillä. Raiskauksen uhreille, sukupuoleen katsomatta, ei ole yhteneviä kokemuksia eikä yhteneviä tarpeitakaan. On myös huomioitava, että vain vähemmistö seksuaalisen väkivallan miesuhreista hakee apua. Kuitenkin Mezey ja King (1988) tuovat esille, että seksuaalisen väkivallan uhrin jotka eniten tarvitsevat apua, eivät sitä hae. (Mezey & King 2004, 141–142.)

Sukupuoli on huomioitava erityisenä tekijänä kun puhutaan ja käsitellään hyväksikäyttökokemuksia. Laitisen (2004, 261) mukaan miehille uhriuden julkituomisen mahdollisuudet ovat vielä rajatumpia kuin naisille. Miehien oletetaan olevan seksuaalisesti

haavoittumattomia sekä ”olemaan miehiä”, joka tarkoittaa tässä yhteydessä nopeaa toipumista. Uhriksi tunnustautuminen (itselleen ja muille) sekä ahdistuminen ja häpeä siitä että on uhri, kertoo maskuliinisuuden kaksoistaakasta. (Mezey & King 2004, 142.) Sukupuolierityisyys määrittää koko toipumisprosessia. Sekä miehet että naiset sulkevat kokemuksensa sisälleen, mutta Laitisen (2004) mukaan miehille sulkeminen on totaalisempaa. Ruumis ei ole pohjaton tunnevarasto; jossakin elämänvaiheessa sinne padotut asiat purkautuvat erilaisin hallitsemattomin reaktioin.

Seksuaalisen väkivallan uhreilla, sekä naisilla että miehillä voi esiintyä päihteiden käyttöä ja muuta ympäristön epäsosiaalisiksi ja paheksuttavaksi määrittämää käyttäytymistä (Laitinen 2004, 262). Uhrin tapa hakea apua voidaan yhteiskunnassa tuomita vääränlaisena käytöksenä, myös uhria auttavat ammattilaiset voivat syyllistyä tähän virhetulkintaan. Tämä on yksi syy, miksi tarvitaan myös lisää koulutusta uhrien kanssa työskenteleville tahoille, muun muassa sosiaali- ja terveysalan työntekijöille ja myös poliiseille ja rikosuhripäivystyksen työntekijöille sekä järjestötyöntekijöille. Tieto ja kokemus miesuhreista vähentävät työntekijöiden stereotyyppisiä asenteita, jotka saattavat vaikuttaa työntekijän uhrista tekemiin johtopäätöksiin ja näyttäytyä uhrille epäkunnioittavasti ammatillisuuden läpi. (Donnelly & Kenyon 1996).

Seksuaalisen väkivallan aiheuttama häpeä estää uhreja hakemasta apua – se vaientaa ja ottaa pois oikeuden vaatia (mm. Laitinen 2004, Brusila 2006). Keskustelua seksuaalisesta väkivallasta tarvitaan ja miesuhrit on sidottava siihen mukaan. Tutkimukset voivat toimia keskustelun avauksena. Väkivallan, myös seksuaalisen väkivallan, tuominen kulttuuriseen tietoisuuteen ja sen tekeminen julkiseksi on asenne-muutoksen välttämätön edellytys. Myötätunnon herättelemisen julkisella keskustelulla voi vaikuttaa tarjoamalla seksuaaliväkivallan uhreille mahdollisuuden ilmaista itseään. Vasta silloin, kun seksuaalinen väkivalta huomataan poliittisena kysymyksenä, siitä keskustellaan ja sitä analysoidaan julkisesti, on mahdollista esittää syitä ja yhteyksiä ja tarkastella erilaisia menettelytapoja tilanteen parantamiseksi. (esim. Seifert 1993.)

Tutkielmani tarkoitus on ollut tuoda esiin piilossa olevaa ilmiötä kokoamalla hajanaiset ja selkeytymättömät tiedonpalaset yhteen ja esittää tuo tieto ymmärrettävällä tavalla. Hearnin (1999) mukaan se mikä tavallisesti otetaan itsestäänselvytenä, täytyy purkaa osiin, ennen kuin voi ymmärtää ja vastata kysymyksiin, jotka kohdistuvat

totuttuihin käyttäytymismalleihin ja oletuksiin. Maskuliinisuuden odotukset eivät sovi yhteen miesuhriuden kanssa. Myytti seksuaalisesti haavoittumattomasta miehestä elää edelleen vahvana. Seksuaalisen väkivallan uhrina mies on lisäksi sukupuoliroolin uhri: uhriuden myöntäminen voi merkitä voimakasta identiteettikriisiä ja kokemusta epäonnistumisesta miehenä. Miehiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on tabu niin kauan kuin sen annetaan olla – tutkimuksella ja julkisella keskustelulla voidaan auttaa uhreja hakemaan apua ja huomaamaan, että he eivät ole yksin häpeän, intimitettä loukkaavien ja seksuaalisen itsemääräämisen rajat rikkovien kokemusten kanssa.

KIRJALLISUUS:

Adler, Z. (2000) Male victims of sexual assault –legal issues. Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B. (toim.) Male Victims of sexual assault. 125-140. New York: Oxford

Allgeier Rice, E. & Lamping J.C. (1998) Theories, Politics and Sexual Coercion. Teoksessa Anderson, P.B. & Struckman-Johnson C. (toim.) Sexually Aggressive Women. 49-75. New York: The Guilford Press.

Anderson, C.L (1982) Males as sexual assault victims: multiple levels of trauma. Teoksessa Gosiored, J.C.(toim.) Homosexuality and Psychotherapy A Practitioner's Handbook of Affirmative Models. 145-163. Haworth press.

Anderson, P.B. (1986) Viittaus julkaisemattomiin muistiinpanoihin.

Anderson, P.B. (1998) Women´s Motives for Sexual Initiation and Aggression. Teoksessa Anderson, P.B. & Struckman-Johnson C. (toim.) Sexually Aggressive Women. 79-93. New York: The Guilford Press.

Archer, J. (1994 a.) Introduction: Male Violence in Perspective. Teoksessa Archer, J (toim.) Male violence. 1-20. Lontoo ja New York: Routledge

Archer, J. (1994 b.) Violence Between Men. Teoksessa Archer, J (toim.) Male Violence. 121-140. Lontoo & New York: Routledge

Badinter, E. (1993) Mikä on mies? Tampere: Vastapaino

Banning, A. (1989) Mother- son incest: confronting a prejudice. Child Abuse and Neglect vol.13, 563-70.

Brownmiller Susan (1975) Against Our Will. Men, Women and Rape. New York: Bantam Books

Brusila, P. (2006) Uhrin näkökulma. Teoksessa Apter, D., Väisälä, L., Kainula, K.(toim.) Seksuaalisuus. 333-341. Helsinki: Duodecim

Cambell, A. & Muncer, S. (1994) Men and the Meaning of Violence. Teoksessa Archer, J (toim.) Male violence. 332-351. Lontoo ja New York: Routledge

Connell, R.W. (1995) Masculinities. Cambridge: Polity Press

Coxell, A.& King, M. (2004) Behind locked doors: Sexual assault of men in custodial environments. Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B (toim.) Male Victims of Sexual Assault. 9-95. New York: Oxford

David, D. S. & Brannon, R. (1976) The forty-nine percent majority: The male sex role. New York: Random House.

Davies, M. & Rogers, P. (2006) Perceptions of male victims in depicted sexual assaults: A review of the literature. Aggression and Violent behavior vol.11 (4), 367-377.

Donnelly, D.A & Kenyon, S. (1996) ”Honey, We Don´t Do Men”: Gender Stereotypes ant the Provision of Services to sexually Assaulted Males. Journal of Interpersonal Violence, vol.11 (3), 441-448.

Doyle, A.J. (1983) The Male Experience. Dubuque, IA: William C. Brown, 1983

- Ellis, Lee(1998) Why Some Sexual Assaults Are Not Committed by Men: A Biosocial Analysis. Teoksessa Anderson, P.B. & Struckman-Johnson C. (toim.) Sexually Aggressive Women. 105-118. New York: The Guilford Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Falk, P. (1985) Vaimoni ei ymmärrä minua... Teoksessa Helminen, S. & Hurri, M.(toim.)Miehen mallit. 23- 37. Helsinki: Kirjayhtymä
- Felson, R.B., Paré, P-P. (2006) The Reporting of Domestic Violence and Sexual Assault by Nonstrangers to the Police. Journal of Marriage and Family, vol.67, 597-610.
- Foa,E.B, Rothbaum,B.O, Lindy,J.D & Murdock,T.B. (1991) Treatment of posttraumatic stress disorder in rape victims: a comparison between cognitive-behavioral procedures and counselling. Journal of consulting and clinical psychology, vol. 59 (5), 715-723.
- Gagnon, J.H & Simon, W. (1973) Sexual Conduct: The social sources of human sexuality. Chigago: Aldine
- Graham, R. (2006) Male Rape and the Careful Construction of the Male Victim. Social and Legal Studies vol.15 (2), 187- 208.
- Granfelt, R. (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Gregory, J. & Lees, S. (1999) Policing Sexual Assault. Lontoo & New York: Routledge
- Groth, A.N. & Burgess, A.W. (1980) Male rape: Offenders and Victims. American Journal of Psychiatry, vol.137 (7), 806-10.
- Groth, A.N., Burgees, A.W & Holmstrom, L.L (1977) Rape: Power, Anger, and Sexuality. American Journal of Psychiatry vol.34 (11), 239–249.
- Grönfors, M. (1994) Miehen kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa Sipilä, J. & Tiihonen, A. (toim.) Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan. 63–76. Tampere: Vastapaino
- Grönfors, M. (1999) Miehin arin alue, maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) Mies ja muutos. 223–236. Tampere: Tampere University Press
- Haavio-Mannila, E. & Kontula, O. (2001) Seksin trendit meillä ja naapureissa. Helsinki: WSOY
- Heikkinen, T. (1994)Heteroseksismi ja homojen marginaalistaminen. Teoksessa Sipilä, J & Tiihonen, A. (toim.) Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino
- Heljestränd, P. Oma haastatteluaineisto 1.3.2007
- Herkman J., Jokinen, A., Lehtimäki, M. (1995) Vanhan Aatamin uudet vaatteet? Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) Aatamin puvussa. 13–28. Tampere: Tampereen yliopisto. Yleinen kirjallisuustiede. Julkaisuja 28.
- Heusala, K. (2003) Miehen seksuaalisuus. Helsinki: Like

- Hickson, F.C.I, Davies, P.M., Hunt, A.J., Weatherburn, P., McManus T.J. & Coxon, A.P.M. (1994) Gay Men as Victims of non-consensual sex. *Archives of Sexual Behavior* vol. 23, (3), 281–294.
- Honkatukia, P. (2001) ”Ilmoitti tulleen raiskatuksi” – Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Helsinki: Tilastokeskus
- Husso, Marita (2003) *Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino
- Hänninen, J. (1994) Seksitarinan pornografinen käsikirjoitus: minä sain, olen siis mies. Teoksessa (toim.) *Miehen elämää*. 106–139. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Hyvärinen, M. (1994) `Miehen`lajityypit. Teoksessa Roos, J.P & Peltonen, E. (toim.) *Miehen elämää*. 37-67. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Jackson, S. (1995) *The Social Context of Rape: Sexual Scripts and Motivation*. Teoksessa Searles, P. & Berger, R.J. (toim.) *Rape & Society. Readings on the Problem of Sexual Assault*. 16- 27. Colorado ja Oxford: Westview Press
- Jokinen, A. (1999) *Suomalainen miestutkimus ja – liike: muutoksen mahdollisuus?* Teoksessa Jokinen, A. (toim.) *Mies ja muutos*. 15–51. Tampere: Tampere University Press
- Jokinen, A. (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press
- Jokinen, A.(2003) *Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen*. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuurissa*. 7-31. Tampere: Tampere University Press
- Jones, I.H (2000) *Cultural and historical aspects of male sexual assault*. Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B (toim.) *Male Victims of sexual assault*. 113-124. New York: Oxford
- Juvonen, T. (2002) *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Tampere: Vastapaino
- Kallio, H., Leppänen, A., Vepsäläinen, S. (2002) ”Pitäis vaan löytää keino elää sen kanssa” *Raiskauksesta selviytyminen raiskattujen naisten kokemana*. Opinnäytetyö, sosiaali- ja terveysala. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu
- Kaufman, A., DiVasto, P., Jackson, R., Voorhees, D. & Christy, J. (1980) *Male Rape Victims: Noninstitutionalized assault*. *American Journal of Psychiatry*, 137 (2), 221-223.
- Kaukonen, Raijas, Silver, Valkama. (2003) (Toim.) *Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia*. Juva: PS-kustannus
- Kauppinen, S., Sariola, H., Taskinen, S. (2000) *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö- Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tietoon tulleet hyväksikäyttöepäilyt*. Tilastoraportti 5. Helsinki: Stakes
- Kauranen, A. (1981) *Sonja O. kävi täällä*. Helsinki: WSOY
- Keskinen, S. (2004) *Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa*. Teoksessa Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. 19–46. Jyväskylä: Ps-Kustannus.

- Kimmel, M. (1996) *Manhood in America: a Cultural History*. New York: The Free Press
- King, M., Coxell, A. & Mezey G. (2000) The prevalence and characteristics of male sexual assault. Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B (toim.) *Male Victims of Sexual Assault*. 1-15. New York: Oxford
- Kivipelto, M. (2004) Sosiaalityön kriittinen arviointi sukupuolistavien merkitysten ja käytäntöjen purkajana. Teoksessa Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. 249–276. Jyväskylä: Ps-Kustannus.
- Kokko, S. (1985) Pitääkö miestä suojella vai pitääkö mieheltä suojautua? Teoksessa Helminen, S. & Hurri, M. (toim.) *Miehen mallit*. 97–111. Helsinki: Kirjayhtymä
- Kontula, O. (2006) Suomalaisten seksuaalikulttuuri. . Teoksessa Apter, D., Väisälä, L., Kainula, K.(toim.) *Seksuaalisuus*. 27–33. Helsinki: Duodecim
- Laitinen, M.(1999) *Kivireenvetäjät – Tutkimus kahden inesti uhrin elämästä*. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Sosiaalityön koulutusohjelma. Lapin yliopisto.
- Laitinen, M. (2004) *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet*. Tutkimus lapsina lähisuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino
- Laitinen, M. & Hurtig, J. (toim.) (2002) *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljellä*. Keuruu: Otava
- Lee, R.M (1993) *Doing research on sensitive topics*. London: Sage
- Lehrer, E. (2001) *Hell Behind Bars. The crime that dare not speak its name*. National Review, 5, 2001.
- Lehtonen, J. (1999) *Pojista miehiä koulun heterojärjestyksessä*. Teoksessa Jokinen, A.(toim.) *Mies ja muutos*. 121–148. Tampere: Tampere University Press
- Lehtonen, J. (1997) *Seksuaalisuuden ja sukupuolen monimuotoisuus*. Teoksessa Lehtonen, J. & Nissinen, J. & Socada, M. (Toim.) *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen*. 18–30. Oy Edita Ab: Helsinki
- Lehtonen, J. (2003) *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset*. Helsinki: Yliopistopaino
- Lehtonen, M. (1995) *Pikku jättiläisiä*. Tampere: Vastapaino
- Lindqvist, M. (1985) *Miehen yhtälö – miehen mahdollisuuksista ja uusista ulottuvuuksista*. Teoksessa Helminen, S. & Hurri, M. (toim.) *Miehen mallit*.113–121. Helsinki: Kirjayhtymä
- Liukkonen, M. (1994) *Intohimorikoksen anatomia*. Teoksessa Sipilä, J. & Tiihonen, A. (toim.) *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. 37–48. Tampere: Vastapaino
- Lockwood, D. (1980) *Prison Sexual Violence*. New York: Elsevia/Thomond
- Malinen, B. (2005) *Häpeän monet kasvot*. Helsinki: Kirjapaja

- McConaghy, N. & Zamir, R. (1995) Heterosexual and Homosexual Coercion, Sexual Orientation and Sexual Roles in Medical Students. *Archives of Sexual Behavior* vol.24, (5), 489–502.
- Mendel, M.P. (1995) *The Male Survivor: the Impact of Sexual Abuse*. Thousand Oaks (Cal.): SAGE
- Mezey, G. C. & King, M.B (1989) The Effects of Sexual Assault on Adult Males: a study of 22 victims. *Psychological medicine* vol. 19 (1), 205-210.
- Mezey, G.C. & King, M.B. (toim.)(1992) *Male Victims of Sexual assault*. New York: Oxford
- Mezey, G.C. & King, M.B. (toim.) (2004) *Male Victims of Sexual assault*. (toinen painos) New York: Oxford
- Mezey, G. C. & King, M. B. (2004) Treatment of male victims of sexual assault. New York: Oxford Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B (toim.) *Male Victims of sexual assault*. 141-156. New York: Oxford
- Mezey, G.C. & Taylor, P. J. (1988) Psychological reactions of women who have been raped. A descriptive and comparative study. *British journal of psychiatry* vol. 152 (3), 330-339.
- Miehiin kohdistuneet seksuaalirikokset 2004-2006. Poliisiasiain tietojärjestelmä. Sisäasianministeriö/Poliisiosasto STY
- Muehlenhard, C.L. & Cook, S.W. (1988) Men's Self-Reports of Unwanted Sexual Activity. *The Journal of Sex Research* vol.24 (1-4) 58-72.
- Muehlenhard, C.L (1998) The Importance and Danger of Studying Sexually Aggressive Women. . Teoksessa (toim.)Anderson, P.B. & Struckman-Johnson C. (1998) *Sexually Aggressive Women*. 19–48. New York: The Guilford Press
- Niemi-Kiesiläinen, J. (1998) Naisia, miehiä vai henkilöitä: seksuaalirikokset ja sukupuoli. *Oikeus*, 4-19.
- Niemi-Kiesiläinen, J. (2000) Mitä seksuaalirikoslaililla halutaan suojella? Teoksessa: Honkatukia, P., Niemi-Kiesiläinen, J. & Näre, S. (toim.) *Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta*. Julkaisuja 13, 137–168. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Niklander, H. (1985) Kirjojen ja elämän macho ja Don Juan. Teoksessa Helminen, S. & Hurri, M. (toim.) *Miehen mallit*. 59–95. Helsinki: Kirjayhtymä
- Nyqvist, L. (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointia parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. *Ensi- ja turvakotienliiton julkaisu* 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto.
- Nyqvist, L. (2004) Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kuronen, Granfelt, Nyqvist & Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. 101–103. Jyväskylä: Ps-Kustannus.

- Pelka, F. (1995) *Raped. A Male Survivor Brakes His Silence*. Teoksessa Searles, P. & Berger, R.J. (toim.) *Rape & Society. Readings on the problem of sexual assault*. 250–256. Oxford: Westview Press
- Perttu, S. (1999) *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Julkaisu nro 19. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto
- Pohjola, A. (1994) *Näemme köyhyyden, mutta emme köyhiä*. Teoksessa Heikkilä, M. & Vähätalo, K. (toim.) *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. 191–211. Tampere: Gaudeamus
- Punamäki Raija-Leena, Ylikomi Riitta (2007) *Raiskaustrauma I: yleisyys ja psykopatologian riskitekijät*. Painossa.
- Raijas, R. (2000a) *Seksuaalisen väkivallan uhrien auttaminen*. Teoksessa Kontula, O. & Lottes, I (toim.) *Seksuaaliterveys Suomessa*. 157–171. Helsinki: Tammi
- Raijas, R. (2000b) *Raiskaustrauma. Uhrin ja tekijän suhteen laadun ja trauman vakavuuden yhteys selviytymiskeinoihin ja niiden muutoksen yhteys hyvinvointiin*. Helsinki: Stakes
- Raunio, K. (1999) *Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus
- Resnick, H.S., Kilpatrick, D.G. & Liposvsky, J.A. (1991) *Assesments of rape-related posttraumatic stress disorder: Stressor and symptom dimensions*. *Psychological Assessments* vol.3 (4), 561–572.
- Ronkainen, S. (1994) *Seksuaalisuus ja sukupuoli-identiteetti*. Teoksessa Ronkainen, S., Pohjolainen, P. & Ruth, J-E. (toim.) *Erotiikka ja elämäntulkku*. 124–142. Helsinki: WSOY
- Rothbaum, B.O., Foa, E.B., Riggs, D.S. Murdock, T. & Walsh, W. (1995) *A Prospective Examination of Posttraumatic Stress Disorder on Rape Victims*. *Journal of Interpersonal Violence* vol. 10 (2), 201-214.
- Saari, S. 2000. *Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen*. Keuruu: Otavan Kirjapaino oy.
- Sarrel, P.M. & Masters, W.H (1982) *Sexual Molestation of Men by Women*. *Archives of Sexual Behaviour* vol. 11 (2), 117-131.
- Sedgwick, E. K (1985) *Between Men: English Literature and Male Homosexual Desire*. New York: Columbia University Press.
- Sedgwick, E. K. (1990) *Epistemology of the Closet*. Berkley ja Los Angeles: University of California Press
- Scarce, M. (1997) *Male on male rape: The hidden toll of stigma and shame*. New York: Plenum
- Seifert, R. (1993) *Sota ja raiskaus – analyttisiä näkökulmia*. Geneve: Women’s International League for Peace and Freedom. *Seksuaalirikokset 1993: Rikoslakiprojektin ehdotus*. Helsinki.: Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 8/1993.
- Siltala, J. (1994) *Miehen kunnia: modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Keuruu: Otava

- Sorainen, A. (2000) Rikoslain heteronormatiivisuus ja seksuaalinen lainsuojattomuus: Saman sukupuolen välisen seksuaalisuuden sääätely Suomen rikoslain historiassa. *Naistutkimus* Vol. 13, (2), 8-28.
- Sorenson, S.B., Stein, J.A., Siegel, J.M. (1987). The prevalence of adult sexual assault: the Los Angeles epidemiologic catchment area project. *American Journal of Epidemiology* vol. 126 (6), 1154–1164.
- Stermac, L., Del Bove G., Addison, M.(2004) Stranger and acquaintance sexual assault of adult males. *Journal of interpersonal violence* vol.19 (8), 901-915.
- Struckman-Johnson, C. (1988) Forced sex on dates: It happens to men, too. *The journal of sex research* vol. 24 (1) 231-241.
- Struckman-Johnson, C. & Struckman-Johnson, D.(1996) Sexual Coercion Reported by Men and Women in Prison. *Journal of Sex Research* vol.33 (1), 67-76.
- Struckman-Johnson, C. & Anderson, P.B. (1998) “Men Do and Women Don’t: Difficulties in Researching Sexually Aggressive Women. Teoksessa Anderson, P.B. & Struckman-Johnson C. (toim.) *Sexually Aggressive Women*. 9-18. New York: The Guilford Press.
- Struckman-Johnson, C.& Struckman-Johnson, D. (1997) Men's Reactions to Hypothetical Forceful Sexual Advances from Women: The Role of Sexual Standards, Relationship Availability, and the Beauty Bias. *Sex Roles*. 37 (5-6), 319-333.
- Struckman-Johnson, C.& Struckman-Johnson, D.(1998) Dynamics and Impact of Sexual Coercion of Men by Women. Teoksessa Anderson, P.B. & Struckman-Johnson C. (toim.) *Sexually Aggressive Women*. 121-144. New York: The Guilford Press
- Suokas-Cunliffe, A. (2006) Trauma – omaan elämäntarinaa yhdistymätön mielen loinen. *Lääketiede* vol.21 (5), 19–23.
- Suomen laki II (2006) Helsinki: Talentum 20§ Laki seksuaalirikoksista 24.7.1998/563
- Säävälä, H. (1999) Mieheyden psykologiaa. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) *Mies ja muutos*. 52- 73. Tampere: Tampere University Press
- Tainio, L. (2002) Tieteellisen tekstin sukupuoli. Teoksessa (toim.)Kinnunen, M. & Löytty, O.(2002) *Tieteellinen kirjoittaminen*. 51–64. Tampere: Vastapaino.
- Tikkanen, M. (1976) *Miestä ei voi raiskata*. Helsinki: Tammi
- Tukinainen ry (2006), *Kriisikoulutus Jyväskylässä 11–2006*
- Turner, S. (2004) Surviving sexual assault and sexual torture. Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B(toim.) *Male Victims of Sexual Assault*. 97–111. New York: Oxford
- Törrönen, H. (2007) Naisten aggressio läheisissä ihmissuhteissa. *Vaiettu Naiseus-projekti*. Ensi- ja turvakotienliitto Ry. Ei julkaistu.
- Uusitalo, H. (1997) *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. Helsinki: WSOY
- Virtanen, J. (2002) *Kliininen seksologia* Helsinki: WSOY

Virtanen, J (2004) Kokonainen mies. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Vuori, J. (2002) Sukupuolen kirjoittaminen. Teoksessa (toim.)Kinnunen, M.& Löytty, O.(2002) Tieteellinen kirjoittaminen. 95–108. Tampere: Vastapaino.

Walker, J., Archer, J. & Davies, M. (2005) Effects of rape on men: A descriptive analysis. Archives of Sexual Behavior vol. 34 (1) 69-80.

Waterman,C.K., Dawson, L.J & Bologna, M.J. (1989) Sexual coercion in gay male and lesbian relationships: Predictors and implications for support services. Journal of Sex Research vol. 26, (1) 118-124.

Watkins, B. & Bentovim, A.(2000) Male children and adolescents as victims: a review of current knowledge. Teoksessa (toim.) Mezey, G.C. & King, M.B(2000) Male Victims of sexual assault. s. 35-77. New York: Oxford

West, D.J (2000) Homophobia: covert and overt. Teoksessa Mezey, G.C. & King, M.B (toim.) Male Victims of sexual assault.17-33. New York: Oxford

Wolbert Burgees, A. (1995) Rape Trauma Syndrome. Teoksessa Searles, P. & Berger, R.J. (toim.) Rape & Society. Readings on the Problem of Sexual Assault. 239-245. Colorado ja Oxford: Westview Press

Wooden, W.S. & parker, J. (1982) Men behind the bars: Sexual exploitation in prison. New York: Plenum Press.

Elektroniset lähdeviitteet:

<http://www.aest.org.uk/survivors/male/> [15.7.2007]

<http://www.health.nsw.gov.au/pubs/s/sas/about.html> [15.7.2007]

<http://www.malesurvivor.org> Otteita esitelmästä kansainvälisestä konferenssista: Incest and Related Problems, Biel, Switzerland, Syyskuussa 14, 1991. [5.4.1997]

<http://www.malesurvivor.org/myths.html> [5.5.2007]

<http://www.mencanstoprape.org/index.htm> [15.7.2007]

http://ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/miesten_keskus/ [3.7.2007]

www.tukinainen.fi (10.4.1997)

http://www.tukinainen.fi/miesten_ryhma.html) [31.8.2007]

http://www.tukinainen.fi/maksuton_juristipaivystys.html [22.8.2007]

http://www.sodersjukhuset.se/Web/PressRelease_7343.aspx) [15.6.2007]

<http://www.utexas.edu/student/cmhc/booklets/maleassault/menassault.html> [17.7.2007]

Rap-kansio

http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/32879/file/rap02.pdf [12.7.2007]

Kyselylomake Miesten Keskukseen

1. Minkälaista seksuaalista väkivaltaa uhri on kohdannut?
2. Onko kyseinen teko ollut seksuaalinen hyväksikäyttö, raiskaus, raiskausyritys, ahdistelu tai häirintä?
3. Uhrin ikä apua haettaessa/tekohetkellä?
4. Missä hyväksikäyttöä on tapahtunut?
5. Kuka on ollut tekijä? Onko tekijä uhrille tuttu vai tuntematon? Mies vai nainen?
6. Teosta kulunut aika?
7. Onko uhri puhunut seksuaalisesta väkivallasta muille? (lähiomaiset, ystävät, poliisi?)
8. Onko tämä ensimmäinen kerta, kun uhri on joutunut seksuaalisen väkivallan kohteeksi?
9. Miten uhri on oireillut?
10. Mitä pidempiaikaisia seurauksia uhrille on ollut teosta?
11. Mistä uhri on hakenut/saanut apua aikaisemmin?
12. Miksi uhri on hakeutunut palvelun pariin: onko syy ollut seksuaalinen väkivalta vai joku muu asia ja seksuaalisen väkivallan kokemus on tullut yllättäen esille keskustelussa?
13. Minkälaista apua uhri toivoo?
14. Miten uhria on autettu Miesten Keskuksessa?